

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

katedra trestního práva

TREST SMRTI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Oto Novotný, CSc.

Diplomantka:

Radka Sosíková

5. ročník, 2006

Čelčice 84, 798 23

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Čelčicích dne 20. 10. 2006

Radha Foudin'
podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, prof. JUDr. Oto Novotnému, CSc., za odborné vedení, ochotu a cenné rady, kterých se mi při vypracování této práce dostalo.

Zvláštní poděkování patří také všem, kteří mi během celého studia poskytovali podporu a pomoc.

Obsah

Úvod	1
1. Historie abolicionistického hnutí v USA	3
1.1. Vznik hnutí	3
1.2. Vývoj hnutí	3
1.2.1. Dělení vražd na dvě kategorie	3
1.2.2. Zrušení veřejných poprav	4
1.2.3. Právo volného uvážení poroty při ukládání trestu	5
1.2.4. Způsoby exekuce	5
1.2.5. Přezkum rozhodnutí	6
1.2.6. Vývoj v posledních letech	6
1.3. Abolice v legislativě	6
1.3.1. Regionalizace trestu smrti	7
1.3.2. Moratorium a následné obnovení trestu smrti	7
2. Trestní právo v USA a trest smrti	9
2.1. Výklad VIII. Dodatku Ústavy Spojených států amerických	9
2.1.1. Původ VIII. Dodatku	9
2.1.2. Výklad podle soudce Williama J. Brennana (1906-1997)	9
2.1.3. Trest smrti není krutý a mimořádný sám o sobě	10
2.1.4. Závazné ukládání trestu smrti je protiústavní	10
2.1.5. Ukládání trestu smrti v případě trestné součinnosti	11
2.1.6. Trest smrti a trestné činy nezahrnující smrt	13
2.1.7. Trestné činy, za které je možné uložit trest smrti	14
2.2. Trestní stíhání	14
2.2.1. Diskreční pravomoc státního zástupce žádat trest smrti	14
2.2.2. Souběžná příslušnost k trestnímu stíhání	15
2.2.3. Trest smrti v opravném řízení	16
2.2.4. Prostředky trestního stíhání	17
2.2.4.1. Obžaloba	18
2.2.4.2. Udání	19
2.2.5. Zajištění práva na obhajobu	20

2.3.	Řízení před soudem	21
2.3.1.	Fáze rozhodování o vině	21
2.3.1.1.	Přiznání viny	21
2.3.1.2.	Výrok soudu	22
2.3.1.3.	Výrok poroty	22
2.3.2.	Vznik rozdvojeného řízení	23
2.3.3.	Fáze rozhodování o druhu a výši trestu	24
2.3.4.	Zákonné přitěžující okolnosti	27
2.3.5.	Polehčující okolnosti	29
2.3.6.	Důkazní břemeno	31
2.3.6.1.	Síla důkazů	31
2.3.6.2.	Srovnávání okolností	32
2.3.6.3.	Výsledek srovnání	34
2.3.7.	Přezkum rozhodnutí	34
2.3.7.1.	Odlišení přezkumu rozhodnutí od odvolání	35
2.3.7.2.	Přezkum přitěžujících a polehčujících okolností	36
2.3.7.3.	Výsledek přezkumu	36
2.3.8.	Další možnosti opravy rozhodnutí	37
2.3.8.1.	Writ of certiorari	37
2.3.8.2.	Habeas Corpus	37
2.3.8.3.	Zákon na ochranu nevinných z roku 2004	38
2.4.	Výkon trestu smrti	38
2.4.1.	Překážky výkonu	38
2.4.1.1.	Věk pachatele	39
2.4.1.2.	Ženské pohlaví	40
2.4.1.3.	Duševní stav obviněného	40
2.4.1.4.	Přerušení řízení	41
2.4.1.5.	Milost	41
2.4.2.	Popravy a veřejnost	42
2.4.3.	Metody exekuce	43
2.4.3.1.	Popravčí četa	44
2.4.3.2.	Oběšení	45
2.4.3.3.	Smrtící injekce	45
2.4.3.4.	Elektrické křeslo	46

2.4.3.5. Smrtící plyn	47
3. Nejvýznamnější precedenty Nejvyššího soudu USA	48
3.1. Úvod	48
3.2. Furman v. Georgie 408 U.S. 238 (1972)	48
3.2.1. Rozhodnutí per curiam	50
3.2.2. Souhlasné stanovisko soudce Douglase	50
3.2.3. Souhlasné stanovisko soudce Brennana	51
3.2.4. Souhlasné stanovisko soudce Stewarta	53
3.2.5. Souhlasné stanovisko soudce Whitea	53
3.2.6. Souhlasné stanovisko soudce Marshalla	54
3.2.7. Minoritní votum předsedy Nejvyššího soudu Burgera, soudců Powella, Blackmuna a Rehnquista	55
3.3. Gregg v. Georgie 428 U.S. 153 (1976)	57
3.3.1. Stanovisko soudce Stewarta, připojení soudci Powell a Stevens	58
3.3.2. Minoritní votum soudce Brennana	60
3.3.3. Minoritní votum soudce Marshalla	60
4. Argumenty a kritika trestu smrti	62
4.1. Argument minimálního zásahu	62
4.2. Odstrašující efekt	63
4.3. Odplata	65
4.4. Trest smrti v kontextu trestního justičního systému USA	65
4.5. Vady trestního řízení	67
5. Zákaz trestu smrti v mezinárodním právu	69
5.1. Úvod	69
5.2. Abolicionistické a retencionistické státy	69
5.3. Mezinárodní úmluvy o lidských právech a trest smrti	71
5.3.1. Všeobecná deklarace lidských práv	71
5.3.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	71
5.3.3. Druhý opční protokol	72
5.3.4. Americká úmluva o lidských právech	74
5.3.5. Dodatkový protokol k americké úmluvě	74
5.3.6. Evropská úmluva o lidských právech	74
5.3.7. Protokol č. 6 k Evropské úmluvě	76
5.3.8. Protokol č. 13 k Evropské úmluvě	77

5.3.9. Případ Soering	77
5.4. Mezinárodní trestní právo	79
5.4.1. Norimberský tribunál	79
5.4.2. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii	79
5.4.3. Mezinárodní trestní soud	80
5.5. Mezinárodní humanitární právo	81
5.5.1. Pojem	81
5.5.2. 3. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci	83
5.5.3. 4. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války	83
5.5.4. I. Dodatkový protokol o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů	84
5.5.5. II. Dodatkový protokol o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemající mezinárodní charakter	84
Závěr	85
Příloha č. 1: Seznam států USA	86
Příloha č. 2: Statistiky trestu smrti v USA	87
Příloha č. 3: Seznam abolicionistických a retencionistických států	88
Použitá literatura	93

Úvod

*"The question is not whether we condone rape or murder, for surely we do not; it is whether capital punishment is 'a punishment no longer consistent with our own self-respect' and, therefore, violative of the Eight Amendment."*¹

Mr. Justice Marshall in *Furman vs. Georgia*. 1972

*"I support the death penalty because I believe, if administered swiftly and justly, capital punishment is a deterrent against future violence and will save other innocent lives"*²

George W. Bush, the president of the USA

V roce 2005 bylo ve Spojených státech popraveno 60 osob. V letošním roce byl k 1. 9. popraven již 41. člověk. Po celém světě bylo v roce 2005 popraveno 2 148 lidí. Toto číslo je založeno na záznamech Amnesty International³, skutečné počty však mohou být mnohonásobně vyšší. Se 60 exekucemi se Spojené státy v loňském roce zařadily na čtvrté místo v počtu poprav za Čínu (1770 osob), Írán (94 osob) a Saudskou Arábii (86 osob). Od roku 1976, kdy byl v USA znovu obnoven trest smrti, bylo popraveno už 1054 odsouzených. K 1. dubnu 2006 čekalo na popravu v celách smrti 3 370 odsouzených. Dále 23. 2. 2006 byl osvobozen z cely smrti 123. vězeň od roku 1973 na základě důkazů o jeho nevině. Počet osob zproštěných viny tak říká, že na jednoho osvobozeného člověka připadá v USA přibližně osm popravených.

Tato čísla jsou, myslím, docela alarmující. Co to vypovídá o trestním soudnictví USA, o jeho spravedlnosti a spolehlivosti? Z 50 států USA jich trest smrti zachovává 38, dále armáda a federální právní řád. Pouhých 12, a to převážně severoamerických států, trest smrti ve svých trestních řádech neupravuje.

¹ Rivkind, Nina; Shatz, Steven F. - *Cases and Materials on The Death Penalty*, str. 55.

² George W. Bush, www.yesdeathpenalty.com. [online]. [cit. 24. 9. 2006]. dostupné na [www](http://www.yesdeathpenalty.com): <http://web.telia.com/~u15509119/ny_sida_1.htm>.

³ Všechna čísla v úvodu převzata ze statistik Amnesty International. [online]. [cit. 24. 9. 2006]. dostupné na [www](http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-facts-eng): <<http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-facts-eng>>.

Můžeme se ptát, co vede jeden z nejvyspělejších a demokratických států světa, že se řadí po bok států rozvojových, států islámských a dalších, ve kterých dochází k masivnímu porušování lidských práv?

Všechny evropské státy až na jeden⁴ trest smrti pro respekt k lidských právům a svobodám zrušily nebo ho nevykonávají. Je znakem demokratického státu, že brání integritu osob a trestá činy směřující proti životu a zdraví, ale není oprávněn k zásahu proti životu pachatele takových činů. Protože právo na život je nezadatelné a nezcizitelné.

USA jsou podrobeny sílicímu tlaku ze strany evropského společenství, a proto můžeme doufat, že je jen otázkou času, kdy se i Spojené státy americké vydají správným směrem.

⁴ Bělorusko

1. Historie abolicionistického hnutí v USA⁵

1.1. Vznik hnutí

První osadník z Evropy, jehož exekuce byla zaznamenána, byl George Kendall ve městě Jamestown v kolonii Virginie. Byl pověšen v roce 1608 za trestný čin špionáže pro Španělsko. V následujících 4 stoletích neurčitý počet – snad 20 tisíc či více – odsouzených zločinců stihl podobný osud. Nikdo se nemůže divit, že osadníci používali trest smrti (společně s ostatními tělesnými tresty jako bičování, cejchování či postavení na pranýř), protože samotná rodná Velká Británie značně spoléhala na takovéto tresty za účelem kontroly neukázněné veřejnosti.

V průběhu Revoluční doby⁶ řekl historik Louis Masur: „*jistá skupina Američanů pokládala trest smrti za morálně a politicky neslučitelný*“. Benjamin Rush z Filadelfie, lékař, přítel Benjamina Franklina a jako jeden z otců zakladatelů signatář Prohlášení nezávislosti, byl druhým otevřeným odpůrcem věšení. V roce 1797 zveřejnil přednášku útočící na veřejné popravy pod názvem „Úvaha nad nespravedlností a špatnou politikou trestání vraždy smrtí“⁷. Tato přednáška byla vytištěna jako pamflet a byla značně rozšířena. Rush argumentoval tím, že trest smrti je v rozporu se zdravým rozumem. Rushovy přednášky a eseje tak předznamenaly abolicionistické hnutí.

1.2. Vývoj hnutí

1.2.1. Dělení vražd na dvě kategorie

První větší úspěch v hnutí za zrušení trestu smrti spočíval v přijetí novely trestního zákona v roce 1794 v Pensylvánii, která dělila trestný čin vraždy na dvě kategorie, vraždu prvního a vraždu druhého stupně, a omezila trest smrti pouze na pachatele vraždy prvního stupně. Vražda prvního stupně byla definována tak, že

⁵ Bedau, Hugo Adam - Debating the Death Penalty. An Abolitionist's Survey of the Death Penalty in America Today. str. 15-42.

⁶ Jedná se o období, kdy byla mj. vypracována v roce 1787 Ústava Spojených států amerických (dále jen Ústava)

⁷ „Consideration on the Injustice and Impolicy of Punishing Murder by Death“.

zahrnovala jak úmyslnou vraždu i takzvaný „závažný trestný čin“⁸, což je trestný čin, kterým je způsobena smrt při spáchaní jiného závažného trestného činu jako například zhářství, vloupání, znásilnění nebo loupeže. Všechny ostatní způsoby vraždy pak byly posuzovány jako vražda druhého stupně. Již anglické zvykové právo, předchůdce amerického práva, dlouho rozeznávalo mezi vraždou a zabitím⁹ a omezovalo trest smrti pouze na vraždu. V Americe vytvoření dvou kategorií trestného činu vraždy a omezení trestu smrti jen na pachatele vinné pouze z vraždy prvního stupně vedlo k poznání, že ne všichni vrazi jsou stejně špatní, nebezpeční či nenapravitelní. Bohužel aplikace tohoto rozlišování v praxi nebyla tak snadná a není i dnes. Nikdo méně významný než soudce Nejvyššího soudu Benjamin Cardozo (1870 – 1938) si zoufal nad tímto dělením: „*Je to příliš vágní na to, aby toto dělení mohlo pokračovat v našem právním řádu...*“

V dalším čtvrtstoletí obvinění z vraždy prvního stupně už nebyl automaticky dostatečný důvod k udělení nejvyššího trestu. Musely být též prokázány přitěžující okolnosti¹⁰. Tyto okolnosti, například obětí byl policejní příslušník, pachatel byl už dříve obviněn ze závažného trestného činu nebo trestný čin byl spáchán obzvláště nelidským způsobem, byly obvykle specifikovány v zákonech a tvořily část pokynů soudce porotě. Právo obvykle stanoví jako nezbytnou podmínku pro udělení trestu smrti, že porota musí nalézt nejméně jednu přitěžující okolnost.

1.2.2. Zrušení veřejných poprav

Druhá velká reforma, také propagovaná Rushem, spočívala ve zrušení veřejných poprav ve prospěch výkonu trestu smrti za zdmi věznic. New York byl v roce 1834 první stát, který přijal tuto reformu. Pensylvánie, New Jersey a další státy následovaly. Ve skutečnosti se jednalo jen o malé soukromí, protože ne všichni diváci byli vyloučeni. Novináři, vězeňští úředníci a členové rodiny obětí byli stále zváni podívat se na exekuci.

Abolicionisté nahlízejí na konec veřejných poprav s rozpolceným názorem. Na jednu stranu přesun poprav mimo veřejné prostory byl tichým potvrzením toho, že věšení před publikem bylo voyerstvím, ale na druhou stranu odepření veřejnosti práva

⁸ v angličtině felony

⁹ usmrčení jiného bez zlého úmyslu (malice) nebo záměru (premeditation)

¹⁰ aggravating circumstances

sledovat, jak je tento zákonný trest vykonáván, bylo nahlíženo jako v rozporu s principem republikánské vlády. I nyní stále pokračuje debata, jestli exekuce mají být opravdu veřejné.

1.2.3. Právo volného uvážení poroty při ukládání trestu

Další významnou reformou bylo udělení práva volby porotě, práva rozhodnout, jestli obžalovaný má být odsouzen k smrti, anebo mu bude udělen mírnější, zpravidla doživotní trest odnětí svobody, jinými slovy zrušení obligatorního trestání. Ze všech reforem v americké historii trestu smrti žádná není důležitější, než ukončení trestu smrti jako povinného trestu. Kdy přesně tato reforma byla uzákoněna, není jasné. Pouze víme, že v roce 1838 Tennessee byl první stát, který umožnil porotě odsoudit obžalovaného ke smrti či trestu odnětí svobody. O několik let později také Louisiana rozšířila tuto pravomoc poroty na všechny hrdelní trestné činy. Tato populistická reforma udělující lidem ve formě poroty diskreční pravomoc – právo rozhodnout o životě či smrti – už může být těžko zlepšena. Dnes navíc díky rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou zakázány obligatorní tresty smrti ve všech státech. Toto rozhodnutí vydané v roce 1987 (*Sumner v. Shuman*, 483 U.S. 66) prohlásilo obligatorní trest smrti za protiústavní. A je též nepravděpodobné, že by Nejvyšší soud v budoucnu obligatorní trest podpořil.

1.2.4. Způsoby exekuce

Čtvrtá důležitá reforma v americké jurisprudenci se týkala snahy provádět exekuce účelněji a humánněji. Těžko dnes uvěřit, že tímto zlepšením bylo i zavedení elektrického křesla v roce 1890 v New Yorku jako náhrada za věšení. Jestli vůbec někdy bylo elektrické křeslo pokrokem v humánnosti poprav, je sporné. Dnes už by mělo být nemožné nenahlížet na smrt v elektrickém křesle jako na krutý a mimořádný trest tak, jak je zakázán v VIII. Dodatku¹¹ Ústavy Spojených států, který tvoří část tzv. Listiny práv. Stejně argumenty byly použity též pro popravy smrticím plynem, poprvé použitým v Nevadě v roce 1923. Dominující metodou se nyní stala smrtící injekce.

¹¹ Nesmějí být vyžadovány nadměrné kauce, ukládány nadměrné pokuty nebo kruté a mimořádné tresty. Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.

Oklahoma byl první stát, který legalizoval smrt touto metodou v roce 1977, ale Texas byl prvním státem, který ji skutečně použil, a to v roce 1982. Není pochyb o tom, že tato „humánní“ metoda, nyní široce rozšířená po celých Spojených státech, pomohla zachovat trest smrti.

1.2.5. Přezkum rozhodnutí

Před sto lety mohl být trest smrti vykonán bez toho, že by byl případ projednán v odvolacím řízení. Od padesátých let nebylo neobvyklé, jak pro státní, tak pro federální soud, přezkoumat rozhodnutí. V současné době se přezkum vyššími soudy stal běžnou praxí. Toto zvýšené přezkoumání vyústilo v mnoho zrušených rozsudků a v některých případech v obnovu řízení nebo v nové přelíčení. Současný výzkum vedený prof. Liebmanem¹² prokázal, že ve více než dvou případech ze tří byly nalezeny závažné procesní chyby. Tyto vady nebyly pouze technického rázu, ale byly naopak natolik závažné, že podkopávaly hodnověrnost výsledku, nebo jinak poškozovaly obžalovaného.

1.2.6. Vývoj v posledních letech

Nejnovějšími úspěchy abolicionistického hnutí jsou jistě rozhodnutí Nejvyššího soudu. Jednak rozhodnutí z června 2002 Atkins v. Virginie, které prohlásilo za protiústavní trestat smrtí mentálně zaostalé vrahy, kteří nebyli shledáni plně odpovědnými za své činy. Jednak rozhodnutí Roper v. Simmons z března 2005 o protiústavnosti trestu smrti pro pachatele, kteří v době spáchání trestného činu nedovršili 18. rok.

1.3. Abolice v legislativě

Od poloviny 19. století byl počet zákonů upravujících trest smrti zredukován státním zákonodárstvím. Tato redukce přišla ve dvou různých formách, buď selektivním zrušením některých ustanovení zákonů, nebo úplnou abolicí trestu smrti. První stát, který takto omezil počet hrdelních trestných činů, byla Pensylvánie

¹² Liebman, James. S - A Broken System. [online]. [cit. 24. 9. 2006]. dostupný také na [www:
<http://www2.law.columbia.edu/brokensystem2/>](http://www2.law.columbia.edu/brokensystem2/).

v roce 1786. První státy, které zrušily trest smrti úplně, byly Michigan (s výjimkou vlastizrady), Wisconsin a Rhode Island, a to těsně před začátkem občanské války (1861-1865). Éra abolice téměř zažila úspěch v řadě dalších států, ale válka přerušila tento trend tak, aby se už do konce století nevrátila. V průběhu pokrokového hnutí (od 90. let 19. stol. do 20. let 20. stol.) zrušila trest smrti podstatná část států. Bohužel všechny, až na dva (Minnesota a Severní Dakota), obnovily exekuce během několik let.

1.3.1. Regionalizace trestu smrti

Už před více než sto lety začal být trest smrti v USA silně regionalizován. Jediná část Spojených států, která nemá žádnou byť i přechodnou zkušenost se zrušením trestu smrti, je Jih. Hlasy, které by volaly po zrušení tohoto trestu, byly vždy v těchto státech v menšině, nikdy nedosáhly většiny, jak se stává čas od času kdekoli v světě.

1.3.2. Moratorium a následné obnovení trestu smrti

V 60. letech 20. stol., bez ohledu na trest smrti za trestný čin vraždy, neexistovaly dvě americké jurisdikce, které by měly stejný výčet trestných činů podléhající trestu smrti. Celkem se v americkém soudnictví našly více než tři desítky trestných činů stíhaných smrtí. Nejvíce „populární“ po vraždě byl únos, vlastizrada, znásilnění, ozbrojená loupež a křivé svědectví v hrdelním případě. V polovině 60. let abolicionistické hnutí prošlo velkou transformací. Omezení zákonných ustanovení o trestu smrti a jejich úplné zrušení bylo provedeno výlučně federální legislativou a Kongresem. Na počátku roku 1967 právníci napadli ústavní základy trestu smrti tím, že je v rozporu s právem na řádný proces a rovnou ochranou a obzvláště se zákazem krutého a mimořádného trestu. Tyto námitky vyústily v de facto moratorium na exekuce v době, kdy Nejvyšší soud USA bojoval s jejich argumenty.

Ve věci *Furman v. Georgie* 408 U.S. 238 (1972) Nejvyšší soud rozhodl, že typický zákon zakotvující trest smrti je tak svévolný, že porušuje VIII.¹³ a XIV.¹⁴

¹³ viz. poznámka č. 11

¹⁴ *Oddíl 1.* Všechny osoby narozené nebo naturalizované ve Spojených státech a podřízené jejich jurisdikci jsou občany Spojených států a států, jehož jsou obyvateli. Žádný stát nemá právo vydat nebo

Dodatek Ústavy. Takže pokud chce určitý stát uchovat trest smrti ve svém právním řádu, musí přetvořit své zákony v souladu s těmito požadavky. Jeden z efektů tohoto rozhodnutí byl, že stovkám odsouzených k trestu smrti a čekajících na exekuci byl trest smrti změněn na trest odnětí svobody. Nicméně o 4 roky později ve věci *Gregg v. Georgie* 428 U.S. 153 (1976) Nejvyšší soud rozhodl, že trest smrti „jako takový“ neboli „sám o sobě“ není protiústavní. Toto rozhodnutí znamenalo porážku kampaně za zrušení trestu smrti celonárodně. Ale také znamenalo počátek úsilí Nejvyššího soudu dohlížet na způsob, jakým je trest smrti v jednotlivých státech prováděn.

Nicméně ne všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu v 70. letech trest smrti podporovala. V roce 1976 bylo prohlášeno za protiústavní obligatorní ukládání trestu smrti (*Woodson v. Severní Karolína* 428 U.S. 280, 1976). O rok později trest smrti za znásilnění byl také prohlášen za protiústavní (*Coker v. Georgie* 433 U.S. 584, 1977). Jediná trestněprávní ustanovení, která přežila ústavní změny od roku 1976, jsou ta, která trestají určitý druh trestného jednání, které má za následek smrt člověka.

Desetileté moratorium na exekuce, které de facto začalo v roce 1967 jako důsledek případů *U.S. v. Jackson* 390 U.S. 570 (1968) a *Witherspoon v. Illinois* 391 U.S. 510 (1968), skončilo v lednu roku 1977 exekucí Garyho Gilmora popravčí četou v Utahu.

V současné době 12 amerických států patří mezi abolicionistické.

provádět zákon, který by omezoval svobody nebo výsady občanů Spojených států; žádný stát nemá právo zbavit jakoukoli osobu života, osobní svobody nebo majetku bez řádného soudního procesu; nemá také právo zbavit jakoukoli osobu, podléhající jeho pravomoci, stejné ochrany zákona.
Section 1. All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the state wherein they reside. No state shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any state deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

2. Trestní právo v USA a trest smrti

2.1. Výklad VIII. Dodatku Ústavy Spojených států amerických¹⁵

2.1.1. Původ VIII. Dodatku

VIII. Dodatek se stal částí Ústavy v roce 1791 jako součást tzv. Listiny práv¹⁶, kterou tvoří prvních 10 Dodatků Ústavy přijatých současně. Historie této novely ovšem spadá do Anglie a anglické Listiny práv z roku 1689. Nicméně VIII. Dodatek nebyl vytvořen přímo opisem z anglické Listiny práv, ale jeho přesné znění bylo poprvé použito v roce 1776 ve Virginské deklaraci práv.

Právním předchůdcem amerického práva bylo anglické zvykové právo. Podle tohoto zvykového práva byl trest smrti vykonáván širokou paletou bolestivých způsobů. 263 forem lidského chování mohlo být trestáno smrtí. 99% z těchto trestných činů nezahrnovalo zmaření lidského života.

VIII. Dodatek Ústavy Spojených států říká: „*Nesmějí být vyžadovány nadměrné kauce, ukládány nadměrné pokuty nebo kruté a mimořádné tresty*“. Do jaké míry ovlivňuje VIII. Dodatek ukládání trestu smrti v USA? Dovolila by tato klauzule uložení trestu smrti za 263 trestných činů rozeznávaných ve zvykovém právu?

2.1.2. Výklad podle soudce Williama J. Brennan (1906-1997)

Nejvyšší soud USA vyložil rámeček klauzule VIII. Dodatku o krutém a mimořádném trestu v rozhodnutí *Trop v. Dulles*, 356 U.S. 86 (1958) takto: „*Základním kritériem této klauzule není nic menšího než lidská důstojnost. Zatímco stát má právo trestat, tato klauzule stanoví záruku, že jeho pravomoc bude vykonávána v mezích civilizovaných standardů.*“ V tomto případě Nejvyšší soud vysvětlil obecný rámeček klauzule, ale tento rámeček téměř nic nezmůže bez aktivních principů, které mu dávají život. Proto v případě *Furman v. Georgie*, 408 U.S. 238 (1972) soudce Brennan zhodnotil předchozí rozsudky Nejvyššího soudu, které se týkaly krutého a mimořádného trestu, aby zjistil zásady, kterými se Nejvyšší soud řídil při rozhodování

¹⁵ Palmer, Louis J., Jr. -The Death Penalty: An American Citizen's Guide to Understand Federal and State Laws. str. 7-21.

¹⁶ Bill of Rights

jednotlivých případů. Určil tak 4 základní principy, o které se Nejvyšší soud historicky opíral:

1. Trest nesmí být tak krutý, aby snižoval důstojnost člověka.
2. Stát nemůže svévolně ukládat kruté tresty.
3. Krutý trest nesmí být nepřijatelný pro současnou společnost.
4. Krutý trest nesmí být nepřiměřený.

2.1.3. Trest smrti není krutý a mimořádný sám o sobě

Nejvyšší soud přímo nevyslovil otázku, zda trest smrti je krutou a mimořádnou formou trestu sám o sobě až do doby, než byl projednáván případ Gregg v. Georgie, 428 U.S. 153 (1976).

Obžalovaný byl stíhán za spáchání dvou trestných činů vraždy. Byl shledán vinným v obou případech a odsouzen k trestu smrti. Jeden z hlavních argumentů obžalovaného bylo to, že klauzule VIII. Dodatku zakazuje uložení trestu smrti za všech okolností. Nejvyšší soud ovšem prohlásil, že trest smrti má odstrašující účinek a rozhodl, že uložení smrti jako trestu za vraždu je ospravedlnitelné, a tudíž není protiústavně kruté.

Toto rozhodnutí ovšem musíme vykládat v patřičném kontextu. Nezabývalo se ani metodami exekuce, ani podmínkami ukládání trestu, nýbrž jen otázkou samotné formy. Tedy zdali trest smrti „jako takový“ je protiústavní. Jak už bylo řečeno, soud dospěl k závěru, že trest smrti VIII. Dodatek neporušuje, a tedy není protiústavní.

2.1.4. Závazné ukládání trestu smrti je protiústavní

Obligatorní trest smrti existoval ve všech 13 amerických koloniích před válkou za nezávislost (1775–1783). V průběhu doby po skončení války řada států zrušila povinný trest smrti, zatímco jiné pouze omezily počet trestných činů podléhajících závaznému trestu smrti. Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval poprvé v rozhodnutí Woodson v. Severní Karolína, 428 U.S. 280 (1976). „*Historie ustanoveních nařizujících obligatorně trest smrti v zákonech jednotlivých států ve Spojených státech...odhaluje, že praxe byla odmítnuta jako nadměrně krutá a příliš rigidní na to, aby byla používána.*“ Je třeba dodat, že soud v tomto rozhodnutí nedovodil, že závazné tresty jsou protiústavní jako takové. Pouze rozhodl o jejich

protiústavnosti u trestu smrti. Tato teze byla též potvrzena v případě Harmelin v. Michigan, 501 U.S. 957(1991), kde bylo rozhodnuto, že zákony vyžadující obligatorní trest doživotního odsouzení bez možnosti podmíněného propuštění pro určité drogové trestné činy neporušují klauzuli v VIII. Dodatku Ústavy.

2.1.5. Ukládání trestu smrti v případě trestné součinnosti

Existuje doktrína obyčejového práva¹⁷, podle které může státní zástupce obžalovat obviněného z vraždy, pokud došlo k neúmyslnému zabití¹⁸ oběti jako následku spáchání závažného trestného činu¹⁹ zpravidla znásilnění, loupeže, únosu, žhářství či vloupání apod. Na základě této doktríny je pak osoba, která spáchala závažný trestný čin, odpovědná za smrt způsobenou následkem páchaní trestného činu bez ohledu na to, jestli spáchala, pokusila se spáchat nebo měla v úmyslu spáchat trestný čin vraždy. Doktrína přenáší trestní odpovědnost na všechny účastníky trestné činnosti. Zvykové právo²⁰ ani nečiní rozdíl mezi trestem pro tyto spoluúčastníky. Proto, i když smrt oběti byla vlastně způsobena jen jedním účastníkem, podle zvykového práva jsou všichni stíženi stejným trestem jako ten z nich, který smrt oběti skutečně způsobil. Všichni účastníci jsou také považováni za hlavní pachatele bez ohledu na to, jestli je jejich účast hodnocena jako pomoc, návod či spolupachatelství.

Jelikož se v několika případech objevila otázka, zda je tato doktrína kompatibilní s klauzulí obsaženou v VIII. Dodatku, rozdělil Nejvyšší soud při následném výkladu tohoto pravidla trestné činy do tří nových rozdílných doktrín: varianty 1. jednoduché²¹, 2. ztížené²² a 3. nejtěžší²³.

První případ, který započal rozdělení základního pravidla, bylo rozhodnutí Enmund v. Florida, 458 U.S. 782 (1982). Podle tradičního pravidla byli spolupachatelé obžalováni ze dvou trestných činů vraždy, a to z důvodu dvou způsobených úmrtí, ke kterým došlo v průběhu páchaní trestného činu loupeže. Jeden z obžalovaných byl odsouzen k trestu smrti i přesto, že ve skutečnosti nezpůsobil smrt obětí, a ani nebyl

¹⁷ tzv. felony-murder rule

¹⁸ obyčejové právo rozlišuje tři způsoby trestného usmrcení člověka: vražda (murder), neúmyslné zabití (manslaughter) a vražda novorozeného dítěte matkou (infanticide)

¹⁹ felony offence. Podle obyčejového práva se trestné činy dělí na závažné (felony) a méně závažné (misdemeanor).

²⁰ zvykové právo a obyčejové právo jsou chápány jako synonyma.

²¹ felony-murder simpliciter

²² felony-murder aggravatus

²³ felony-murder supremus

protiústavnosti u trestu smrti. Tato teze byla též potvrzena v případě Harmelin v. Michigan, 501 U.S. 957(1991), kde bylo rozhodnuto, že zákony vyžadující obligatorní trest doživotního odsouzení bez možnosti podmíněného propuštění pro určité drogové trestné činy neporušují klauzuli v VIII. Dodatku Ústavy.

2.1.5. Ukládání trestu smrti v případě trestné součinnosti

Existuje doktrína obyčejového práva¹⁷, podle které může státní zástupce obžalovat obviněného z vraždy, pokud došlo k neúmyslnému zabití¹⁸ oběti jako následku spáchání závažného trestného činu¹⁹ zpravidla znásilnění, loupeže, únosu, žhářství či vloupání apod. Na základě této doktríny je pak osoba, která spáchala závažný trestný čin, odpovědná za smrt způsobenou následkem páchaní trestného činu bez ohledu na to, jestli spáchala, pokusila se spáchat nebo měla v úmyslu spáchat trestný čin vraždy. Doktrína přenáší trestní odpovědnost na všechny účastníky trestné činnosti. Zvykové právo²⁰ ani nečiní rozdíl mezi trestem pro tyto spoluúčastníky. Proto, i když smrt oběti byla vlastně způsobena jen jedním účastníkem, podle zvykového práva jsou všichni stíženi stejným trestem jako ten z nich, který smrt oběti skutečně způsobil. Všichni účastníci jsou také považováni za hlavní pachatele bez ohledu na to, jestli je jejich účast hodnocena jako pomoc, návod či spolupachatelství.

Jelikož se v několika případech objevila otázka, zda je tato doktrína kompatibilní s klauzulí obsaženou v VIII. Dodatku, rozdělil Nejvyšší soud při následném výkladu tohoto pravidla trestné činy do tří nových rozdílných doktrín: varianty 1. jednoduché²¹, 2. ztížené²² a 3. nejtěžší²³.

První případ, který započal rozdělení základního pravidla, bylo rozhodnutí Enmund v. Florida, 458 U.S. 782 (1982). Podle tradičního pravidla byli spolupachatelé obžalováni ze dvou trestných činů vraždy, a to z důvodu dvou způsobených úmrtí, ke kterým došlo v průběhu páchaní trestného činu loupeže. Jeden z obžalovaných byl odsouzen k trestu smrti i přesto, že ve skutečnosti nezpůsobil smrt obětí, a ani nebyl

¹⁷ tzv. felony-murder rule

¹⁸ obyčejové právo rozlišuje tři způsoby trestného usmrcení člověka: vražda (murder), neúmyslné zabití (manslaughter) a vražda novorozence dítěte matkou (infanticide)

¹⁹ felony offence. Podle obyčejového práva se trestné činy dělí na závažné (felony) a méně závažné (misdemeanor).

²⁰ zvykové právo a obyčejové právo jsou chápány jako synonyma.

²¹ felony-murder simpliciter

²² felony-murder aggravatus

²³ felony-murder supremus

přítomen v době jejich zabití. Jednání obžalovaného se omezovalo pouze na řízení auta při útěku z místa trestného činu.

Nejvyšší soud nebyl znepokojen tím, že odsouzení bylo založeno na aplikaci obyčejového pravidla. Naopak soudu se jevilo jako přiměřené, že obžalovaný byl odsouzen za zabití, ke kterému došlo během trestného činu loupeže. Soud byl ale znepokojen tím, jaký trest byl obžalovanému uložen. Za účelem záchrany obžalovaného před trestem smrti Nejvyšší soud vytvořil výjimku ze základního pravidla. Soud rozhodl, že klauzule o zákazu krutého a mimořádného trestu v VIII. Dodatku zakazuje uložení trestu smrti obžalovanému, který „pomáhal nebo naváděl ke spáchání trestného činu, v jehož průběhu došlo ke způsobení smrti oběti jiným účastníkem, ale který sám nezabil, nepokusil se o to, ani neměl v úmyslu, že k zabití dojde nebo že bude použita smrtící síla“. Tato výjimka tak vytváří tzv. jednoduchou variantu původní doktríny.

O několik let později byl Nejvyšší soud požádán použít pravidlo podle jednoduché varianty ke zrušení trestu smrti uloženého dvěma bratrům v případě *Tison v. Arizona*, 481 U.S. 137 (1987). Obžalovaní se v tomto případě účastnili zabití 4 lidí, když pomáhali svému otci utéci z vězení. Obžalovaní požádali Nejvyšší soud o zrušení jejich trestů z důvodu protiústavnosti trestu smrti podle výše uvedeného pravidla. Nejvyšší soud analyzoval chování obou bratrů a došel k závěru, že jejich chování nespadá pod jednoduchou variantu. Nejvyšší soud potom analyzoval chování obžalovaných z hlediska prvků tzv. varianty nejtěžší, kterou popsal jako kategorii, pro kterou případ *Enmund v. Florida* výslovně povolil trest smrti jako přípustný podle VIII. Dodatku. Prvky nejtěžší varianty jsou: 1. pachatel usmrtil 2. pokusil se usmrtit nebo 3. měl v úmyslu usmrtit. Soud dovodil, že chování bratrů *Tisonových* nespadá ani do této kategorie. Nejvyšší soud poté omezil chování bratrů na dva faktory: 1. jejich účast na trestném činu byla závažná (většinová) 2. jejich duševní stav byl bezohledně lhostejný k hodnotě lidského života. Ačkoli jejich chování nenaplnilo znaky ani jednoduché ani nejtěžší varianty, Nejvyšší soud stanovil, že se nicméně jednalo o střední úroveň, kterou soud nazval varianta ztížená. Na jejím základě není uložení trestu smrti zakázáno VIII. Dodatkem. Nicméně soud nakonec zrušil tresty smrti oběma bratrům a přikázal případ znovu přezkoumat z hlediska prvků ztížené varianty.

2.1.6. Trest smrti a trestné činy nezahrnující smrt

Podle obyčejového práva byly všechny závažné trestné činy trestány smrtí. Americké kolonie vtělily tento stav také do svých trestních zákonů. Všechny americké právní řády v minulosti obsahovaly trest smrti pro trestné činy nezpůsobující smrt člověka. Otázka ústavnosti trestu smrti za spáchání trestných činů, ve kterých nedošlo k vraždě či zabití, byla nicméně poprvé vznesena až v případě *Coker v. Georgie*, 433 U.S. 584 (1977).

Sporná otázka prezentovaná Nejvyššímu soudu byla, zda klauzule VIII. Dodatku zakazuje uložení trestu smrti za trestný čin znásilnění dospělé ženy. Soud dovodil, že i přestože znásilnění zasluhuje těžký trest, není ho možné co do závažnosti srovnávat s vraždou. Proto soud rozhodl, že je protiústavní ukládat trest smrti za trestný čin znásilnění bez dalšího. Otázka, jestli je též uložení trestu smrti za znásilnění dítěte protiústavní, sice výslovně vyřešena nebyla, ale jak naznačuje rozhodnutí soudu, nejspíše by též bylo v rozporu s Ústavou. Mimochodem *Georgie* byla v době projednávání tohoto případu jedinou jurisdikcí ve Spojených státech, která povolovala trest smrti za znásilnění dospělé ženy.

Na základě rozhodnutí ve věci *Coker v. Georgie* můžeme též dovodit, že trest smrti za jakýkoliv trestný čin nezpůsobující smrt by byl považován za protiústavní. Tuto tezi podporuje i rozhodnutí *Cook v. State* z roku 1978 ve kterém Nejvyšší soud státu *Georgie* interpretoval rozhodnutí *Coker* jako zbavující platnosti ustanovení zákonů, které ukládaly trest smrti za ozbrojenou loupež a únos s ublížením na zdraví. Podobně Nejvyšší soud státu *Florida* v případě *Buford v. State* z roku 1981 vyložil případ *Coker* jako zbavující platnosti ustanovení zákona ukládajícího trest smrti za znásilnění nezletilého.

Nicméně existuje jedna výhrada k tomuto tvrzení a tou jsou federální trestné činy vlastizrady a vyzvědačství, za které je možné uložit trest smrti, i když samy smrt nezpůsobily. Nejvyšší soud zatím nebyl vyzván ke stanovení, zda vlastizrada a vyzvědačství jsou výjimkami z rozhodnutí ve věci *Coker*.

2.1.7. Trestné činy, za které je možné uložit trest smrti²⁴

Výsledkem přísné interpretace klauzule zakazující kruté a mimořádné tresty v VIII. Dodatku Ústavy byl počet trestných činů, za které bylo možné uložit trest smrti, drasticky snížen. Nejčastějším takovým trestným činem, který se vyskytuje v právních řádech jednotlivých států, je tzv. vražda prvního stupně²⁵. Rozlišujícím znakem těchto trestných činů je vytvoření tzv. zvláštních okolností²⁶. Nejvyšší soud naznačil, že klauzule zákazu krutého a mimořádného trestu vyžaduje „zúžení kategorie vražd, za které trest smrti může být uložen“. Stalo se to v případě *Jurek v. Texas*, 428 U.S. 262 (1976), kde Nejvyšší soud rozhodl, že ústavní zúžení možnosti pro uložení trestu smrti se může nacházet jak ve fázi rozhodování o vině, tak ve fázi rozhodování o trestu. Většina států uplatňuje toto zúžení v obou fázích. Zvláštní okolnosti tak hrají roli při vytváření kategorie trestných činů trestaných smrtí, nikoli však při samotném ukládání trestu. Rozhodnutí, jestli uložit smrt, je regulováno zákonnými přitěžujícími okolnostmi²⁷ ve fázi rozhodování o trestu.

2.2. Trestní stíhání²⁸

2.2.1. Diskreční pravomoc státního zástupce žádat trest smrti

Rozhodnutí, zda obvinít osobu ze spáchání trestného činu, za který hrozí trest smrti, záleží na státním zástupci. Tato pravomoc státního zástupce je téměř neomezená. Tradičně rozhodnutí, jaký trest bude uložen odsouzenému pachateli, leží na předsedajícím soudci a závisí na rozsahu trestní sazby v trestním zákoně. Nicméně státní zástupce může doporučit předsedajícímu soudci i podmíněný trest. Soud toto doporučení může přijmout, nebo taky odmítnout. Jinými slovy, jakmile jednou státní zástupce obviní pachatele z trestného činu, trest je automaticky určen podle trestní sazby daného trestného činu a státní zástupce nemůže *sua sponte* vyloučit obviněného z dosahu trestu.

²⁴ death-eligible offenses

²⁵ V podstatě jedinými federálními trestnými činy nezahrnujícími smrt a podléhajícími trestu smrti jsou vyzvědačství, vlastizrada a obchodování s drogami ve velkém.

²⁶ special circumstances

²⁷ aggravating circumstances – viz. kapitola 2.3.4.

²⁸ Palmer, Louis J., Jr. -The Death Penalty: An American Citizen's Guide to Understand Federal and State Laws. str. 45-80

Nicméně od tohoto tradičního systému je upuštěno v případě trestního stíhání vraždy podléhající uložení trestu smrti. V tomto případě může státní zástupce zasáhnout do jinak výlučné pravomoci soudce. Všechny jurisdikce²⁹ dávají státnímu zástupci zákonnou diskreční pravomoc netrvat na trestu smrti u trestných činů, za které je možné absolutní trest uložit, jinými slovy se státní zástupce může zřici svého práva žádat uložení trestu smrti. A jak řekl jeden odvolací soud v roce 1979, výkon této pravomoci neporušuje rozdělení pravomocí mezi soudem a státním zástupcem. Fakt, že se státní zástupce vzdá práva požadovat trest smrti v konkrétním případě, neznamená, že případ nebude trestně stíháný. Trestní stíhání pokračuje, ale nejpřísnější trest, který je v takovém případě možné uložit, je pouze doživotní odsouzení.

V případě *McCleskey v. Kemp*, 481 U.S. 279 (1987) se obžalovaný hájil tím, že ustanovení o trestu smrti v trestním právu státu Georgie jsou protiústavní, protože dávají neomezenou pravomoc volného uvážení státnímu zástupci při rozhodování, zda bude požadovat trest smrti. Obžalovaný tvrdil, že Ústava vyžaduje pro trest smrti přesná pravidla k tomu, aby mohly být kontrolovány okolnosti, za nichž státní zástupce může požadovat či nepožadovat trest smrti. Nejvyšší soud nesouhlasil s tímto tvrzením. Význam tohoto případu tkví v tomto: federální Ústava nepřikazuje pravidla pro státní zástupce při výkonu jejich pravomocí. Ve skutečnosti toto rozhodnutí prohlásilo za protiústavní situaci, kdy by státní zástupce tuto diskreční pravomoc neměl. Nicméně rozhodnutí v případě *McCleskey* bylo zmírněno následujícími rozhodnutími Nejvyššího soudu tak, že rozhodnutí požadovat trest smrti nesmí být provedeno diskriminačním způsobem, aby porušovalo ústavou zaručená práva obžalovaného.

2.2.2. Souběžná příslušnost k trestnímu stíhání

Souběžná příslušnost v kontextu trestu smrti znamená, že více než jeden stát může stíhat pachatele pro stejný hrdelní trestný čin na základě určitých okolností. Diskreční pravomoc státních zástupců je založena na suverenitě každého státu. Nejvyšší soud podrobně rozebral tuto problematiku v případě *Heath v. Alabama*, 474 U.S. 82 (1985). Stát Georgie odsoudil pachatele za vraždu k doživotnímu vězení. Stát Alabama odsoudil téhož pachatele za týž trestný čin k trestu smrti. Odsouzený

²⁹ s výjimkou státu New Jersey

argumentoval, že stíhání státem Alabama za stejný trestný čin bylo protiústavní. Soud se vyjádřil k otázce zákazu dvojího trestního stíhání pro stejný trestný čin v V. Dodatku³⁰ Ústavy. V tomto případě by druhé trestní stíhání bylo zakázáno. Nicméně Nejvyšší soud opřel své rozhodnutí o tzv. doktrínu o dvojí suverenitě³¹ a dovedl, že podle této doktríny je následné stíhání podle práva dvou různých států povoleno. Tato doktrína je založena na koncepci trestných činů podle zvykového práva jako činů proti svrchovanosti vlády. Pokud pachatel jedním skutkem poruší „mír a svrchovanost“ dvou suverénních států, porušením práva obou těchto států spáchá dva odlišné trestné činy! Proto oba státy měly pravomoc stíhat tohoto pachatele, a to na základě jejich odlišných suverenit a oddělených a nezávislých pravomocí a autorit, taktéž i ve vztahu k federální vládě. Odepření tohoto práva by znamenalo porušení jejich historického práva a zároveň povinnosti udržovat mír a pořádek na svém území a též porušení X. Dodatku³² Ústavy, která toto právo zaručuje.

2.2.3. Trest smrti v opravném řízení

Odsouzení z hrdelního trestného činu³³ ještě neznamená, že bude automaticky uložen trest smrti. Stále zde existuje volba doživotního odsouzení. Pravidelně se pachatel odsouzený za hrdelní trestný čin bude snažit zvrátit odsouzení bez ohledu na to, jestli trest smrti byl uložen či nikoliv. Následující otázka tak zahrnuje, zda je možné požadovat trest smrti v opravném řízení, pokud v původním rozhodnutí bylo uloženo pouze doživotní odsouzení.

V případě Stroud v United States, 251 U.S. 15 (1919) byl pachatel odsouzen za vraždu prvního stupně k doživotnímu vězení. Odvolal se a odvolací soud zrušil rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. V novém řízení byl pachatel znovu odsouzen za vraždu prvního stupně, ale v tomto případě mu byl udělen trest smrti. Pachatel se odvolal k Nejvyššímu soudu

³⁰ Na každého občana, který se má zodpovídat z hrdelního zločinu nebo jiného těžkého zločinu, musí být podána řádná žaloba ze strany velké poroty - výjimkou tu mohou být případy občanů sloužících v činné službě v pozemních nebo námořních ozbrojených silách nebo v domobraně, a to v době války nebo vážného ohrožení veřejné bezpečnosti; nikdo nesmí být dvakrát trestán ohrožením života nebo zdraví pro týž poklesek; nikdo nesmí být nucen svědčit sám proti sobě; nikdo nesmí být zbaven života, svobody nebo majetku bez řádného soudního procesu; soukromý majetek může být vyvlastněn pouze za náhradu.

³¹ the dual sovereignty doctrine.

³² Práva, která ústava výslovně nepřiznává Unii ani je nevylučuje z pravomocí státu, náleží jednotlivým státům nebo lidu.

³³ takový trestný čin, za který je možné uložit trest smrti

s argumentem, že klauzule v V. Dodatku³⁴ Ústavy zakazuje uložení trestu smrti v novém řízení, protože v původním řízení byl trest smrti označen jako nepřiměřený. Tento argument byl odmítnut. Nejvyšší soud rozhodl, že trest smrti může být v souladu s Ústavou požadován státním zástupcem při novém projednání věci, i když v původním řízení nebyl uložen.

Rozhodnutí ve věci Stroud zůstalo nezměněno až do doby, kdy Nejvyšší soud projednával případ Bullington v Missouri, 451 U.S. 430 (1981). Pachatel byl v tomto případě obviněn z trestného činu vraždy. Po dlouhém procesu nakonec porota vyřkla, že pachatel je vinen. Následně při rozhodování o druhu trestu porota vynesla rozhodnutí o doživotním odsouzení. Krátce poté, co byl rozsudek vynesena, odsouzený podal návrh na zrušení výroku o vině. Předsedající soudce zrušil výrok o vině a rozhodl o konání nového řízení, a to pro ústavní chyby, které se vyskytly při původním řízení. V tomto novém řízení žádal státní zástupce trest smrti. Pachatel proti tomu opět podal námitku k soudu s tím, že V. Dodatek zabraňuje státnímu zástupci žádat trest smrti, pokud porota toto zamítla už v prvním řízení. Nakonec se případ dostal až před Nejvyšší soud. Výsledkem je rozhodnutí, které zakazuje státnímu zástupci žádat trest smrti v novém řízení, pokud byl trest smrti zamítnut už v řízení původním. Nicméně pokud obžalovaný obdržel trest smrti už v prvním rozhodnutí, které bylo nakonec zrušeno, je stále vystaven trestu smrti i při novém projednání věci.

Rozhodnutí ve věci Bullington sice výslovně nevyvrací rozhodnutí v případě Stroud, nicméně prakticky je rozhodnutí ve věci Stroud překonané, a to pro způsob trestání v současnosti. Jelikož v tomto případě nebylo odděleno rozhodování o druhu a výši trestu, ve kterém po žalobci bylo požadováno prokázat určitá fakta ospravedlňující daný trest.

2.2.4. Prostředky trestního stíhání

Podle amerického práva rozlišujeme dva druhy prostředků, které slouží státnímu zástupci k obvinění pachatele ze spáchání hrdelního trestného činu. Jsou jimi obžaloba³⁵ a udání³⁶. Který z těchto postupů bude použit, závisí na požadavcích právních řádů jednotlivých států.

³⁴ tzv. Double Jeopardy Clause

³⁵ the indictment - lze přeložit jako obvinění v užším smyslu či obžaloba - americké právo nerozlišuje přesně pojmy obvinění a obžaloba jako české právo

2.2.4.1. Obžaloba

Obžaloba je instrument sepisovaný tzv. Grand jury neboli velkou porotou. Institut velké poroty byl začleněn do angloamerického práva kolonisty z práva zvykového. Na počátku měla porota dva hlavní úkoly: zabraňovat nespravedlivým trestním stíháním a zahajovat řádná trestní stíhání. Původně všechny státy požadovaly, aby stíhání závažných trestných činů bylo zahajováno velkou porotou na základě vydané obžaloby. Nicméně v důsledku rozhodnutí Nejvyššího soudu *Hurtado v. Kalifornie*, 110 U.S. 516 (1884) už v dnešní době jen menšina jurisdikcí vyžaduje stíhání na základě tohoto instrumentu.

Vznesená tvrzení v obžalobě musí být prokázána před soudem. Nicméně existují situace, kdy státní zástupce prokáže podstatnou spornou otázku, která ovšem nebyla obsažena v obžalobě nebo naopak neprokáže to, co bylo v obžalobě tvrzeno. Tyto situace se nazývají tzv. variance - rozpor, neshoda. Jednotlivé jurisdikce se liší tím, jak s těmito rozpory nakládají. Některé z nich jsou považovány za tzv. fatální, tedy takové, které končí zrušením obvinění. Z praktického hlediska ovšem většina těchto odchylek bývá nefatálních. Mezi tzv. fatální odchylky patří: v případě *Borrego v. State*, 800 S.W.2d 373 (Tex.1990) bylo rozhodnuto, že pokud obžaloba obsahuje specifický způsob spáchání vraždy, neprokázání takového způsobu znamená fatální odchylku. V případě *Alford v. State*, 906 P.2d 714 (Nev.1995) soud rozhodl, že když obžaloba obžaluje pachatele z vraždy, státní zástupce nemůže uplatnit před soudem jako alternativu zabití. Příklad *Fairchild v. State*, 495 So.2d 793 (Miss.1984) zase stanoví, že státní zástupce musí prokázat, že oběť údajně zavražděná je stejná osoba jako jmenovaná v obžalobě. Příklad *Chavez v. State*, 657 S.W.2d 146 (Tex.1983) říká, že pokud obžaloba neobsahuje ustanovení o použití smrtící zbraně a před soudem je toto použití prokázáno, nastává fatální odchylka.

Mezi nefatální odchylky můžeme zařadit mimo jiné případ *Battles v. State*, 420 S.E.2d 303 (Ga.1992), ve kterém soud rozhodl, že nedošlo k fatální odchylce mezi obžalobou a tím, co bylo prokázáno před soudem, když v obžalobě bylo tvrzeno, že obviněný zavraždil oběť úderem hasáku, kdežto na základě důkazního řízení bylo zjištěno zavraždění oběti zastřelením. Nebo případ *McCall v. State*, 501 So.2d 496 (Ala. 1986), kde soud rozhodl, že nedošlo k fatální odchylce, pokud obžaloba tvrdila,

³⁶ information

že určitá osoba zaplatila obviněnému za usmrcení oběti, což před soudem nebylo prokázáno.

Další významnou kapitolou obžaloby jsou též náležitosti, které musí být v obžalobě vždy obsažené. V opačném případě by se jednalo o fatální nedostatek obžaloby. Taková situace může nastat například, pokud v obžalobě není tvrzen úmysl při spáchání vraždy, jak dovodil soud ve věci *State v. Clemmons*, 682 S.W.2d 843 (Mo. 1984). Nebo podobně ve věci *Brown v. State*, 410 A.2d 17 (Md. 1979) obžaloba je fatálně vadná, pokud opomene obsáhnout zlý úmysl. Naopak nedostatek určení přesného nástroje, kterým byla způsobena smrt oběti, neznamená fatální vadu obžaloby. Obžaloba z trestného činu vraždy není ústavně neplatná, pokud neobsahuje upozornění, že v daném případě existuje možnost uložení trestu smrti – *State v. Woods*, 297 S.E.2d 574 (N.C. 1982).

2.2.4.2. Udání

Používání institutu velké poroty a obžaloby pro stíhání těžkých zločinců začalo ztrácet oblibu v polovině 19. století. Prvním státem, který se od této metody odchýlil, byl Michigan. Tento trend, který stát Michigan započal, byl nicméně urychlen rozhodnutím Nejvyššího soudu ve věci *Hurtado v. Kalifornie* (1884). V tomto případě byl obviněný stíhán a odsouzen za vraždu na základě dokumentu nazvaného udání sepsaného státním zástupcem. Obviněný argumentoval před Nejvyšším soudem, že V. Dodatek³⁷ Ústavy mu zaručuje právo být stíhán obžalobou vydanou velkou porotou, a tedy že udání státního zástupce je protiústavní. Nejvyšší soud s obviněným nesouhlasil a v tomto rozhodnutí tak vyjasnil, že požadavek V. Dodatku se týká pouze federálního trestního stíhání. Proto rozhodnutí o použití velké poroty a obžaloby závisí na volném uvážení každého státu. Toto rozhodnutí povolilo všeobecně používat udání sepsané státním zástupcem pro stíhání závažných trestných činů. V dnešní době většina států používá udání výlučně pro stíhání všech závažných trestných činů. Stejně jako v případě obžaloby platí i pro udání podmínky týkající se fatálních odchylek a vad.

³⁷ viz. poznámka č. 30

2.2.5. Zajištění práva na obhajobu

V případě *In re Oliver*, 333 U.S. 257 (1948) Nejvyšší soud rozhodl, že ústavní klauzule v V. Dodatku zakotvující právo na řádný proces³⁸ vyžaduje, aby obviněnému byla dáno „*přiměřené oznámení o obvinění a možnost být slyšen při obhajobě*“. Tento ústavní požadavek je obecně splněn tím, že je obviněnému dána kopie obvinění a je informován soudem o povaze a důvodech tohoto obvinění. Obvinění také informuje obviněného, že je stíhán pro trestný čin, za který je možné uložit trest smrti. Ústava výslovně nevyžaduje speciální oznamovací povinnost v případě možného trestu smrti jdoucí nad rámec obecné oznamovací povinnosti. Nicméně některé státy toto upravují ve svých právních řádech³⁹, které vyžadují zákonnou oznamovací povinnost týkající se speciálně trestu smrti. Státní zástupce tak musí obviněného informovat o tom, zda bude před soudem požadovat trest smrti či nikoliv. Ospravedlnění pro tyto zvláštní požadavky jsou mimo jiné to, že trest smrti, na rozdíl od jiných trestů, je konečný, nebo že zajišťuje obviněnému možnost lépe si připravit důkazy, které předloží před soudem. Významné je v této oblasti rozhodnutí Nejvyšší soudu *Lankford v. Idaho*, 500 U.S. 110 (1991), které ujasnilo dvě věci. Za prvé, řádně vydané obvinění splňuje ústavní požadavky i v případech hrozícího trestu smrti a za druhé, jestliže státní zástupce poté, co je vzneseno obvinění, výslovně signalizuje, že nebude žádat trest smrti, tento trest poté nemůže být uložen, jelikož zde chybí včasné upozornění na to, že takový trest bude požadován.

Podobně jako některé právní řády upravují zvláštní požadavky pro upozornění na hrozící trest smrti, existuje 11 států⁴⁰, které mají též zákonné požadavky, týkající se upozornění obviněného ohledně přitěžujících okolností, které proti němu budou před soudem použity. V tomto požadavku jsou uplatněny dva hlavní zájmy. Za prvé poskytuje obviněnému dostatečný čas pro přípravu obhajoby a za druhé usnadňuje obhajobu obviněnému tím, že dopředu zná sílu důkazů, které proti němu budou použity. Jak bylo rozhodnuto v případě *People v. Arias*, 913 P.2d 980 (Cal. 1996), upozornění týkající se přitěžujících okolností je dostatečné, pokud poskytuje

³⁸ Due Process Clause

³⁹ Jedná se o 8 jurisdikcí (Kansas, Maryland, New Hampshire, New York, Jižní Karolína, Tennessee, Washington a federální systém).

⁴⁰ Kalifornie, Georgie, Kentucky, Maryland, New Hampshire, New York, Ohio, Oklahoma, Pensylvánie, Tennessee a federální právní řád.

obviněnému dostatečné vysvětlení toho, co může očekávat a jak se připravit na řízení před soudem.

2.3. Řízení před soudem⁴¹

2.3.1. Fáze rozhodování o vině

Ústava zakazuje uložit trest smrti, aniž by bylo předtím zákonným způsobem určeno, jestli je obžalovaný vinen ze spáchání hrdelního trestného činu. Toto určení se děje v tzv. guilt phase neboli fázi rozhodování o vině. Vina může být určena třemi různými způsoby: 1) přiznáním viny⁴² 2) výrokem soudu⁴³ nebo 3) výrokem poroty⁴⁴.

2.3.1.1. Přiznání viny

V. Dodatek Ústavy chrání obžalovaného před donucováním k doznání ze spáchání trestného činu, ze kterého byl obviněn⁴⁵. Na základě VI. Dodatku⁴⁶ má pachatel hrdelního trestného činu právo na určení jeho viny porotou. Ačkoliv jsou tato ústavou zaručená práva - právo proti sebeobviňování a právo na řízení před porotou - nezpochybnitelná, má pachatel právo vzdát se obou těchto práv. Nejvyšší soud dovodil, že k tomu, aby mohl obviněný přiznat svou vinu, musí se před tím vědomě a dobrovolně vzdát záruk, které mu Ústava zaručuje. Tedy až poté, co jsou tyto tři prvky určeny, může soud akceptovat přiznání viny pachatele trestného činu. Nicméně pachatel hrdelního trestného činu nemá ústavní právo na přiznání viny. Jak řekl Nejvyšší soud v případě Severní Karolína v. Alford, 400 U.S. 25 (1970): „*obviněný nemá absolutní právo na základě Ústavy, aby jeho přiznání bylo soudem přijato.*“

⁴¹ Palmer, Louis J., Jr. -The Death Penalty: An American Citizen's Guide to Understand Federal and State Laws, str. 81-152.

⁴² verdict by plea

⁴³ verdict by the court

⁴⁴ verdict by jury

⁴⁵ nikdo nesmí být nucen svědčit sám proti sobě: celé znění dodatku viz. poznámka č. 30.

⁴⁶ V každém trestním procesu má obžalovaný právo na rychlé a veřejné přelíčení před nestrannou porotou státu a obvodu, na jejichž území měl být trestný čin spáchán a které jsou podle zákona příslušné. Obžalovaný má právo být informován o příčině a povaze obžaloby a konfrontován se svědky obžaloby. Má též právo dát obeslat prostřednictvím státních orgánů svědky ve svůj prospěch a mít na svou obranu obhájce.

2.3.1.2. Výrok soudu

Obžalovaný se může vzdát svého práva být souzen před porotou, nicméně i přesto mít proces. Takovéto soudní řízení se nazývá tzv. bench trial, neboli proces bez poroty. Všechny právní řády udělují obviněnému privilegium vzdát se práva na soudní proces s porotou a mít místo toho pouze soudcovské řízení. Pouze dvě jurisdikce⁴⁷ vyžadují, aby byl tento soudcovský proces řízen senátem složeným ze tří soudců. Ve všech ostatních státech zasedá pouze jediný soudce. Ovšem takový proces se může konat pouze, pokud jsou splněny následující podmínky: 1) pachatel se platně vzdá práva na proces s porotou, 2) státní zástupce souhlasí s procesem pouze před soudcem a 3) soudce souhlasí vést toto řízení.

2.3.1.3. Výrok poroty

Žádný pachatel trestného činu, za který hrozí trest smrti, nesmí být souzen bez přítomnosti poroty, pokud se svého práva platně nevzdá. Jak bylo řečeno v rozhodnutí Nejvyššího soudu *Duncan v. Louisiana*, 391 U.S. 145 (1968), každý trestný čin, za který hrozí trest odnětí svobody vyšší než 6 měsíců, musí být souzen před porotou. Touto hranicí jsou tak určeny lehčí trestné činy⁴⁸. Závažné trestné činy jsou činy, za které je možné uložit minimálně 1letý trest odnětí svobody.

Všechny právní řády vyžadují, aby porota, v případě trestného činu za který hrozí trest smrti, byla složena z 12 členů. Tento požadavek je zvláště významný, pokud uvážíme názor Nejvyššího soudu, že VI. Dodatek nevyžaduje dvanáctičlennou porotu v případě závažných trestných činů. Na druhou stranu Nejvyšší soud rozhodl o protiústavnosti poroty, která by byla složena z méně než 6 členů - případ *Ballew v. Georgie*, 435 U.S. 223 (1978). Co se týče požadavků při hlasování, Nejvyšší soud řekl, že neexistuje ústavní právo, jež by vyžadovalo jednomyslné rozhodnutí poroty - *Johnson v. Louisiana*, 406 U.S. 356 (1972). Nicméně jednomyslnost se vyžaduje, pokud je porota složena z 6 osob - *Burch v. Louisiana*, 441 U.S. 130 (1979). Většina právních řadů ovšem vyžaduje jednomyslnost poroty v případě hrdelních trestných činů. V průběhu doby se vytvořily dva významné právní principy týkající se výběru poroty, která rozhoduje případy, ve kterých hrozí trest smrti. Důvodem bylo vytvoření

⁴⁷ Connecticut a Ohio

⁴⁸ tzv. petty offences

kvalifikované poroty, která důkladně a nestranně zhodnotí důkazy hrdelního trestného činu a vynese rozsudek, který slouží zájmům spravedlnosti. První z těchto principů vytvořil Nejvyšší soud v rozhodnutí *Witherspoon v. Illinois*, 391 U.S. 510 (1968) a vylepšil v rozhodnutí *Wainwright v. Witt*, 469 U.S. 412 (1985). Spočívá v tom, že soud může vyloučit z panelu jakéhokoli potenciálního porotce, který přiznal, že je zásadně proti trestu smrti. Druhý princip byl oznámen Nejvyšším soudem v případě *Morgan v. Illinois*, 112 S.Ct. 2222 (1992). Na základě tohoto principu může soudce vyloučit jakéhokoliv potenciálního porotce, který dal na vědomí, že by automaticky volil uložení trestu smrti bez ohledu na předložené důkazy.

2.3.2. *Vznik rozdvojeného řízení*

Procesní postup při ukládání trestu smrti byl zásadně změněn dvěma rozhodnutími Nejvyššího soudu: *Furman v. Georgie* a *Gregg v. Georgie*.

Nejvyšší soud se ve věci *Furman v. Georgie*, 408 U.S. 238 (1972) zřekl téměř 200 let vývoje americké právní vědy týkající se trestu smrti. Ve výsledku *Furman* prohlásil za neplatné a vadné všechny zákony týkající se trestu smrti ve všech amerických státech. Rozhodnutí zahrnovalo ovšem pouze jedinou spornou otázku, a to ústavnost metod používaných právními řády při ukládání trestu smrti. *Furman* se nezabýval tím, jestli je možné uložit za trestné činy trest smrti jako takový nebo jestli metody exekucí jsou oprávněné. Protest, který *Furman* vznesl, se omezil výlučně na rozhodovací proces, který byl používán k určení toho, kdo by měl být potrestán smrtí a kdo by měl být smrti ušetřen. *Furman* dovodil, že rozhodovací proces v případě trestu smrti v celých Spojených státech, který byl v podstatě jednotný, porušuje VIII. Dodatek Ústavy a klauzuli o zákazu krutého a mimořádného trestu. Toto rozhodnutí bylo dosaženo těsným výsledkem 5:4⁴⁹.

Ve skutečnosti případ *Furman* zahrnoval tři samostatné případy, dva z Georgie a jeden z Texasu. Dva zahrnovaly trest smrti za znásilnění, třetí obviněný byl odsouzen k smrti za vraždu. Všichni tři obvinění pocházeli z chudých poměrů, měli velmi nízké vzdělání a byli afroamerického původu.

Rozhodnutí ve věci *Furman* nastolilo moratorium na výkon trestu smrti v celých Spojených Státech proto, že shledalo přílišnou svévolnost metod při uplatňování trestu

⁴⁹ pro byli soudci Douglas, Brennan, Stewart, White a Marshall. proti soudci Burger, Blackmun, Powell a Rehnquist).

smrti, které tím porušují výše uvedenou klauzuli. Nicméně dveře pro opětovné používání trestu smrti zůstaly otevřeny za předpokladu, že nově použité metody budou ukládat trest smrti v souladu s Ústavou správným a nestranným způsobem.

Bylo tedy více než příznačné, že to byla zrovna Georgie, která vyvinula novou metodu ukládání trestu smrti, a tím znovu vzkřísila absolutní trest ve Spojených Státech. Georgie vynalezla nové schéma nazvané rozdvojený proces se dvěma oddělenými stádii trestního řízení - fází rozhodování o vině a fází rozhodování o trestu⁵⁰. Podle tohoto přístupu je nejprve rozhodnuto o vině obviněného a až poté, co je určena vina, se koná úplně oddělené řízení, ve kterém se předkládají a zvažují všechny přitěžující a polehčující okolnosti, aby se zjistilo, zda trest smrti bude v daném případě přiměřeným trestem.

Toto nové rozdvojené schéma bylo poprvé zhodnoceno Nejvyšším soudem v případě *Gregg v. Georgie*, 428 U.S. 152 (1976). Nejvyšší soud zde schválil, že tato nová metoda splňuje ústavní požadavky a je tedy přípustná. S tímto rozhodnutím nabral trest smrti ve Spojených státech nový dech a znovu se stal součástí platného amerického práva. A tato georgijská metoda s oddělenými stádii pro určování viny a trestu se stala modelem pro všechny ostatní právní řády ve Spojených státech.

2.3.3. Fáze rozhodování o druhu a výši trestu

Žádný právní řád nestanoví specifickou dobu, která musí uplynout mezi koncem fáze rozhodování o vině a začátkem fáze rozhodování o trestu. Nicméně přestávka v jednání je obecně poskytnuta mezi těmito dvěma fázemi z důvodu umožnit stranám znovu přezkoumat jejich poznámky a strategie, stejně jako umožnit vyšetřovateli čas na oddych. Toto přerušení mezi fázemi ovšem nemůže být staveno naroveň odročení. Odročení navíc trvá mnohem déle. Proto pouze významné okolnosti musejí být prezentovány soudu, aby povolil odročení, jak bylo rozhodnuto v případě *State v. Hines*, 919 S.W.2d 573 (Tenn. 1995).

Ačkoliv Ústava zaručuje obviněnému, kterému hrozí trest smrti, právo na určení jeho viny porotou, toto právo neměl ještě donedávna ve stádiu rozhodování o trestu, kde se rozhoduje, zda uložit trest smrti či nikoliv. I když by to znělo logicky, Ústava bohužel nebyla vždy interpretována logickým způsobem. V několika případech mj.

⁵⁰ bifurcation of the guilt and penalty phase of a capital offense prosecution

Walton v. Arizona, 497 U.S. 639 (1990) byl Nejvyšší soud překvapivě neoblohmý ve svém rozhodnutí, že obviněný nemá ústavní právo na rozhodnutí o druhu a výši trestu porotou. Nicméně v roce 2000 Nejvyšší soud rozhodl ve věci Apprendi v. New Jersey 500 U.S. 466 (2000), že soudce nemůže sám provést taková šetření, která by zvýšila výsledný trest obviněného. Takovéto rozhodnutí má být nadále předloženo porotě a má být vyžadován důkaz nade vší pochybnost. Jakákoliv okolnost, mimo předchozí odsouzení, která by měla za následek přísnější výsledný trest za trestný čin, musí být přeložena porotě a prokázána nade vší pochybnost.

K dalšímu podstatnému zvratu došlo v roce 2002 v případě Ring v. Arizona (No. 01 – 488). Zde Nejvyšší soud rozhodl, že porota, a nikoliv soudce, musí zvážit rozhodující otázky při určování druhu a výše trestu. Ukončil tak praxi, podle které rozhodoval o trestu soudce, a prohlásil ji za protiústavní. Jinými slovy tam, kde jsou zvažovány přitěžující okolnosti při určování otázky, zda uložit či nikoliv trest smrti soudcem, dochází k porušení ústavního práva obviněného být souzen porotou. Dodatečně pak soud v roce 2004 prohlásil, že rozhodnutí Ring v. Arizona nemá retroaktivní účinek a zabránil tak desítkám odsouzených ve státech Arizona, Idaho, Montana a Nebraska dožadovat se nového řízení pro určení trestu, pokud se průběh jejich řízení dostal dále než do stádia prvního odvolání. V těchto státech totiž původně soudce rozhodoval o otázce určení trestu. Soud zdůvodnil své rozhodnutí tím, že případ Ring vytvořil pouze nové procesní pravidlo, které tudíž nemá zpětný účinek.

Většina právních řádů v případech hrozícího trestu smrti nyní používá 12ti člennou porotu i při rozhodování o trestu.

Podobně jako Ústava nevyžaduje jednomyslnost poroty ve fázi rozhodování o vině, nepožaduje ji ani pro fázi, kde se rozhoduje o trestu. I přesto většina právních řádů zakotvila zákonný požadavek na jednomyslnost poroty při určení, zda je trest smrti v daném případě přiměřený⁵¹.

V případě, že porota uvázne na mrtvém bodě a není schopná jednomyslně vynést výrok týkající se trestu, což není neobvyklé, je na jednotlivých právních rádech, jak se s touto situací vyrovnají, protože Ústava ohledně této problematiky mlčí. Většina jurisdikcí tak v tomto případě přenáší rozhodnutí o trestu na soudce. Nicméně nejvyšším trestem může být v takovém případě pouze doživotní odsouzení,

⁵¹ Pouze Alabama vyžaduje, že alespoň 10 porotců musí souhlasit s trestem smrti a Florida vyžaduje dokonce pouze většinu porotců.

nikoliv už trest smrti. Například Alabama řeší tento problém uváznutí poroty naopak svoláním poroty nové.

Nejvyšší soud rozhodl ve věci *Baldwin v. Alabama*, 472 U.S. 372 (1985), že VIII. Dodatek Ústavy není porušen, pokud soudce nevezme v úvahu doporučení poroty uložit doživotní trest odnětí svobody a uloží trest smrti. Stejně rozhodl i v případě *Hildwin v. Florida*, 490 U.S. 638 (1989). Tato dvě rozhodnutí tak založila následující právní princip: neexistovalo ústavní právo, které by zakazovalo převrátit doporučení poroty o druhu a výši trestu. Tento princip byl ovšem překonán a následně zrušen rozhodnutím *Ring v. Arizona*. Princip vytvářel dvě kategorie výroků poroty ve fázi rozhodování o trestu – závazné a nezávazné. I přes existenci tohoto principu většina právních řádů vyžadovala, aby soudce uložil trest tak, jak byl doporučen porotou. Tyto jurisdikce se nazývaly závazné jurisdikce. Pouze 5 právních řádů⁵² povolovalo soudci převážit doporučení poroty. Tyto jurisdikce se nazývaly nezávazné.

Ve 5 právních rádech nemohla zasedat porota ve fázi rozhodování o trestu za žádných okolností. Těmito státy byly Arizona, Colorado, Idaho, Montana a Nebraska. Tyto právní řády tak zachovávaly pravidlo zvykového práva, podle kterého veškerá rozhodnutí týkající se trestu leží na předsedajícím soudci.

Další odchylkou byly například Nebraska a Colorado, které umožňovaly, aby panel složený ze tří soudců předsedal při fázi rozhodování o trestu, pokud o to předsedající soudce požádal. Pokud tito soudci nebyli jednomyslní v otázce trestu smrti, potom nebylo možné trest smrti uložit.

Nyní tedy téměř všechny státy v návaznosti na rozhodnutí *Ring v. Arizona* zakotvují v právních rádech, že o trestu rozhoduje jednomyslně porota⁵³.

Z poslední doby je případ *Sattazahn v. Pensylvánie*, No. 01-7574, kde Nejvyšší soud v lednu 2003 rozhodl, že nedojde k porušení ústavního práva zakotveného v V. Dodatku⁵⁴, pokud je obviněný odsouzen k smrti v novém řízení, které následuje po původním procesu, ve kterém byl obviněný potrestán doživotním odsouzením z důvodu neschopnosti poroty dohodnout se na jednomyslném rozhodnutí.

⁵² Alabama, Delaware, Florida, Indiana a Ohio

⁵³ výjimkou je pouze co se jednomyslností týče Alabama a Florida, jak bylo zmíněno výše

⁵⁴ viz. poznámka č. 30

Až v roce 1963 Nejvyšší soud rozhodl, že obviněný má ve všech právních rádech právo podle VI. Dodatku⁵⁵ na obhájce v trestním řízení. Stalo se to v případě Gideon v. Wainwright, 372 U.S. 335 (1963). Právo na obhájce tak znamená, že pokud si ho obviněný nemůže dovolit, stát mu musí obhájce obstarat. Toto rozhodnutí ovšem adresovalo požadavek na obhájce jen pro fázi rozhodování o vině. Až v rozhodnutí Mempa v. Rhay, 389 U.S. 128 (1967) Nejvyšší soud dovedl tento požadavek i pro fázi rozhodování o trestu. Podle tohoto precedentu má obžalovaný ústavní právo mít právního zástupce i ve fázi soudního řízení týkajícího se určení druhu a výše trestu. Toto právo tak vyžaduje jmenování obhájce ex officio v případě, že obviněný je bez dostatečných finančních prostředků. I když toto rozhodnutí nebylo vydáno v kontextu rozvojeného soudního řízení, je možné jej použít i na případy vydané po roce 1976. Většina států dokonce jmenuje dva obhájce ve velmi složitých případech, a to i přesto, že to Ústava nevyžaduje.

2.3.4. Zákonné přitěžující okolnosti

Zákonné přitěžující okolnosti znamenají specifické okolnosti vytvořené zákonodárcem, které, pokud je jejich existence prokázána vyšetřovatelem ve fázi rozhodování o trestu, ústavně povolují uložení trestu smrti obviněnému. V případě Zant v. Stephens, 462 U.S. 862 (1983) Nejvyšší soud rozhodl, že žádný pachatel nemůže být platně odsouzen k trestu smrti, pokud alespoň jedna zákonná přitěžující okolnost není proti němu prokázána. Tyto požadavky tak odstranily svévolnost při ukládání trestu v období před Furmanem a jsou jediným kritériem, které povoluje, aby trest smrti byl uložen.

V případě Tuilaepa v. Kalifornie, 114 S.Ct. 2630 (1994) Nejvyšší soud založil dvě podmínky, které musí být splněny k tomu, aby zákonné přitěžující okolnosti byly v souladu s Ústavou. Za prvé, tyto okolnosti nesmí být faktorem, který může být uplatněn u všech pachatelů odsouzených k trestu smrti. Například pouhý fakt, že oběť zemřela, nemůže být přitěžující okolnost v souladu s Ústavou, protože při každém usmrcení oběť zemře. Proto takováto přitěžující okolnost musí být něco, co je aplikovatelné pouze na určitou podskupinu pachatelů. Za druhé, zákonná přitěžující

⁵⁵ viz. poznámka 46

okolnost nemůže být definována způsobem, který ji činí vágní. Musí mít takový smysl, aby ji porota pochopila.

Od zákonných přitěžujících okolností je třeba odlišit tzv. zvláštní okolnosti⁵⁶. Oba druhy okolností jsou vytvářeny zákonodárcem. Jejich účel je také stejný, oba sledují zúžení skupiny trestných činů podléhajících trestu smrti. Ovšem jejich funkce je odlišná. Funkcí zvláštní okolností je, že hrají roli při vytváření kategorie trestných činů podléhající trestu smrti. Funkcí přitěžujících okolností na druhou stranu je, že umožňují, aby trest smrti mohl být v konkrétním případě uložen.

Zvláštní okolnosti jsou znakem hrdelních trestných činů a jako takové musí být prokázány nade vší pochybností ve fázi rozhodování o vině. Pokud nejsou prokázány v této fázi, potom obviněnému nemůže být uložen trest smrti. Přitěžující okolnosti nejsou znakem trestného činu, a proto není vyžadováno, aby byly prokázány nade vší pochybnost. Jejich existence je prokazována až ve fázi rozhodování o trestu.

Mnoho zvláštních okolností je totožných s přitěžujícími okolnostmi. Většina právních řádů tak používá pouze několik zvláštních okolností, které jsou stejné jako některé jejich přitěžující okolnosti.

Čtyři právní řády⁵⁷ vůbec nepoužívají zákonné přitěžující okolnosti a ústavní požadavek na zúžení vyplňují pouze ve fázi rozhodování o vině tzv. zvláštními okolnostmi. Je to stále nicméně v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu ve věci *Jurek v. Texas*, kde soud naznačil, že Ústava povoluje zúžení i pouze ve fázi rozhodování o vině a nic dalšího. Ovšem tyto čtyři státy místo zákonných přitěžujících okolností používají ve fázi určení trestu tzv. speciální zákonné otázky⁵⁸, které musí být vzneseny při rozhodování, zda uložit trest smrti. *Jurek* podpořil ústavnost takového řešení. Ačkoliv je jejich funkce stejná jako u přitěžujících okolností, liší se v jednom aspektu. Jsou to otázky, které jsou stejné pro všechny obžalované a skládají se ze série otázek, jež jsou pokládány ve všech řízeních týkajících se hrdelních trestných činů. Narozdíl od přitěžujících okolností, které se liší u každého trestného činu.

Zákonné přitěžující okolnosti představují omezený počet faktorů, které jsou vytvořené zákonodárcem za účelem zúžení skupiny osob, které mohou být potrestány smrtí. Toto zúžení je ústavním požadavkem. Často se nicméně u určitého trestného

⁵⁶ viz. případ *Jurek v. Texas*

⁵⁷ Oregon, Texas, Utah, Washington

⁵⁸ special statutory issues

činu vyskytnou další přitěžující okolnosti, které ovšem nejsou kodifikovány⁵⁹. Největším rozdílem mezi nimi je, že trest smrti nemůže být uložen pouze na základě těchto nekodifikovaných přitěžujících okolností. Proto tyto okolnosti poskytují pouze podporu při ukládání trestu smrti na základě zjištěných zákonných přitěžujících okolností.

Většina právních řádů řadí mezi zákonné přitěžující okolnosti spáchání jiného závažného trestného činu, který doprovází spáchání vraždy. Samy o sobě ovšem uložení trestu smrti nepřipouští. Mezi tyto trestné činy patří například znásilnění, loupež, vloupání, únos, žhářství, únos letadla, těžké ublížení na zdraví, obchod s drogami a další.

Dalším druhem zákonných přitěžujících okolností jsou znaky oběti, jinými slovy, pokud je určitá osoba zavražděna pro její jedinečnou identitu či totožnost. Takovými případy jsou například vražda vězeňského dozorce, policisty, hasiče, svědka, státního zástupce či soudce. Jiným znakem může být například věk oběti, vražda probačního úředníka, těhotné ženy, porotce nebo rasově motivovaná vražda. Vražda spáchaná ohavným, brutálním, krutým nebo zvráceným způsobem, vražda spáchaná s vidinou finančního zisku (vražda na objednávku), mnohonásobná vražda, vražda spáchaná vystavením jiných v nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, recidiva, vražda spáchaná pomocí výbušnin a vražda zahrnující mučení jsou další případy přitěžujících okolností, které se vyskytují v právních řádech jednotlivých států a ospravedlňují uložení trestu smrti.

2.3.5. Polehčující okolnosti⁶⁰

V kontextu trestu smrti můžeme nahlížet na polehčující okolnosti jako na jakékoliv relevantní důkazy, které mohou ospravedlnit uložení méně krutého trestu než je smrt.

Výsledkem soudního řízení může být smrt, nebo odnětí svobody odsouzeného. Určení tohoto výsledku ve fázi rozhodování o trestu bude záviset na interpretaci polehčujících a přitěžujících okolností prezentovaných obviněným a státním zástupcem. Tedy přitěžující okolnosti jsou nástrojem státního zástupce a polehčující

⁵⁹ non-statutory aggravating circumstances

⁶⁰ mitigating circumstances

naopak nástrojem obžalovaného. Přítěžující okolnosti musejí být vždy obsaženy v zákonech, kdežto v případě polehčujících okolností se toto nevyžaduje.

Jejich hlavní funkcí je ospravedlnit uložení obviněnému trest odnětí svobody, a nikoliv trest smrti. Základním odůvodněním pro existenci takových okolností je uvést použití trestu smrti do rovnováhy rozšířením okruhu pachatelů, kterým by trest smrti neměl být uložen. Toto rozšíření zahrnuje použití jakýchkoliv relevantních faktorů, které mohou ospravedlnit uložení trestu odnětí svobody před trestem smrti.

Existuje několik významných rozhodnutí Nejvyššího soudu týkajících se polehčujících okolností.

Nejvyšší soud se přímo zabýval tím, zda existuje požadavek, aby polehčující okolnosti byly vydány v zákoně v případě *Lockett v. Ohio*, 438 U.S. 586 (1978). Soud prohlásil, že polehčující okolnosti mohou být uzákoněny – první princip. Důležitostí tohoto principu ovšem je, že vytváří dvě kategorie těchto okolností: uzákoněné (statutory) a neuzákoněné (non-statutory). Z ústavního hlediska jsou obě tyto kategorie postavené naroveň. Proto tedy, i když jsou v právním řádu určitého státu zakotveny polehčující okolnosti, nic nebrání před soudem též použití dalších v zákoně výslovně neupravených polehčujících okolností. Druhý princip stanoví, že ke splnění ústavních požadavků zákon nesmí vyloučit použití veškerých relevantních polehčujících okolností. Slovy Nejvyššího soudu: „omezení rozsahu polehčujících okolností, které mohou být brány v úvahu soudem, je v rozporu s VIII. a XIV. Dodatkem Ústavy“. Třetím principem, který je možné implicitně dovodit z tohoto rozhodnutí, je, že irelevantní polehčující okolnosti mohou být ústavně vyloučeny z použití v případě trestního řízení týkajícího se trestu smrti.

Podle případu *Delo v. Lashley*, 113 S.Ct. 1222 (1993), jestliže není možné předložit žádný důkaz na podporu relevantních zákonných či neuzákoněných polehčujících okolností, soud nemusí ohledně takových okolností instruovat porotu.

V případě *Ake v. Oklahoma*, 470 U.S. 68 (1985) Nejvyšší soud stanovil pravidlo, podle kterého, pokud je důkaz týkající se psychického stavu obviněného relevantní jako polehčující okolnost, má nemajetný obviněný ústavní právo na to, aby tento důkaz byl obstarán na náklady státu.

Případ *Penry v. Lynaugh*, 492 U.S. 302 (1989) říká, že pokud obviněný předloží důkaz o polehčujících okolnostech, které mohou být interpretovány jak pro tak proti uložení trestu smrti, porotě musí být dáno speciální poučení ohledně důsledků takového důkazu.

Téměř všechny americké právní řády mají zakotveny různorodé polehčující okolnosti v zákonech. Např. pokud obviněný za sebou nemá předchozí závažnou trestnou činnost, extrémní duševní či citové rozrušení v době páchaní trestného činu, souhlas oběti, mimořádný nátlak, podstatně snížená schopnost rozlišit nebezpečnost takového chování nebo ovládnout takové chování z důvodu duševní choroby nebo psychického onemocnění, věk pachatele zpravidla pod 18 let a nad 75 let.

2.3.6. Důkazní břemeno

Zákonné přitěžující okolnosti povolují, aby byl trest smrti uložen. Polehčující okolnosti naopak mohou způsobit, že trest smrti uložen nebude. Existují 3 rozhodující otázky týkající se vzájemného působení těchto okolností. 1) jaká síla důkazů je třeba k prokázání existence těchto okolností, 2) jaký postup je použit ke srovnávání již prokázaných okolností a 3) jaký postup je použit k určení výsledku, který vychází ze srovnání prokázaných okolností.

2.3.6.1. Síla důkazů

Většina právních řádů vyžaduje prokázání přitěžujících okolností „nade vší pochybnost“⁶¹. Jelikož Ústava v této otázce mlčí, záleží na jednotlivých státech, jakou sílu důkazního břemene zvolí k prokázání těchto okolností.

V případě polehčujících okolností Nejvyšší soud rozhodl ve věci *Walton v. Arizona*, 497 U.S. 639 (1990), že: „*ústavní práva obžalovaného nejsou porušena uložením mu důkazního břemene k prokázání toho, že polehčující okolnosti převažují nad přitěžujícími*“. Potencionální tvrdost tohoto pravidla byla zmírněna v rozhodnutích *Mills v. Maryland*, 486 U.S. 367 (1988) a *McKoy v. Severní Karolína*, 494 U.S. 433 (1990). Právní řády obou států vyžadovaly jednomyslnost poroty v otázce předložených polehčujících okolností a prokázání jejich existence. Toto by vyústilo k nepřímému porušení požadavku v případě *Lockett v. Ohio*, že všechny relevantní polehčující okolnosti musí být umožněno předložit ve fázi rozhodování o trestu. Proto případy *Mills* a *McKoy* stanovily, že požadavek jednomyslnosti poroty při určení, zda polehčující okolnosti existují či nikoliv, by byl protiústavní. Výsledkem

⁶¹ beyond a reasonable doubt

těchto případů je, že i když pouze jeden porotce shledá, že obviněný unesl důkazní břemeno týkající existence polehčujících okolností, jsou tyto okolnosti považovány za prokázané.

Ačkoliv rozhodnutí ve věci Walton potvrdilo, že důkazní břemeno na prokázání polehčujících okolností má obžalovaný, neurčilo, jakou silou důkazů má být prokázáno. V případě Leland v. Oregon, 343 U.S. 790 (1952) Nejvyšší soud schválil požadavek oregonského právního řádu, že obviněný má prokázat polehčující okolnosti nade vší pochybnost. V současnosti nicméně žádný právní řád nevyžaduje prokázání polehčujících okolností nade vší pochybnost. Ovšem jako precedent by případ Leland takovéto měřítko ospravedlnil.

Devět právních řádů následuje rozhodnutí ve věci Walton a vyžaduje, aby obviněný prokázal existenci polehčujících okolností na základě „převahy důkazů“⁶². Většina států nestanoví ve svých právních řádech žádné měřítko důkazů pro prokázání existence polehčujících okolností. Tato absence znamená, že obviněný má pouze povinnost navrhnout před soudem provedení důkazů, které mohou přispět k objasnění existence polehčujících okolností. Pouze Colorado výslovně v zákoně uvádí, že obviněný má pouze předložit důkazy týkající se polehčujících okolností.

Pouze jediný stát, a to Alabama, požaduje, že státní zástupce musí vyvrátit existenci polehčujících okolností na základě převahy důkazů. Fakt, že pouze jediný právní řád toto požaduje, naznačuje tvrdost takového požadavku.

2.3.6.2. Srovnávání okolností

Určením existence polehčujících a zákonných přitěžujících okolností nicméně dokazování nekončí. Tyto okolnosti musí být srovnány mezi sebou. Tento srovnávací proces se může uskutečnit dvěma způsoby, jako tzv. vážením či nevážením důkazů.

1) Vážení důkazů

Tato metoda spočívá v tom, že soud srovnává všechny polehčující i přitěžující okolnosti jako celek, bez ohledu na jejich počet, ale s ohledem na jejich význam a přesvědčivost. V podstatě soud musí rozhodnout, jak přesvědčivý je souhrn polehčujících faktorů ve srovnání proti souhrnu faktorů přitěžujících. Takže soud

⁶² by a preponderance of evidence

vynese závěr, že jedny okolnosti převáží či jsou více přesvědčivé než ty druhé. Nejvyšší soud poznamenal v rozhodnutí *Harris v. Alabama*, 115 S.Ct.1031 (1995), že Ústava nevyžaduje žádnou zvláštní metodu při vážení polehčujících a přitěžujících okolností. Takže jednotlivé státy si samy navrhnout metodu, která jim vyhovuje. Tato diskreční pravomoc vedla k vytvoření dvou typů právních řádů: nezávislých na síle důkazů a závislých na síle důkazů. U obou typů musí buď přitěžující okolnosti převážit nad polehčujícími⁶³, nebo naopak polehčující nad přitěžujícími⁶⁴. Rozdíl je v tom, kdo nese důkazní břemeno, jestli státní zástupce, nebo obžalovaný⁶⁵. U druhého typu závislého na síle důkazů musí přitěžující okolnosti převážit nad polehčujícími na základě převahy důkazů⁶⁶, nebo nade vši pochybnost⁶⁷, podle toho, jak přísně je kritérium pro sílu důkazů nastaveno.

26. června 2006 se Nejvyšší soud vyjádřil v případě *Kansas v. Marsch*, No. 04-1170 k otázce, zda je či není ústavní uložit trest smrti za předpokladu, že porota shledá přitěžující i polehčující okolnosti jako vyrovnané, kdy ani jedna skupina okolností nepřevažuje. Soud řekl, že Ústava, v případě že je trest smrti uložen, porušena není.

2) Nevážení důkazů

Nejvyšší soud v případě *Zant v. Stephens*, 462 U.S. 862 (1983) stanovil, že Ústava nevyžaduje vážení polehčujících a přitěžujících okolností. Toto rozhodnutí tak podpořilo vznik právních řádů, které nepoužívají vážení důkazů⁶⁸. V těchto právních řádech soud není instruován nebo veden zákonem v tom, jak srovnávat tyto okolnosti. Je veden pouze ke zvažování předložených okolností na základě kritéria „dostatečnosti“. Podle toho kritéria se vytvořily tři odlišné linie. Buď stačí pouze určit, že existují polehčující okolnosti dostatečné k udělení mírnějšího trestu, nebo že tyto okolnosti dostatečné nejsou, a to nade vši pochybnost, a posledním druhem je právní řád, kde k udělení mírnějšího trestu stačí zjistit alespoň jednu polehčující okolnost bez dalšího.

⁶³ Alabama, Kalifornie, Indiana, Louisiana, Montana, Nebraska, New Hampshire, Pennsylvania a federální systém

⁶⁴ Arizona, Colorado, Florida, Idaho, Illinois, Kansas, Kentucky, Mississippi, Nevada, Nové Mexiko, Severní Karolína a Oklahoma

⁶⁵ Státní zástupce nese důkazní břemeno v případě prokazování, že přitěžující okolnosti převažují nad polehčujícími a naopak obžalovaný nese důkazní břemeno, že polehčující okolnosti převažují nad přitěžujícími.

⁶⁶ Delaware a Maryland

⁶⁷ Arkansas, New Jersey, New York, Ohio, Tennessee a Utah

⁶⁸ Connecticut, Georgie, Montana, Oregon, Jižní Karolína, Jižní Dakota, Virginie, Washington a Wyoming

2.3.6.3. Výsledek srovnání

V případě *Boyde v. Kalifornie*, 494 U.S. 370 (1990) Nejvyšší soud rozhodl, že neexistuje ústavní požadavek, aby porota byla poučena, že může odmítnout uložit trest smrti, i když je zjištěno, že zákonné přitěžující okolnosti převažují nad polehčujícími okolnostmi. Toto rozhodnutí bylo interpretováno tak, že jakmile je výsledek vážení důkazů či zjištění dostatečnosti důkazů určen ve prospěch přitěžujících okolností, Ústava povoluje uložení trestu smrti. Rozsudek tak podporuje dva typy právních řádů:

1) Trest smrti ukládaný automaticky

Většina právních řádů vyžaduje, že trest smrti musí být uložen, pokud výsledek vážení či dostatečnosti je rozhodnut ve prospěch přitěžujících okolností.

2) Trest smrti závisící na volném uvážení soudu

Menšina právních řádů dává soudu možnost uvážení, zda uložit trest smrti bez ohledu na výsledek dokazování. Soud tak může odmítnout uložit trest smrti, i když je výsledek dokazování prokázán ve prospěch okolností přitěžujících.

Nejvyšší soud tak v případě *Boyde* naznačil, že Ústava nevyžaduje, aby soud měl diskreční pravomoc odmítnout uložit trest smrti, pokud je výsledek dokazování určen ve prospěch přitěžujících okolností. Nicméně to neznamená, a contrario, že taková diskreční pravomoc by byla Ústavou zakázána.

2.3.7. Přezkum rozhodnutí⁶⁹

Každé trestní řízení může být ovlivněno určitými podstatnými vadami⁷⁰ (vada, která má schopnost ovlivnit výsledek trestního řízení na rozdíl od nepodstatné vady⁷¹, což je vada, která nemá vliv na výsledek trestního řízení). Pokud by poslední slovo v trestním stíhání zůstalo soudu, žádná skutková nebo právní vada, ať už hmotněprávní nebo procesněprávní, by zůstala nezjištěna. Proto angloamerická jurisprudencí dávno odmítla, aby soud první instance měl v trestním stíhání poslední slovo a umožňuje tedy odvolacímu soudu přezkoumat rozhodnutí i z hlediska těchto závažných chyb. Všechny právní řády mají dvouступňovou soustavu soudů.

⁶⁹ v této kapitole je pojem přezkum rozhodnutí chápán jako specifický opravný prostředek

⁷⁰ prejudicial error

⁷¹ harmless error

I přes tento fakt, že všechny státy mají odvolací soudy, neexistuje ústavní právo na přezkoumání viny a trestu odvolacím soudem. V případě *McKane v. Durston*, 153 U.S. 684 (1894) Nejvyšší soud naznačil, že po žádném státu není vyžadováno, aby zajistil existenci odvolaných soudů nebo odvolacího práva. I když toto rozhodnutí stále představuje platné právo, v dnešní době je už obsoletní, neboť všechny státy mají víceúrovňovou soustavu soudů.

2.3.7.1. Odlišení přezkumu rozhodnutí od odvolání

Předtím, než byl trest smrti zrušen na základě rozhodnutí *Furman v. Georgie*, všechny právní řády umožňovaly odsouzenému nechat přezkoumat otázku viny i trestu odvolacím soudem. Když Nejvyšší soud znovu potvrdil trest smrti v rozhodnutí *Gregg v. Georgie* schválením nového schématu trestního řízení, který Georgie vytvořila, zabýval se také jednou z částí tohoto nového řízení, která se nazývá přezkum rozhodnutí.

Tento přezkum zaručuje, že žádný z odsouzených nebude nespravedlivě odsouzen k trestu smrti, jako určitá kontrola před náhodným a svévolným ukládáním trestu smrti. Přezkum je ovšem třeba odlišit od řádného opravného prostředku, jakým je odvolání. Nejvyšší soud nerozhodl, že takový postup je vyžadován Ústavou, pouze naznačil, že tento přezkum je ústavně přijatelný. Toto přijetí tak motivovalo i další státy a nyní všechny právní řády, s výjimkou Utahu, používají tento přezkum v případech, kdy je uložen trest smrti jako specifickou formu opravného prostředku.

Přezkum se liší od odvolání tím, že v případě odvolání se přezkoumává z hlediska vad jak fáze rozhodování o vině, tak fáze rozhodování o trestu. Kdežto přezkum se soustředí pouze na fázi rozhodování o trestu. Jediná otázka tohoto přezkumu je ta, zda byl odsouzený odsouzen k smrti v souladu se zákonem. Fáze rozhodování o vině se tak dostává k přezkoumání cestou tradičního odvolání. Zatímco odvolání musí odsouzený podat, většina právních řádů stanoví, že přezkum rozhodnutí v případě trestu smrti je automatický. Tzn. že odsouzený nemusí podat žádost o přezkoumání. Přezkum tak nastane jako otázka pořadu práva. Odsouzený pak může uvést jako vadu jakoukoli okolnost, o které si myslí, že může ovlivnit jeho trest. Ve všech kromě sedmi právních řádů nicméně zákony stanoví, které specifické otázky musí soud projednat v případě přezkumu rozhodnutí.

Soudy, které zpravidla přezkum provádějí, jsou Nejvyšší soudy jednotlivých států. Méně často to jsou i soudy druhého stupně.

2.3.7.2. Přezkum přitěžujících a polehčujících okolností

Jednou z částí přezkumu je i přezkum polehčujících a přitěžujících okolností. Otázka zní, zda prokázané důkazy podporují závěr učiněný na základě existence těchto okolností. Důraz se klade na to, zda soud řádně našel existenci zákonných přetěžujících okolností a správně posoudil nedostatek polehčujících okolností. V případě přezkumu přitěžujících okolností se zjišťuje, jestli přitěžující okolnosti nejsou neplatné z důvodu neurčitosti (vágnosti) a jestli byla existence těchto okolností skutečně prokázána. V případě přezkumu polehčujících okolností jsou tyto okolnosti pro účely přezkumu rozděleny na důkazy podporující zákonné a v zákoně výslovně neupravené okolnosti.

Pokud soud, který přezkum provádí, určí, že alespoň jedna zákonná přitěžující okolnost byla platně prokázána a provede analýzu polehčujících okolností, další fází je určení, zda je trest smrti vhodným trestem. Toto určení zahrnuje tři samostatné otázky: 1) určení zda zaujetí, předsudek či jiný svévolný faktor nezpůsobily, že byl uložen trest smrti, 2) určení, zda trest nebyl nepřiměřený ve srovnání s jinými obdobnými případy a 3) provedení nezávislého vážení či určení dostatečnosti důkazů. Běžně uplatňovanými svévolnými faktory jsou například rasa, pohlaví, chudoba, sympatie s obětí, nepříznivá publicita a strach z reakcí společnosti.

2.3.7.3. Výsledek přezkumu

Jakmile je přezkoumání rozhodnutí ukládající trest smrti skončeno, případ musí být upraven podle výsledku dosaženého v tomto přezkumném procesu. Existují celkem čtyři možná řešení⁷²: 1) potvrzení původního rozsudku, pokud byl trest uložen v souladu se zákonem a může tedy být vykonán, 2) zrušení a vrácení soudu prvního stupně k novému projednání, zpravidla pokud byly zjištěny podstatné vady v řízení, pro které není uložený trest platný, 3) zrušení a vrácení k uložení doživotního trestu, a to s instrukcemi soudu provádějícího přezkum, jak má soud prvního stupně jednat,

⁷² pokud předpokládáme, že nedošlo k odvolání výroku o vině nebo že vina byla odvolacím soudem potvrzena.

nebo 4) zrušení a uložení doživotního trestu, tedy přímo samotným soudem provádějícím přezkum.

2.3.8. Další možnosti opravy rozhodnutí

2.3.8.1. Writ of certiorari

Další možností obviněného na přezkum rozhodnutí je tzv. writ of certiorari⁷³. Jedná se o žádost či návrh obviněného o přezkoumání rozsudku z toho hlediska, zda nebyla porušena jeho ústavou zaručená práva, a to v případě kdy již není možné se odvolat. Pokud je tomuto návrhu vyhověno, Nejvyšší soud USA provede soudní přezkum případu. Tato pravomoc Nejvyššího soudu je diskreční a závisí na souhlasu minimálně 4 soudců z 9. Většinou je přezkum povolen jen v případech týkajících se celonárodního významu. Pokud Nejvyšší soud odmítne se případem zabývat, zůstává v platnosti rozhodnutí posledního soudu, který se případem zabýval.

2.3.8.2. Habeas Corpus

Pokud obviněný vyčerpá všechny opravné prostředky i writ of certiorari, stále ještě existuje poslední možnost na přezkoumání rozsudku, a tou je státní nebo federální habeas corpus známý také jako „přezkum po odsouzení“⁷⁴. Jedná se v podstatě o mimořádný opravný prostředek, jehož základem je návrh na přezkum, zda se odsouzený nachází ve vězení v souladu se zákonem. I přesto, že se jedná v podstatě o občanskoprávní řízení, ve kterém soud zjišťuje legitimitu uvěznění odsouzeného, je toto řízení velmi podobné klasickému odvolání. Zjišťuje se zejména, zda trestní řízení proběhlo nestranně a v souladu s ústavními požadavky. Tento prostředek je též natolik významný, že je zmíněný i v Ústavě Spojených Států v článku I. oddíl 9⁷⁵. V poslední době byly tyto opravné prostředky použity mj. v případech zahrnujících nově zjištěné důkazy na základě analýzy DNA. Častou námitkou je také nedostatečná obhajoba, což znamená, že obhájce, zpravidla jmenovaný ex offio, nezajistil adekvátní obhajobu.

⁷³ certiorari – to, co má být zjištěno

⁷⁴ postconviction review

⁷⁵ Výsady, propůjčené listinou habeas corpus, smějí být zrušeny, jen kdyby to vyžadovala veřejná bezpečnost v případě povstání nebo nepřátelského vpádu.

Pokud odsouzený vyčerpá všechny prostředky na státní úrovni, což zpravidla zahrnuje odvolání i státní habeas corpus, může žádat ještě o přezkoumání na základě federálního habeas corpus.

Velkým omezením pro federální habeas corpus bylo přijetí Zákona o antiterorismu a účinném trestu smrti⁷⁶ v roce 1996. Hlavním účelem tohoto zákona bylo urychlit výkon trestu snížením počtu těchto návrhů, zkrácením doby, ve které je možné tyto návrhy podat a snížit pravděpodobnost, že návrhu bude vyhověno. Například časový limit, ve kterém je nyní třeba žádost podat, je jeden rok od posledního řádného odvolání. Před přijetím zákona tento limit vůbec neexistoval.

2.3.8.3. Zákon na ochranu nevinných z roku 2004

30. 10. 2004 byl přijat zákon nazvaný Spravedlnost pro všechny⁷⁷. Čtvrtou část tohoto zákona tvoří tzv. zákon na ochranu nevinných⁷⁸. Tento zákon je z hlediska trestu smrti velmi významný, protože vytváří program pro testování DNA a stanoví pravidla, na základě kterých mohou federální vězni žádat o testy DNA a domoci se tak případné obnovy procesu. Dále zákon vytváří Grantový program pro DNA testování, aby tak pomohl státům zaplatit náklady na testy DNA pro odsouzené. Poslední změnou týkající se trestu smrti je, že zákon schvaluje příspěvky jednotlivým státům na zlepšení trestního stíhání, obhajoby v hrdelních případech a vůbec zkvalitnění soudních řízení v případech, kde hrozí trest smrti.

2.4. Výkon trestu smrti

2.4.1. Překážky výkonu

Z praktického hlediska není trest smrti konečný, dokud není vykonán a odsouzený skutečně popraven. Mezi uložením trestu smrti a jeho výkonem stojí řada faktorů, které mohou dočasně nebo i trvale oddálit či zabránit exekuci.

⁷⁶ The Antiterrorism and Effective Death Penalty Act

⁷⁷ The Justice for All Act, Public Law No: 108-405.

⁷⁸ The Innocence Protection Act

2.4.1.1. Věk pachatele

Ještě donedávna nehrál věk pachatele při ukládání trestu smrti větší roli. Tato historická irelevantnost věku v případě trestu smrti má své kořeny silně zapuštěny ve zvykovém právu. Ještě v roce 1967 Nejvyšší soud prohlásil v případě *In re Gault*, 387 U.S. 1 (1967), že podle zvykového práva nejsou děti mladší sedmi let trestně odpovědné, ale nad tento věk podléhají zatčení, soudu a trestu stejně jako dospělí pachatelé. Jinými slovy zvykové právo povolovalo, aby byl trest smrti uložen a vykonán u mladistvých pachatelů. V letech 1900 až 1983 se uskutečnilo 192 poprav mladistvých pachatelů v USA, přičemž nejmladšímu pachateli bylo 13 let.

V roce 1988 se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda VIII. Dodatek Ústavy zakazuje uložení a výkon trestu smrti u pachatelů mladších 15 let v době spáchání trestného činu. Jednalo se o případ *Thompson v. Oklahoma*, 487 U.S. 815 (1988). Soud dospěl k závěru, že VIII. Dodatek zakazuje výkon trestu smrti u osob mladších 16 let v době spáchání trestného činu. A to z toho důvodu, že tito mladiství nejsou připraveni přijmout plnou odpovědnost za své činy jako dospělí pachatelé.

Nicméně o pouhý rok později v rozhodnutí *Stanford v. Kentucky*, 492 U.S. 361 (1989) rozhodl, že Ústava povoluje uložit trest smrti pachatelům ve věku 16 a 17 let. Rozhodnutí zahrnovalo dva případy z různých států, v jednom případě bylo pachateli 16, ve druhém 17 let. Oba shodně tvrdili, že uložení trestu smrti by znamenalo porušení VIII. Dodatku a klauzule o zákazu krutého a mimořádného trestu. Soud tento argument odmítl.

Ovšem k významné změně došlo v březnu 2005, kdy Nejvyšší soud vydal rozhodnutí *Roper v. Simmons*, No. 03-633 (2005), ve kterém prohlásil, že výkon trestu smrti u osob mladších 18 let v době spáchání trestného činu je v rozporu s VIII. Dodatkem, a tedy Ústavou zakázán.

Jedno z hlavních odůvodnění rozsudku soudu bylo, že pokud mladistvý spáchá trestný čin, stát ho může zbavit některých základních svobod, ale nemůže ho zbavit života a možnosti dosáhnout dospělosti, a tím i pochopení jeho vlastní lidskosti. A také že mladiství zasluhují nižší trest než dospělí pachatelé.

2.4.1.2. Ženské pohlaví

K 1. lednu 2006 pobývalo v celách smrti v celých Spojených státech pouze 55 žen. To je pouze 1,5 % z celkové populace v celách smrti. Za posledních 100 let bylo popraveno kolem 40 žen a z toho 11 od roku 1976. Obecně je počet popravených žen velmi malý ve srovnání s muži. Představuje pouze kolem 2,8 % z celkového počtu exekucí. Proto pro ženy jako odsouzené může jejich pohlaví zabránit alespoň dočasně výkonu trestu smrti.

Nejvyšší soud se zatím nezabýval otázkou, zda by poprava těhotné ženy byla v rozporu s Ústavou. Nicméně většina právních řádů exekuci těhotné ženy zakazuje. Tato překážka je ovšem pouze dočasná. Jakmile je těhotenství skončeno, žena může být popravena. Žádný právní řád ale neřeší, co se stane s narozeným dítětem.

2.4.1.3. Duševní stav obviněného

Duševní stav obviněného má významné právní důsledky v různých fázích trestního řízení.

Základním pravidlem obyčejového práva bylo, že trest smrti nemohl být vykonán na pachateli, který byl v době spáchání trestného činu nepřičetný. Hlavním důvodem tohoto principu bylo, že poprava nepřičetného pachatele neměla odstrašující účinek na veřejnost. Většina právních řádů tak na základě tohoto principu zakotvila, že nepřičetný pachatel by neměl být popraven.

Nejvyšší soud se touto otázkou poprvé zabýval v případě *Ford v. Wainwright*, 477 U.S. 399 (1986). Řekl, že VIII. Dodatek Ústavy zakazuje popravu pachatele, který byl odsouzen k smrti, pokud byl v době spáchání trestného činu nepřičetný.

Co se týká trestu smrti v případě osob duševně zaostalých, Nejvyšší soud rozebral tuto problematiku v případě *Penry v. Lynaugh*, 492 U.S. 302 (1989). Dovodil, že uložení a výkon trestu smrti u osob duševně zaostalých neporušuje VIII. Dodatek Ústavy, nicméně duševní porucha má být oproti tomu použita jako polehčující okolnost při rozhodování o trestu. Soud také řekl, že celonárodní konsenzus ještě nespěl k tomu, aby bylo možno trest smrti u duševně nemocných osob prohlásit za rozporný s Ústavou. Tohoto konsenzu bylo dosaženo o 13 let později, kdy Nejvyšší soud v rozhodnutí *Atkins v. Virginie*, 536 U.S. 304 (2002) reflektoval veřejné mínění

a prohlásil trest smrti duševně zaostalých osob v rozporu s VIII. Dodatkem a zákazem krutého a mimořádného trestu.

2.4.1.4. Přerušení řízení

Průměrná doba, kterou stráví odsouzený k trestu smrti v cele smrti, se pohybuje kolem 8 let. Takto dlouhá doba je především z důvodu povahy angloamerického odvolacího procesu. V právních řádech se objevují dvě kategorie soudní soustavy: třístupňový systém a dvoustupňový systém. V případě třístupňového se proces skládá z řízení u soudu obecného, prostředního odvolacího soudu a konečného odvolacího soudu. Ve dvoustupňovém systému chybí prostřední soud. Většina právních řádů používá třístupňový systém. Pokud se odsouzený nedomůže nápravy na státní úrovni, další možností je pak odvolání se do federální soustavy, zpravidla přímo k Nejvyššímu soudu USA. Jestliže je mu pomoc ze strany Nejvyššího soudu odmítnuta, stále je zde možnost podat žádost o tzv. writ of habeas corpus. Tato žádost zahrnuje tvrzení odsouzeného, že při jeho odsouzení či rozhodnutí o trestu došlo k porušení jeho ústavou zaručených práv. Tuto žádost je možné podat jak na státní úrovni, a pokud je tato žádost neúspěšná, tak na federální. Na státní úrovni o žádosti v poslední instanci rozhoduje Nejvyšší soud daného státu. Když uvážíme, že každá fáze trvá kolem 8 měsíců, potom celková doba strávená v cele smrti už nikoho nepřekvapí.

2.4.1.5. Milost

Jakmile odsouzený vyčerpá všechny opravné prostředky, poslední možností je ještě žádost o milost. Milost je ovšem prostředkem výkonné moci, nikoliv soudnictví. Většinou má toto právo guvernér, jako nejvyšší představitel výkonné moci v každém státě. Obecně milost představuje udělení specifické formy omilostnění od odsouzení či trestu. Je to ovšem otázka odpuštění, nikoliv práva. Žádný odsouzený nemá právní nárok na udělení milosti. Všechny právní řády v USA upravují možnost udělení milosti.

Milost bývá zpravidla udělena z humanitárních důvodů. Takové důvody většinou zahrnují pochybnosti o vině odsouzeného či jiných zjištěních guvernéra týkající se soudního procesu. Od roku 1976 bylo uděleno celkem 229 milostí. Za nejvýznamnější můžeme považovat amnestii illinoiského guvernéra Georgie Ryana

z roku 2003, který udělil milost všem odsouzeným čekajícím v celách smrti ve státě Illinois.

V jednotlivých státech se proces udělování milosti liší podle toho, zda má guvernér samotný právo milost udělit (14 států), či zda k tomu potřebuje doporučení výboru či poradní skupiny. Toto doporučení může být závazné (8 států), nebo nezávazné (10 států). Ve třech státech pak pouze tento výbor, nikoli guvernér, rozhoduje o milosti a v dalších třech státech zasedá guvernér ve výboru, který o milosti rozhoduje.

Výkon milosti může proběhnout třemi různými způsoby: 1) odklad výkonu trestu, 2) zmírnění trestu, 3) prominutí (milost). Odklad je pouze dočasného charakteru, a proto je ho možné přirovnat k přerušení řízení. Zpravidla je požadován k oddálení výkonu trestu, pokud je projednávána žádost o zmírnění či prominutí trestu. Zmírnění znamená změnu trestu na mírnější, než k jakému byl pachatel odsouzen. Většina právních řádů omezuje změnu trestu smrti pouze na doživotní odsouzení bez možnosti podmíněného propuštění. Někdy je též zmírnění závislé na dalších přiměřených podmínkách, pro které, pokud nejsou splněny, může být trest smrti znovu uložen. Narozdíl od odkladu a zmírnění může být prominutí trestu uloženo v jakékoli fázi trestního řízení, dokonce ještě před vznesením obvinění. Obvykle je ale tento druh milosti v případě trestu smrti velmi vzácný. To z toho důvodu, že po udělení této milosti následuje okamžité propuštění na svobodu.

2.4.2. Popravy a veřejnost

Zvykové právo tolerovalo, z důvodů které jsou nasnadě, aby odsouzení byli popravováni na veřejnosti. Účast na popravách byla běžnou součástí života v Anglii. Angloamerická jurisprudencí také přijala za svou praxi zvat veřejnost podívat se, jak odsouzený umírá. Veřejné exekuce tak byly nedílnou částí prvotního vývoje Spojených států a před rokem 1834 byly popravy přístupné veřejnosti ve všech severoamerických státech. Ani Anglie, ani Spojené státy ovšem nepovolovaly veřejné popravy pouze pro zábavu publika. Existovaly dva hlavní důvody: jeden se týkal odsouzeného a druhý byl zaměřen na veřejnost. Ten první spočíval v ponížení a degradaci odsouzeného a druhý byl založen na odstrašujícím principu. Mělo se za to, že vystavení veřejnosti popravám bude ostatní odstrašovat od páčání trestných činů.

New York byl prvním státem, který povolil neveřejné popravy. Stalo se tak v roce 1834 a New York tak odstartoval penologické reformní hnutí, které zasáhlo celý národ. Veřejné popravy se staly symbolem primitivní a nevzdělané společnosti. Taková podívaná pak ponižovala nejen samotného odsouzeného, ale i ty, kteří to pozorovali. Kruh se uzavřel v roce 1936, kdy byla poslední veřejná exekuce vykonána v Owensboro ve státě Kentucky. Tvrdí se, že se jí zúčastnilo kolem 10 až 20 tisíc diváků.

I když jsou dnes exekuce neveřejné, stále existuje okruh osob, kteří mají na popravu přístup. Právní řády jednotlivých států stanoví zákonná omezení týkající se přístupu těchto osob na popravy. Mezi takové osoby patří například rodinní příslušníci oběti, rodina a přátelé odsouzeného⁷⁹, zástupci médií⁸⁰, veřejný zástupce, zastoupení z řad vězňů, duchovní, lékař⁸¹, mezi další osoby, kterým je v některých státech umožněno účastnit se popravy, patří například obhájce obviněného, státní zástupce, ministr spravedlnosti, soudce, který předsedal případu apod.

2.4.3. *Metody exekuce*

Některé státy dávají odsouzenému možnost zvolit si metodu exekuce. Odsouzený má zpravidla 10 dnů na rozmyšlenou, kterou metodu si zvolí. Pokud si odmítne vybrat nebo si ve stanovený čas nezvolí, bude použita standardní metoda stanovená zákonem.

Missouri, Kalifornie, Maryland⁸² a Arizona⁸³ stanoví možnost volby mezi smrtící injekcí a smrtícím plynem. Jižní Karolína, Virginie, Alabama, Florida, Kentucky⁸⁴, Tennessee⁸⁵ a Arkansas⁸⁶ dávají na výběr mezi elektrickým křeslem a smrtící injekcí. Ve Washingtonu je možnost výběru mezi oběšením a smrtící injekcí a v Utahu mezi popravčí četou a smrtící injekcí, ovšem pouze pro odsouzené, kteří si tuto metodu zvolili předtím, než byla zákonem zakázána.

⁷⁹ Většina právních řádů umožňuje přístup rodiny a přátel odsouzeného. Některé státy ovšem stanoví početní limity, které se pohybují od 2 do 10 členů.

⁸⁰ Někde mají přístup pouze noviny, jinde média obecně, ale žádný stát neumožňuje exekuci filmovat.

⁸¹ Otázka, zda byla poprava úspěšná, tedy zda je odsouzený mrtev, je velmi důležitá. Ve většině států tuto otázku zodpovídá lékař.

⁸² pro odsouzené, kteří spáchali trestný čin před 25.3.1994

⁸³ pro odsouzené, kteří spáchali trestný čin před 15.11.1992

⁸⁴ pro odsouzené, kteří spáchali trestný čin před 31. 3. 1998

⁸⁵ pro odsouzené, kteří spáchali trestný čin před 1.1.1999

⁸⁶ pro odsouzené, kteří spáchali trestný čin před 4.7.1983

V případě federálního systému, pokud dojde k odsouzení k trestu smrti ve státě, který tento trest upravuje, zvolí se metoda exekuce v souladu s tímto právním řádem. Pokud je trest smrti vyžadován na základě federálního trestního řízení ve státě, který trest smrti neupravuje, soudce může zvolit metodu jiného státu a odsouzený do tohoto státu bude přepraven za účelem exekuce.

Některé státy upravují ve svých právních řádech tzv. nouzovou či záložní volbu. Tato volba slouží v případě, že původní metoda bude prohlášena za neplatnou. Jinými slovy pokud je první volba prohlášena za protiústavní, použije se tato alternativní metoda popravky. Tato záloha může být jednoduchá nebo dvojitá. Jednoduchou nouzovou volbu upravuje Illinois, a to elektrické křeslo v případě, že smrtící injekce bude prohlášena za protiústavní, New Hampshire věšení opět jako alternativu k injekci a Wyoming smrtící plyn opět jako náhradu za smrtící injekci. Ve státě Idaho je možné použít popravčí četu, pokud se použití smrtící injekce ukáže jako neproveditelné. Dvojitou záložní volbu zná pouze Oklahoma. Je jí elektrické křeslo, pokud by byla smrtící injekce prohlášena za protiústavní, a oběšení, pokud by oba předchozí postupy z důvodu protiústavnosti nebylo možné použít.

2.4.3.1. Popravčí četa

Poprava provedená popravčí četou má kořeny ve vojenské tradici. Vzpouora a dezerce patřily mezi ty trestné činy, které byly v armádě trestány smrtí před popravčí četou. Zvykové právo nepřijalo ani neodmítlo tento způsob popravky. Soudci obyčejového práva jednoduše nikdy tento způsob popravky nevyhledávali. Přesné datum, kdy byla poprava popravčí četou přijata jako způsob exekuce v americkém právu, je neznámé. Nicméně záznamy ukazují, že tento druh popravky se stal součástí amerického práva v padesátých letech 19. století.

Existuje řada argumentů proti tomuto způsobu popravky. Především, že to není čistá metoda popravky. Dále v případě, že četa nemá to štěstí, aby zasáhla srdce, smrt přichází velmi pomalu. A také že odsouzený má hlavu přikrytou kuklou, což usnadňuje práci četě, protože odsouzeného odosobňuje. V současné době používá tuto metodu pouze Idaho a Utah, přičemž oba státy mají jako alternativu zakotvenu popravku smrtící injekcí. Oklahoma může použít tento způsob pouze, pokud by byly ostatní metody prohlášeny za protiústavní.

2.4.3.2. Oběšení

Až do 90. let 19. století bylo věšení nejčastěji používanou metodou. Bylo tradiční součástí angloamerického práva jako odkaz zvykového práva. Existují dva hlavní argumenty proti tomuto způsobu. Za prvé je zde riziko, že smrt nastane jako následek udušení. Tato smrt je pomalá a bolestivá. Může se to přihodit, pokud poprava není provedena řádně. Druhý velmi závažný argument je, že existuje riziko dekapitace. Opět v případě, že oběšení není provedeno řádně.

Ještě nedávno bylo oběšení používáno v celých Spojených státech. Ale v důsledku vývoje průmyslových a medicínských technologií bylo používání této metody výrazně omezeno. V současné době ji můžeme nalézt pouze ve dvou státech – v New Hampshire a Washingtonu. Oba státy nicméně používají alternativní metodu, tou je poprava smrtící injekcí.

2.4.3.3. Smrtící injekce

Oklahoma byla prvním státem, který v roce 1977 uzákonil smrtící injekci jako jeden ze způsobů popravy odsouzeného k trestu smrti. Ovšem až za 5 let došlo k první popravě touto metodou. Stalo se tak v Texasu 2.12. 1982 a prvním popraveným byl Charles Brooks. V dnešní době používá smrtící injekci 37 států⁸⁷, americká armáda a federální právo. Má se za to, že se jedná o nejhumnější metodu, i přesto má tato metoda řadu odpůrců.

Odsouzenec je připoután ke stolu, který připomíná operační stůl, a je mu do žilního systému vstříknuta látka (thiopental sodný), po níž během 10 – 15 sekund usíná. Poté následují další, tentokrát již smrtící, injekce barbiturátů. Jedna zastavuje dýchání (bromid) a druhá činnost srdce (chlorid draselný). Pokud přípravu injekce a vpich neprovede odborník, mohou nastat komplikace. Světová asociace lékařů (WMA) však roku 1981 vydala prohlášení, že pro lékaře je neetické jakkoliv se aktivně účastnit výkonu trestu smrti mimo prohlášení popraveného za mrtvého.

Nejchoulostivějším tématem je, že látky obsažené ve smrtící injekci nebyly schváleny federálním úřadem pro potraviny a léčiva - Food and Drug Administration (FDA) pro účel, pro který jsou používány. Tato otázka se dostala až před Nejvyšší

⁸⁷ výjimkou je Nebraska, která jako jediná stále vyžaduje popravu elektrickým křeslem

soud v případě Heckler v. Chaney, 470 U.S. 821 (1985). Žalobce v tomto případě požadoval, aby FDA stíhala vládní úředníky, kteří používali léčiva za účelem způsobení smrti bez schválení jejich použití k tomuto účelu. FDA tento požadavek odmítla. Záležitost se tak dostala před soud, aby FDA byla donucena zahájit řízení a prosazovat tak federální právo. Federální okresní soud zamítl žalobu z důvodu, že rozhodnutí orgánů výkonné moci spočívající v nezahájení vyšetřování a následného řízení, jsou zásadně nepřezkoumatelná soudem. Žalobce se odvolal. Odvolací soud nesouhlasil s názorem okresního soudu a vydal opačné rozhodnutí. Nicméně Nejvyšší soud se nakonec přiklonil na stranu FDA a k tomu, že její rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná soudem. Toto rozhodnutí tak ponechalo otevřené debaty, jestli léčiva mohou být použita za účelem usmrcení odsouzeného bez toho, aby FDA schválila takové použití.

2.4.3.4. Elektrické křeslo

Počátek použití elektřiny jako způsobu popravu odsouzeného k trestu smrti se datuje na konec 19. století. Existují opět dva hlavní argumenty proti této metodě, které přetrvaly více než 100 let. Za prvé, tento způsob popravu není vždy okamžitý. Někdy trvalo dokonce i 5 minut, než došlo ke smrti odsouzeného. Za druhé, tělo odsouzeného prodělává při popravě děsivé změny (mění se barva kůže, šíří se zápach, tělo se může vznítit, může dojít k úniku moči, zvracení krve atd.).

Po technické stránce poprava probíhá tak, že je odsouzenec připoután k dřevěné židli, přiloží se mu na hlavu a nohu navlhčené elektrody a zapne se proud o velikosti několika tisíc voltů. Smrt je způsobena zástavou srdce a paralýzou respiračního systému. Pokud je poprava provedena správně, smrt je okamžitá a prokazatelně bezbolestná. Problémem je, že ne vždy je tato poprava provedena správně. Zejména pro nedostatečně vycvičené pracovníky. Z těchto důvodů je tato metoda trvale předmětem sporů.

Ústavnost této metody byla napadena v případě In re Kemmler, 136 U.S. 436 (1890). Nejvyšší soud zde rozhodl, že používání elektrického křesla není krutá ani mimořádná metoda popravu. V případě Francis v. Resweber, 329 U.S. 459 (1947) byl odsouzený popravován na elektrickém křesle, ale nezemřel. Když ho stát Louisiana chtěl popravit podruhé, odsouzený předložil argumenty týkající se ústavnosti takového počínání. Nejvyšší soud nakonec rozhodl, že opakovaná poprava neporušuje ústavu.

V současné době umožňuje popravu na elektrickém křesle 10 států, přičemž pouze Nebraska je jediným státem, který tuto metodu vyžaduje bez jakékoliv alternativy. Dalšími státy jsou Alabama, Arkansas, Florida Illinois, Kentucky, Oklahoma, Jižní Karolína, Tennessee a Virginie.

2.4.3.5. Smrtící plyn

Používání smrtícího plynu jako metody popravu je angloamerický fenomén vzniklý na počátku 20. století. Chemická látka, která je zde použita, je plynný kyanid. Jedná se o vzduchotěsnou místnost se židlí, na níž je upoután odsouzenec. Dva argumenty proti této metodě jsou: za prvé, tvrdí se, že plynný kyanid způsobuje nesmírnou bolest. Utrpení oběti je zřetelné: třes, zvracení, lapání po dechu, které trvá řadu sekund. Za druhé, smrt při této metodě nastává poměrně pomalu - až zhruba po 10 minutách. Takovéto prodlení pak vede až téměř k mučení.

Poprvé byla plynová komora použita ve státě Nevada v roce 1924 a prvním popraveným byl Gee Jon. Dnes pouze 5 států smrtící plyn využívá. Všechny tyto státy upravují jako alternativu smrtící injekci. Jsou jimi Arizona, Kalifornie, Maryland, Missouri a Wyoming.

3. Nejvýznamnější precedenty Nejvyššího soudu USA

3.1. Úvod

Z nepřeberného množství rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických týkajících se absolutního trestu jsem si vybrala k podrobnějšímu rozboru dva, které považuji nejen já za nejzásadnější. Jedná se o případy Furman a Gregg, které jsou klíčovými rozhodnutími Nejvyššího soudu a nadlouho ovlivnily vývoj amerického trestního práva. Proč právě tyto dva, se snažím nastínit výtahem nejzajímavějších stanovisek, ať už většinových či menšinových, jednotlivých soudců Nejvyššího soudu, kteří se na případech podíleli. Účelem této kapitoly bylo též ilustrovat docela jiné právní myšlení i postavení soudců ze zemí angloamerické právní kultury, jehož součástí je tzv. common law, neboli obyčejové právo. Především je na těchto případech patrný jeden rys, a to tzv. princip judge made law, neboli soud sám vytváří právo a judikatura, či spíše precedenty, jsou považovány za jeden z pramenů práva. Proto zde, více než v oblasti práva kontinentálního, mající svůj původ v římském právu, vystupuje do popředí osobnost soudce a jeho vlastní názory tak mají mnohem větší váhu a jsou také všechny uváděny v rozhodnutí.

Tyto dvě rozhodnutí jsou natolik významnými milníky v historii trestu smrti, že se stále používá výraz doba před a po Furmanovi a nejen statistiky se většinou uvádějí za stavu před a po roce 1976.

3.2. Furman v. Georgie 408 U.S. 238 (1972)⁸⁸

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických 5 – 4, že trest smrti, tak jak byl vykonáván v té době, porušuje VIII. Dodatek⁸⁹ Ústavy USA.

Případ Furman v. Georgie spojil tři podobné případy: Furman v. Georgie, Jackson v. Georgie, a Branch v. Texas pod společný název. Ve všech třech případech se jednalo o odsouzené černé barvy pleti.

⁸⁸ Latzer. Barry - Death Penalty Cases: US Supreme Court Cases on Capital Punishment, str. 19-44.

⁸⁹ Nesmějí být vyžadovány nadměrné kauce, ukládány nadměrné pokuty nebo kruté a mimořádné tresty.

Existuje mnoho významných rozsudků týkajících se trestu smrti v historii Spojených států, nicméně případ Furman byl prvním rozhodnutím, ve kterém Nejvyšší soud shledal trest smrti jako protiústavní.

Nejvyšší soud zde poprvé ve své historii řekl, že trest smrti porušuje ustanovení VIII. Dodatku o zákazu krutého a mimořádného trestu. Nicméně každý ze soudců vyjádřil své vlastní stanovisko a podstata rozhodnutí tak zůstala nejasná. Absenci dohody mezi soudci reflektuje také stanovisko *per curiam* jako stručný a nepodepsaný názor za celý soud. Pouze dva soudci – Brennan a Marshall výslovně tvrdili, že trest smrti byl sám o sobě (*per se*) protiústavní. Soudcové Stewart a White, ačkoliv tvořili část soudcovské většiny, odmítli toto absolutní stanovisko. Proto možnost reformy trestu smrti akceptovatelná Stewartem a Whitem spolu se 4 opozičními hlasy povolila v budoucnu většinu, když se hlasovalo o opětovné podpoře trestu smrti.

V devíti samostatných stanoviscích Nejvyšší soud vyjádřil, že ustanovení georgijského trestního zákona týkající se trestu smrti, která dávala porotě úplnou diskreční pravomoc v otázce trestu, mohla vyústit ve svévolné potrestání. Proto soud rozhodl, že takové schéma trestání bylo „kruté a mimořádné“, a tedy porušovalo VIII. Dodatek Ústavy. Nejvyšší soud tak prohlásil za neplatných všech 40 trestních zákoníků ve Spojených Státech a přeměnil trest 629 odsouzeným čekajícím v celách smrti na trest odnětí svobody.

Ačkoliv separátní stanoviska soudců Brennana a Marshalla tvrdila, že trest smrti byl protiústavní sám o sobě, souhrnné stanovisko znělo, že pouze tehdejší trestní zákoníky byly ve stavu rozporném s Ústavou. Tím soud podstatě umožnil státům, aby přepsaly své zákony a vyvarovaly se problémům zmíněným ve Furmanovi. Zejména svévoli při ukládání trestu smrti.

Některé státy, aby se vyhnuly neřízené diskreční pravomoci poroty, zavedly obligatorní ukládání trestu smrti pro odsouzené z hrdelních trestných činů, což se ukázalo být slepou cestou, jelikož tento způsob byl prohlášen za protiústavní rozhodnutím *Woodson v. North Carolina*, 428 U.S. 280 (1976). Jiné státy požadovaly omezit tuto diskreci stanovením přesných pravidel pro soudce i porotu v otázce, zda uložit trest smrti či nikoliv. Tato pravidla zahrnovala především založení přitěžujících a polehčujících okolností při určování druhu trestu. Tato řízená diskrece pak byla schválena soudem v rozhodnutí *Gregg. Georgie* 428 U.S. 153 (1976).

3.2.1. *Rozhodnutí per curiam*

Obžalovaný číslo 69-5003 byl uznán vinným z trestného činu vraždy ve státě Georgie a odsouzen k trestu smrti...Obžalovaný číslo 69-5030 byl uznán vinným z trestného činu znásilnění ve státě Georgie a odsouzen k trestu smrti.....Obžalovaný číslo 69-5031 byl uznán vinným z trestného činu znásilnění ve státě Texas a odsouzen k trestu smrti. Bylo uděleno certiorari⁹⁰ omezené na následující otázku: „*Zda uložení a výkon trestu smrti v těchto případech zakládá krutý a mimořádný trest v rozporu s VIII. a XIV. Dodatkem Ústavy?*“

Soud rozhodl, že uložení a výkon trestu smrti v těchto případech zakládá krutý a mimořádný trest v rozporu s VIII. a XIV.⁹¹ Dodatkem Ústavy.

3.2.2. *Souhlasné stanovisko soudce Douglase*

.....Zdá se nesporné, že trest smrti uložený obžalovanému je „mimořádný“, jestliže ho diskriminuje z důvodu rasy, vyznání, zdraví, sociální pozice či třídy nebo jestliže je uložen na základě řízení, které dává prostor pro takovou předpojatost.

.....Slova „krutý a mimořádný“ zajisté zahrnují tresty, které jsou barbarské. Ale tato slova též naznačují, že je „kruté a mimořádné“ aplikovat trest smrti nebo jakýkoliv jiný trest selektivně ve vztahu k menšinám....

.....Můžeme si povšimnout vzrůstajícího uznávání faktu, že základní schéma rovné ochrany je zahrnuto v zákazu krutých a mimořádných trestů. Trest by tedy měl být považován za „mimořádný“, pokud je uložen svévolně nebo diskriminačním způsobem....

Nemůžeme říci z faktů obsažených v soudním spisu, že tito obvinění byli potrestáni smrtí proto, že jsou černé barvy pleti. Přesto náš úkol není omezen jen na snahu vytušit, jaký motiv dohnal k uložení trestů smrti v těchto případech. Spíše se zde potýkáme s právním systémem a systémem soudnictví, které umožnilo nekontrolovanou diskreci soudcům a porotám při určení, zda obviněný, který spáchal

⁹⁰ viz. kapitola 2.3.8.1.

⁹¹ *Oddíl 1.* Všechny osoby narozené nebo naturalizované ve Spojených státech a podřízené jejich jurisdikci jsou občany Spojených států a státu, jehož jsou obyvateli. Žádný stát nemá právo vydat nebo provádět zákon, který by omezoval svobody nebo výsady občanů Spojených států: žádný stát nemá právo zbavit jakoukoli osobu života, osobní svobody nebo majetku bez řádného soudního procesu: nemá také právo zbavit jakoukoli osobu, podléhající jeho pravomoci, stejné ochrany zákona.

dané trestné činy, by měl zemřít nebo být uvězněn. Podle tohoto práva neexistují žádná pravidla určující výběr druhu trestu. Lidé žijí či umírají na základě rozmaru jednoho člověka nebo 12ti porotců.....

Ve státě zavázaném k rovné ochraně práv není přípustný „kastovní“ aspekt při prosazování práva. Přesto víme, že diskrece soudců a porot při ukládání trestu smrti umožňuje, aby trest byl aplikován selektivně a s podjatostí vůči obžalovanému, který je chudý a opovrhovaný, postrádající politický vliv nebo je členem podezřelé nebo nepopulární menšiny, a chrání ty, kteří se nacházejí v lepší sociální pozici. Ve starověkém hindském právu byli Bráhmani vyňati z trestu smrti a obecně podle tehdejších právních knih platilo pravidlo, že přísnost trestu stoupala se snižujícím se společenským postavením. Mám strach, že jsme přijali podobnou praxi, částečně jako výsledek svévolného ukládání trestu smrti a částečně jako výsledek schopnosti bohatých koupit si služby nejrespektovanějších a nejvynalézavějších právních talentů ve státě.

Hlavní služba, vykonávána klauzulí zákazu krutého a mimořádného trestu v VIII. Dodatku, spočívá v požadavku na zákonodárce, aby přijímali trestní zákony, které jsou neselektivní, nesvévolné a vyžadující, aby soudci toto právo neaplikovali diskriminačně vůči neoblíbeným skupinám.“

3.2.3. *Souhlasné stanovisko soudce Brennan*

„ Existují čtyři kritéria, na základě kterých můžeme zjistit, zda je určitý trest „krutý a mimořádný“. ...Jestliže je trest mimořádně přísný, jestliže existuje vysoká pravděpodobnost, že je ukládán svévolně, jestliže je většinově odmítán současnou společností a jestliže není důvod si myslet, že slouží účelu trestu efektivněji než některý méně přísný trest. Potom pokračování v ukládání takového trestu porušuje ústavní zákaz, že státy nesmí ukládat nelidské a necivilizované tresty odsouzeným za trestné činy....

Otázka potom zní, zda je záměrné způsobení smrti v souladu se zákazem ukládání trestů, které jsou neslučitelné s lidskou důstojností. Provedu analýzu trestu smrti na základě těchto čtyřech kritérií vysvětlených výše a na základě souhrnného testu, ke kterému vedou: jedná se o odepření lidské důstojnosti, pokud stát svévolně vystavuje osoby mimořádně přísným trestům, které společnost označila za nepřijatelné a které nedokazují, že slouží účelu trestu efektivněji než podstatně méně drastické

tresty. Na základě těchto kritérií i tohoto testu je dnes trest smrti „krutým a mimořádným“ trestem.

Smrt je specifický trest ve Spojených státech amerických. Vysvětlením pro jeho specifickou je jeho extrémní přísnost. Smrt je dnes mimořádně přísným trestem, mimořádným v jeho bolestivosti, konečnosti a v jeho ohavnosti. Žádný jiný trest není srovnatelný s trestem smrti co do jeho fyzického i psychického utrpení....

Smrt je skutečně hrozivým trestem. Plánované usmrcení lidské bytosti státní mocí zahrnuje ve své podstatě odepření lidskosti popravované osoby....

Ve srovnání s jinými tresty dnes je záměrné zničení lidského života státem jednoznačným ponížením lidské důstojnosti. Neváhal bych domnívat se, že trest smrti je dnes „krutým a mimořádným“ trestem....

.....Existuje nezvratný důkaz, že trest smrti není běžným trestem. Od 30. let 20. stol. dochází k trvalému poklesu v míře ukládání trestu smrti.....Státy dnes tvrdí, že trest smrti je ukládán jen zřídka.....jak říkají, pouze v „extrémních“ případech.....Pokud je ovšem stupeň ukládání tohoto trestu na tak nízké úrovni, je vysoce nepravděpodobné, že jen nejhorší zločinci nebo zločinci, kteří spáchali nejhorší trestné činy, jsou vybráni k tomuto trestu.....Pokud například obžalovaný Furman nebo jeho čin představuje to „extrémní“, potom téměř všichni vrahové a všechny vraždy jsou také „extrémní“.

.....Zkoumání minulosti a současnosti fungování amerických zvyklostí při trestání zločinců smrtí odhaluje, že tento druh trestu byl téměř úplně odmítnut současnou společností.

.....Přinejmenším musím dospět k závěru, že současná společnost nahlíží na trest smrti s podstatnými pochybami.

Významným argumentem, který státy používají při obhajobě trestu smrti je, že hrozba smrti brání páchání trestných činů, protože odstrašuje potencionální pachatele, kteří by nebyli odstrašeni pouhou hrozbou trestu odnětí svobody. Tento argument není založen na důkazu, že hrozba smrti je největším odstrašením. Ve skutečnosti dostupné důkazy jednotně ukazují, i když to není nezvratně prokázáno, že hrozba smrti nemá větší odstrašující účinek než uvěznění.

.....Ať je jakákoliv platnost spekulativního tvrzení, že hrozba smrtí je nejvíce odstrašující, není důvod si myslet, že tak jak je v současnosti trest smrti vykonáván, musí nezbytně odstrašovat od páchání trestných činů.....

Proto potom není podstatný důvod si myslet, že trest smrti, tak jak je dnes uplatňován, představuje nezbytnou ochranu společnosti.....

Stručně řečeno, trest smrti je neslučitelný se všemi čtyřmi kritérii: smrt je mimořádně přísný a ponižující trest, existuje vysoká pravděpodobnost, že je ukládán svévolně, jeho odmítnutí současnou společností je prakticky úplné a není důvod si myslet, že slouží účelu trestu lépe než méně přísný trest odnětí svobody. Úkolem těchto kritérií je umožnit soudu určit, zda je tento trest slučitelný s lidskou důstojností. Smrt, jednoduše řečeno, slučitelná není.“

3.2.4. *Souhlasné stanovisko soudce Stewarta*

„Trest smrti se liší od ostatních forem trestů nikoliv stupněm, ale druhem. Je jedinečný ve své naprosté nezvratnosti. Je jedinečný v odmítnutí nápravy odsouzeného, což je základním účelem trestu jako takového. A nakonec je jedinečný v absolutním zřeknutí se všeho, co ztělesňuje naše pojetí lidskosti.

Z těchto důvodů dva z mých Bratrů⁹² došli k závěru, že trest smrti je ústavně nepřipustný podle VIII. a XIV. Dodatku za všech okolností. Jejich důkaz je přesvědčivý, ale já jsem neshledal nezbytné dosáhnout konečné otázky tak jako oni.

Na prvním místě je jasné, že tyto tresty jsou „kruté“ ve smyslu, že nepřiměřeně jdou za hranici, ne ve stupni ale v druhu, trestů, které zákonodárci určili za nezbytné. Na druhém místě je jasné, že tyto tresty jsou „mimořádné“ v tom smyslu, že jsou zřídka ukládány za vraždu a zvláště výjimečně za znásilnění.

„Tyto tresty jsou kruté a mimořádné stejným způsobem, jako je kruté a mimořádné být zasažen bleskem.“

.....Jednoduše jsem dospěl k závěru, že VIII. a XIV. Dodatek Ústavy nemůže tolerovat ukládání trestu smrti na základě právního systému, který povoluje, aby tento ojedinělý trest byl uvalován tak svévolně a rozmarně. “

3.2.5. *Souhlasné stanovisko soudce Whitea*

„ Připojením se k většinovému rozhodnutí soudu vůbec nenaznačuji, že trest smrti je protiústavní sám o sobě (per se) nebo že nemůže existovat právní systém, kde

⁹² soudcové Brennan a Marshall

by byl trest smrti v souladu s požadavky VIII. Dodatku. Tato otázka, obratně obhajována některými z mých Bratrů, není prezentována v tomto případě a nepotřebuje být tedy zodpovězena.

Užší otázka, které věnuji pozornost, se týká ústavnosti trestních zákonů upravujících trest smrti, podle kterých: (1) zákonodárce umožňuje uložení trestu smrti za vraždu a znásilnění, (2) zákonodárce nepřikazuje trest v určité skupině nebo druhu případů, ale deleguje na soudce a poroty rozhodnutí, který trest bude použit, (3) soudci a poroty nařizovali trest smrti s takovou řídkostí, že poměr je teď výrazně proti ukládání a výkonu trestu s ohledem na jakékoliv odsouzené vrahy a násilníky. V tomto kontextu pak musíme uvážit, zda by exekuce těchto obžalovaných porušila VIII. Dodatek.

Začnu tím, co považuji bezmála za otřepanou pravdu, že trest smrti by mohl být tak zřídka ukládán, že by přestal být spolehlivým odstrašujícím prostředkem nebo znatelně přispěl k jakémukoliv jinému zániku tohoto trestu v trestním systému.Ale pokud uvalení takového trestu dosáhne určitého stupně vzácnosti, bylo by pochybné se domnívat, že existující obecná potřeba po odplatě by byla uspokojena.

Nejdůležitější účel trestního práva – odstrašovat jiné potrestáním odsouzených pachatelů – by podstatně nebyl splněn, pokud je trest používán tak zřídka, že přestává být spolehlivou hrozbou nezbytnou k ovlivnění chování jiných. ...Zdravý rozum a zkušenosti nám říkají, že zřídka vykonávané právo se stane neúčinným opatřením ke kontrole lidského chování a že trest smrti, pokud nebude ukládán s dostatečnou četností, bude jen málo přispívat k zastrašení těch trestných činů, pro které může být vyžadován....

.....Nicméně otázkou zůstává, jestli ukládání trestu smrti za těchto okolností porušuje VIII. dodatek. Můj názor je, že ano. ...Trest s takovými zanedbatelnými výnosy pro stát by byl jasně nepřiměřený, krutý a mimořádný, porušující VIII. Dodatek.“

3.2.6. Souhlasné stanovisko soudce Marshalla

„Trest může být považován za krutý a mimořádný z kteréhokoli z následujících čtyřech důvodů.

Za prvé, existují tresty, které neodmyslitelně zahrnují příliš fyzické bolesti a utrpení, že je civilizované národy nemohou tolerovat.

Za druhé, existují tresty, které jsou mimořádné, značí, že nebyly dříve známy jako tresty pro dané trestné činy. ...

Za třetí, trest může být krutý a mimořádný, protože je nepřiměřený a nesplňuje oprávněný legislativní účel.

Za čtvrté, kde trest není nepřiměřený a splňuje platný legislativní účel, stále může být neplatný, pokud ho veřejné mínění odmítá, pokud ho občané shledávají jako morálně nepřijatelný.

...Existuje pouze jeden závěr, který může být vyvozen z tohoto všeho, tedy že trest smrti je nepřiměřený a nadbytečný trest, kterýžto porušuje VIII. Dodatek....

....Za předpokladu znalosti všech faktů, v současné době dostupných, týkající se trestu smrti, by je průměrný občan, podle mého názoru, pokládal za šokující ve vztahu k jeho svědomí a smyslu pro spravedlnost. Už jen z tohoto důvodu trest smrti nemůže obstát. “

3.2.7. *Minoritní votum předsedy Nejvyššího soudu Burgera, soudců Powella, Blackmuna a Rehnquista*

„Neexistují jednoznačné údaje, že trest smrti uráží svědomí společnosti do takové míry, aby bylo upuštěno od naší tradiční úcty k právním rozhodnutím.... Trest smrti je přípustný ve 40 státech⁹³....

....Jedním z možných důkazů, že se zákonodárství zřeklo jeho základní vyvažující role s ohledem na společenské hodnoty, jsou průzkumy veřejného mínění. V posledních letech jich mnoho bylo věnováno otázce trestu smrti a jejich výsledky neukázaly nic, co by se jen přibližovalo všeobecnému odsouzení trestu smrti. To nás může vést k podezření, že zákonodárná moc ztratila kontakt se současnými společenskými hodnotami.

Naproti tomu právní zástupce navrhovatelů argumentuje, že počet případů, ve kterých je trest smrti uložen v porovnání s případy, ve kterých je ze zákona možné ho uložit, odráží odklon od trestu smrti....Ovšem podle soudců míra ukládání trestu nenutí k závěru, že trest smrti je považovaný za nesnesitelně krutý nebo nekulturní.

Současně navrhovatelé argumentují tím, že kde poroty poslaly odsouzeného na smrt, jednaly svévolně a bez ohledu na převládající mravní normy. Toto vysvětlení

⁹³ srov. stav v roce 1972 a 2006

pro nepříliš časté ukládání trestu smrti není podpořeno známými fakty a je zásadně neslučitelné se vším, co tento soud kdy řekl o činnosti porot v hrdelních případech....

Co se týče výběru poroty,... bylo by samozřejmě nerealistické předpokládat, že jsou poroty vždy dokonale shodné při výběru případů, kde má být trest smrti uložen. Nepochybně jsou vězni čekající v celách smrti, kteří by tam nebyli, kdyby byli souzeni před jinou porotou v jiném státě. V tomto smyslu byl jejich osud řízen nahodilou okolností. Nicméně tento element nahodilosti neobstojí jako obžaloba, buď všeobecného fungování poroty v hrdelních případech, anebo integrity porotních rozhodnutí v jednotlivých případech. Neexistuje žádný empiricky podložený závěr, že poroty celkově nedostály v dobré víře odpovědnosti volit mezi životem a smrtí v souladu s příkazy společenských hodnot. ...

...Při nedostatku zřejmých údajů, že pokračování v ukládání trestu smrti na selektivní bázi by porušovalo převažující standardy civilizovaného chování, nemůže být řečeno, že VIII. Dodatek toto zakazuje.

Trest smrti byl napaden také z důvodu porušování VIII. Dodatku za předpokladu, že ho není potřeba k dosažení účelu trestního práva, a tedy že je zbytečně krutý. Tento přístup se ovšem snaží dát VIII. Dodatku rozměr, který nikdy nebyl jeho cílem....

...Bez ohledu na samostatné použití slova „zbytečný“, nic v těchto případech nenaznačuje, že je to soud, kdo určuje účinnost trestu....

...Domnívám se, že otázka zbytečnosti trestu se nachází mimo rozsah VIII. Dodatku.

VIII. Dodatek zakazuje tresty kruté a nelidské, porušující společenské standardy civilizovaného chování. Přesto Dodatek nezakazuje všechny tresty, u kterých stát není schopen prokázat nezbytnost odstrašujícího účinku nebo kontrolu trestné činnosti. Dodatek se netýká procesu, ve kterém stát určuje, že daný trest bude uložen v konkrétním případě....

....Rozhodujícím faktorem stanovisek, jak soudce Stewarta, tak soudce Whitea, je řídkost ukládání trestu smrti. Uzavírají svou řeč tím, že tresty navrhovatelů musí být zrušeny ne proto, že trest je nepřijatelně krutý, ale proto, že poroty a soudci nevykonávali trestající diskreční pravomoc v přípustné podobě....

Rozhodující stížností stanovisek je, že současný systém trestání založeného na volném uvážení nevytvořil nestranné soudnictví. Problémem není, že příliš málo osob bylo potrestáno smrtí, ale že selektivní proces nesleduje žádný racionální vzor. Toto

tvrzení o svévolnosti nejenom postrádá empirickou podporu, ale také na první pohled neshledává trest smrti jako „krutý a mimořádný“....

Nechci se pouštět do konečných prohlášení, co se podstaty tohoto rozhodnutí týče, ale je jasné, že pokud budou zákonodárci jednotlivých států a Kongres chtít udržet použitelnost trestu smrti, budou muset udělat podstatné změny v zákonech. Sloučení legislativy s požadavky tohoto rozhodnutí může být provedeno například stanovením přesnějších pravidel pro poroty a soudce při určování druhu trestu nebo užší definicí trestných činů, u kterých je možné trest smrti uložit....

Opravdovou změnou by bylo zavedení obligatorního trestu smrti, a tak porotě odeprít možnost vynést rozsudek s mírnější sazbou. V takovémto systému by šlo zabránit trestu smrti jen zprošťujícím rozsudkem. Pokud je toto ale jediná alternativa slučitelná s dnešním rozsudkem, potom bych dal přednost, aby soud zvolil úplné zrušení trestu smrti....

...Spíše mohu být přesvědčen o tom, že obligatorní trest smrti je natolik svévolný a doktrinářský, že porušuje Ústavu....“

3.3. *Gregg v. Georgie*, 428 U.S. 153 (1976)⁹⁴

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických 7 – 2, že trest smrti sám o sobě neporušuje VIII. Dodatek Ústavy USA.

Rozhodnutí *Furman v. Georgie* zrušilo platnost ustanoveních o trestu smrti většiny právních řádů států USA a způsobilo ohromný zmatek na řadu let. Ve 35 státech byly přepsány trestní zákoníky ve snaze přizpůsobit se pokynům Nejvyššího soudu – pokud tedy kdokoliv mohl určit, co požadovaly. Některé státy uzákonily obligatorní trest smrti, ale to bylo prohlášeno za protiústavní precedentem *Woodson v. Severní Karolína*, 428 U.S. 280 (1976). V dalších státech, kde zákony nebyly revidovány, nebyl již nadále trest smrti ukládán – např. ve státě New York. Navíc v New Yorku byl v roce 2004 trest smrti prohlášen za protiústavní Nejvyšším soudem státu New York. V jiných státech nebyl často trest smrti vykonáván z důvodu řady právních námitek a nejistoty u hrdelního trestního práva.

⁹⁴ Latzer, Barry - *Death Penalty Cases: US Supreme Court Cases on Capital Punishment*, str. 45-59.

Čtyři roky po případu Furman zamítl Nejvyšší soud přes protesty soudců Brennana a Marshalla názor, že trest smrti je krutý a mimořádný sám o sobě. Případ Gregg tak podpořil trestní právo státu Georgie, kde se začalo používat určitých soudních řízení a odvolacích procesů navržených k předcházení toho, aby trest smrti byl ukládán svévolně. (Připomeňme, že svévole byla jednou z hlavních námitek soudců Stewarta a Whitea.) Nový koncept spočíval v tom, že soudce a soudní porota mohli odsoudit obžalovaného k trestu smrti pouze pro zabití či vraždu nesoucí určité charakteristiky nazývané se přitěžující okolnosti a navíc pouze při nedostatku polehčujících okolností. Georgijský trestní zákon schválený rozhodnutím Gregg zabezpečil, že tyto přitěžující a polehčující okolnosti musí být prokázány v samostatném trestním řízení vedeném poté a pouze poté, co byl obžalovaný shledán vinným. Takové dvoufázové soudní řízení se nazývá rozdvojený proces. Georgie také poskytla v těchto případech přímé odvolání k Nejvyššímu soudu státu Georgie. Tento nový zákon se stal modelem pro trestní zákoníky v celých Spojených státech.

3.3.1. Stanovisko soudce Stewarta, připojení soudci Powell a Stevens

„ Spornou otázkou v tomto případě je, jestli ukládání trestu smrti za trestný čin vraždy podle georgijského práva porušuje VIII. a XIV. Dodatek Ústavy Spojených států.“

„ Navrhovatel, Troy Gregg, byl obviněn ze spáchání ozbrojené loupeže a vraždy. V souladu s trestním právem procesním státu Georgie v hrdelních případech bylo řízení rozděleno na dvě části, fázi rozhodování o vině a fázi rozhodování o trestu. Důkaz v první fázi byl založen na tom, že 21.11.1973 navrhovatel a jeho společník Floyd Allen stopovali na sever Floridy, kde byli svezeni Fredem Simmonsem a Bobem Moorem. Jejich auto se cestou pokazilo, ale všichni pokračovali v cestě na sever poté, co Simmons koupil jiné auto z peněz, které měl u sebe. O něco později čtyři muži přerušili cestu a zastavili u dálnice, aby si odpočinuli. Druhý den ráno byla těla Simmonse a Moorea nalezena v příkopu nedaleko. ...Porota shledala navrhovatele vinným ve dvou bodech obžaloby z ozbrojené loupeže a dvou bodech obžaloby z vraždy.

Ve druhé fázi procesu při určování druhu a výši trestu, která se konala před stejnou porotou, nenabídl ani státní zástupce ani právní zástupce navrhovatele dodatečné důkazy. Soudce poučil porotu, že může doporučit, buď trest smrti, nebo

doživotní trest v každém bodě. Soudce dále pověřil porotu tím, že při určování, který trest bude přiměřený, má volnost při zvážení všech faktů a okolností přitěžujících a polehčujících předložených stranami.

Nakonec soudce instruoval porotu v tom, že není oprávněna zvažovat uložení trestu smrti, pokud nenalezne nade vši pochybnost alespoň jednu z následujících přitěžujících okolností. Za první – že trestný čin vraždy byl spáchán v souběhu s trestným činem ozbrojené loupeže. Za druhé – že pachatel spáchal trestný čin vraždy za účel získání majetkového prospěchu – peněz a automobilu. Za třetí – že trestný čin vraždy byl odporně a chlípně hanebný, hrozný a nelidský, znamenající mravní zkaženost pachatele.

Nálezem první a druhé okolnosti porota vynesla rozsudek smrti ve všech bodech. Nejvyšší soud státu Georgie potvrdil rozhodnutí o vině i uložení trestu smrti za vraždu.“

„ Před zvážení předkládané sporné otázky je třeba porozumět zákonnému schématu státu Georgie při ukládání trestu smrti. Trestní právo státu Georgie tak, jak bylo znovelizováno v souladu s rozhodnutím *Furman v. Georgie*, zachovává trest smrti pro 6 kategorií trestných činů: vraždu, únos pro výkupné, únos, kde oběť byla zraněna, ozbrojenou loupež, znásilnění, velezradu a únos letadla. Vina či nevina obžalovaného je určena, buď soudcem, nebo porotou v první fázi rozdvojeného procesu. Až po odsuzujícím rozsudku nebo přiznání viny se může konat druhá fáze řízení, zabývající se určením druhu a výše trestu, a to před stejným soudcem a porotou, která určila vinu. Soudce je poté vázán k uložení trestu, který porota doporučila. Dále zákon obsahuje ustanovení o urychleném přezkoumání případu Nejvyšším soudem státu Georgie o přiměřenosti uložení trestu smrti v konkrétním případě. Pokud Nejvyšší soud potvrdí trest smrti, je žádán, aby zahrnul do svého rozhodnutí odkazy na podobné případy, které vzal při rozhodování v úvahu.“

„.....Zákonodárny sbory nejméně 35 států přijaly nové trestní zákony. Všechny tyto „post-Furmanovské“ předpisy ujasňují, že trest smrti jako takový nebyl odmítnut volenými zástupci lidu.... Stejně tak relativní vzácnost ukládání trestu smrti porotami nesignalizuje odmítnutí trestu smrti jako takového. Spíše tato neochota odráží lidské cítění, že tato nezvratná sankce by měla být vyhrazena jen malému počtu extrémních případů....

Morální konsenzus týkající se trestu smrti a jeho společenská užitečnost jako sankce požadují, abychom dospěli k závěru, že uložení smrti jako trestu za vraždu je ospravedlnitelné, a tedy není protiústavně kruté.

...Ti, kteří studovali danou problematiku, navrhnou systém rozdvojeného řízení jako nejlepší řešení. Tento systém dokáže pravděpodobněji zajistit eliminaci ústavních nedostatků identifikovaných ve Furmanovi. ...Je možné vytvořit trestní systém splňující ústavní zájmy.

Z důvodů uvedených v tomto stanovisku se domníváme, že zákonný systém, na základě kterého byl Gregg odsouzen k trestu smrti, neporušuje Ústavu.“

3.3.2. *Minoritní votum soudce Brennana*

„V případě Furman v. Georgie jsem považoval „vyvíjející se normy mravnosti“ jako vyžadující zaměření na podstatu trestu smrti jako takového, nikoli zejména nebo pouze na soudní proces, ve kterém se rozhoduje o uložení trestu smrti. Ve svém názoru setrvávám i nadále...”

Moje stanovisko ve Furman v. Georgie je takové, že naše civilizace a právo se vyvinuly do takového bodu, kdy trest smrti za jakýkoliv trestný čin za všech okolností je „krutý a mimořádný“ v rozporu s VIII. a XIV. Dodatkem Ústavy. Zdůrazňuji především, že mezi „morální koncepty“, rozpoznatelné v našem případě a obsažené v klauzuli VIII. Dodatku, patří základní mravní princip, že stát, i když trestá, musí zacházet se svými občany způsobem slučitelným s jejich skutečnou hodnotou jako s lidskými bytostmi. Trest nesmí být natolik krutý, aby ponižil lidskou důstojnost.“

3.3.3. *Minoritní votum soudce Marshalla*

„Jak jsem vyjádřil již u případu Furman, trest smrti považuji za krutý a mimořádný, a tedy zakázaný VIII. a XIV. Dodatkem Ústavy. Toto zůstává mým názorem i nadále.

Ve Furmanovi jsem došel k závěru, že trest smrti je ústavněprávně neplatný ze dvou důvodů. Za prvé je trest smrti nepřiměřený. Za druhé, Američané, plně informovaní o účelu trestu smrti a jeho následcích, by ho podle mého názoru odmítli jako morálně neakceptovatelný. Současná studie provedená po přijetí post-Furmanových zákonů potvrdila, že Američané znají velmi málo o trestu smrti a že

názory veřejnosti informované o následcích a účincích trestu smrti by se podstatně lišily od té neinformované.⁹⁵

⁹⁵ Sarat and Vidmar - Public Opinions, The Death Penalty, and the Eighth Amendment: Testing the Marshall Hypothesis. 1976 Wis. L. Rev., str 171.

4. Argumenty a kritika trestu smrti

Abolicionisté útočící na trest smrti často používají širokou škálu morálních argumentů jako je hodnota lidského života, respekt k lidskému životu. Další namítají, že stát nemá právo zabít jakéhokoliv vězně. Jiní tvrdí, že je to urážka lidské důstojnosti. Nebo se argumentuje nespravedlivým soudním řízením a nemožností udělat ho spravedlivým. Nicméně riziko exekuce nevinného vždycky převáží nad všemi výhodami, které trest smrti přináší. Jelikož argumentů proti trestu smrti je velmi mnoho, chtěla bych se v této kapitole zaměřit jen na ty aspekty kritiky trestu smrti, které považuji za nejzajímavější.

4.1. Argument minimálního zásahu⁹⁶

Náznak tohoto argumentu můžeme vystopovat už v eseji Caesara Beccarii – O zločinech a trestech z roku 1764 a též v papežské encyklice *Evangelium Vitae*. Tento argument spočívá na základním principu, který ani Beccaria, ani papež neuvádějí: pokud má donucovací stát určitý zájem nebo cíl, vláda v konstituční demokracii postavená na základech rovnosti, svobody a lidských práv pro všechny musí použít nejméně restriktivní způsob dostatečný k tomu tohoto cíle dosáhnout. Chápáno tak, že pokud soukromí, svoboda a autonomie člověka či další základní hodnoty mají být omezeny nebo úmyslně poškozeny, musí tak být jen proto, že cíl, kterého má být dosaženo, je nepopíratelným přínosem pro společnost a méně tvrdý zásah by nestačil.

Argument minimálního zásahu je narozdíl od ostatních argumentů důležitý ve více směrech. Za prvé, nespočívá na takových obecných hodnotách, jako je právo na život, což je příliš vágní. Dále tento argument obchází starosti ohledně justičních omylů, svévolnosti v trestání, rasové zaujatosti obzvláště na Jihu, zranitelnosti chudých, nevyhnutelných ekonomických nákladů apod..

Při použití tohoto argumentu se též musíme vyrovnat s nejméně třemi předpoklady. Za prvé, trest smrti musí být legitimní praxí ve společnosti podloženou ústavou. Za druhé, trest smrti musí být krutější, více invazní a nenapravitelný na rozdíl od doživotního vězení. Za třetí, trest smrti musí být používán tak, aby nehrál nezbytnou roli v ochraně společnosti. Pokud jsou tyto předpoklady kladné, potom ve

⁹⁶ srov. Bedau, Hugo Adam - *Debating the Death Penalty. An Abolitionist's Survey of the Death Penalty in America Today*, str. 43-45.

spojení s principem minimálního zásahu vedou k závěru, že trest smrti by měl být zrušen. Tedy zásah státní moci do práv jednotlivce je ospravedlnitelný pouze tehdy, jestliže není méně invazní praxe dostačující k dosažení společenských cílů.

Trest je ospravedlnitelný, pouze pokud je nezbytný.

Trest smrti je krutější než doživotí.

Trest odnětí svobody na doživotí je dostatečný k dosažení cílů společnosti.

Společnost by měla zrušit jakoukoliv zákonnou praxi, které způsobuje větší porušení práv jednotlivce, pokud je známo, že méně agresivní praxe je k dispozici a dostatečná. Z výše uvedených premis tak můžeme vyvodit závěr, že společnost by měla zrušit trest smrti.

Nikdo nemůže pochybovat o tom, že ochrana společnosti před pachateli trestných činů je jednou z hlavních priorit státu. Na druhou stranu ovšem ne všechny prostředky k její ochraně jsou morálně přípustné. A protože známe prostředky méně invazní k její dostatečné ochraně, trest smrti není nezbytný a nemůže být ani ospravedlnitelný.

Dále máloco popře brutalitu a násilnost trestu smrti ve srovnání s trestem odnětí svobody.

Uvěznění slouží účelu trestu a ochraně společnosti stejně nebo možná lépe než trest smrti. Tento předpoklad spočívá na řadě empirických důkazů jako třeba statistických výzkumů ohledně odstrašení, chování ve vězení a při podmíněném propuštění vrahů neodsouzených k trestu smrti. Neexistuje důkaz, že obyvatelé států, které zrušily trest smrti, jsou ve větším ohrožení než ve státech, které trest smrti vykonávají. Také není žádný důvod předpokládat, že odsouzení vrazi jsou náchylnější k možnosti recidivy. Předvídaní o budoucí nebezpečnosti není racionálně podloženo. Můžeme tedy říct, že i tato třetí premisa je podpořena dostupnými fakty a stačí k prokázání závěru, že trest smrti by měl být ve Spojených státech amerických zrušen.

4.2. Odstrašující efekt

V polovině 70. let 20. stol. byl proveden výzkum významným představitelem ekonometrie Isaacem Ehrlichem⁹⁷, na který navázal jeho student Stephan Layson v polovině 80. let a nedávno obnovený dalšími ekonometry. Stručně vyjádřeno:

⁹⁷ Ehrlich, Isaac – The Deterrent Effect of Capital Punishment, 1975.

Ehrlichův výzkum došel k závěru, že každá další exekuce ve sledovaném období má za následek v průměru o 7 až 8 vražd méně⁹⁸. Tyto výzkumy týkající se odstrašujícího efektu byly ovšem značně kritizovány z mnoha hledisek. Hlavním argumentem bylo, že Ehrlichova práce nespĺňovala obecně uznávané standardy statistického výzkumu⁹⁹. Laureát Nobelovy ceny ekonom Lawrence R. Klein řekl: „*Vidíme příliš mnoho jiných hodnověrných vysvětlení Ehrlichových závěrů na odstrašující efekt, než teorie, že trest smrti odrazuje od spáchání vraždy.*“¹⁰⁰ Co Klein řekl v roce 1978 zůstává pravdivé dodnes. Stejně tak kriminologové William C. Bailey a Ruth D. Peterson došli k podobnému závěru po zhodnocení 60 publikovaných článků o otázce odstrašujícího efektu trestu smrti. „*Dosažitelné důkazy zůstávají jasné a početné. Jak bylo prokázáno v USA, trest smrti není efektivnější pro odstrašení od spáchání vraždy než uvěznění.*“¹⁰¹

Argument ekonometrů absolutně postrádá základní pointu. Otázka, kterou si obhájci trestu smrti kladou, nemá být: „Odstrašuje trest smrti?“ Samozřejmě že tresty obecně slouží k odstrašení osob od páchaní trestných činů a není důvod si myslet, že trest smrti by měl být výjimkou. Proto otázka, kterou by si měli klást, je: „Odstrašuje trest smrti stejně, nebo lépe než uvěznění?“ Do dnešního dne nikdo nezkusil určit rozsah, do jakého je uvěznění odstrašující od spáchání vraždy. Pokud víme, je stejně odrazující jako smrt nebo možná i účinnější. Dále víme, že tvrzený odstrašující efekt zjištěný ekonometrickými metodami vzrůstá při současném použití dlouhodobého uvěznění spolu s trestem smrti.

Liebmanův výzkum¹⁰² navíc ukazuje, že čím více soudů usiluje o odstrašující efekt vzrůstem počtu exekucí, tím pravděpodobněji chybují ve svých rozsudcích a trestech. K potencionálnímu odstrašení nesmí nikdy dojít porušením práva na řádný proces.

⁹⁸ Hamm, Robert G. - Deterrence and the Death Penalty: A critical Review of the Econometric Literature, 1976, str. 6, [online]. [cit. 29. 9. 2006]. dostupné také na [www: <http://www.mindspring.com/~phporter/econ.html>](http://www.mindspring.com/~phporter/econ.html).

⁹⁹ viz. poznámka č. 98, str. 14.

¹⁰⁰ Bedau, Hugo Adam - Debating the Death Penalty, An Abolitionist's Survey of the Death Penalty in America Today, str. 46.

¹⁰¹ Bedau, Hugo Adam - The Death Penalty in America: Current Controversies, str. 143.

¹⁰² Liebman, James. S - A Broken System, [online]. [cit. 29. 9. 2006]. dostupný také na [www: <http://www2.law.columbia.edu/brokensystem2/>](http://www2.law.columbia.edu/brokensystem2/).

4.3. Odplata¹⁰³

Vražda je dnes v USA v podstatě jediným hrdelním trestným činem. Proto se dá říci, že odstrašení bylo nahrazeno odplatou, jakési: „vrahové si zaslouží zemřít“. Jedna z námitek proti argumentu minimálního zásahu je, že úplně ignoruje roli odplaty v systému trestů, a tím i výjimečnou roli trestu smrti, který hraje při zajišťování přiměřené odplaty pro nejvážnější zlo. Myslím, že tyto námitky jsou scestné. Za prvé, jakýkoli trest je aktem odplaty. Za druhé, nemyslím si, že je rozumné uvádět jako jeden z legitimních cílů systému trestů vynucování odplaty. Proto doživotí je stejně trestající jako smrt, i když je méně kruté. To, že neimituje trestný čin, neznamená, že je méně odvetné. Jakýkoliv možný trest stačí k vyjádření a v určitém smyslu k anulování špatnosti trestného činu.

Sám o sobě tento argument neposkytuje obhajobu trestu smrti. Protože je plně uspokojen mírnějším trestem jako např. uvězněním. Tvrzení, že vrahové musí zemřít, zjevně podporuje trest smrti, ale zároveň vytváří otázku – proč si vrahové zaslouží zemřít, když např. pachatel znásilnění si nezaslouží být znásilněn, nebo snad ano? A kým? Úvahy o odplatě nám správně říkají, kdo má být potrestán – ano, ten, kdo je vinen. Ale už nám neříkají, jakým způsobem má být potrestán.

K podobnému závěru můžeme dojít, pokud uplatníme další retribuční princip: „Čím horší čin, tím horší potrestání zaslouží.“ Tento princip nutně neobhazuje trest smrti, protože krutým trestem může být i doživotní odsouzení. Nemusí to být nutně smrt.

Je zde též jistá ironie, kterou zastánci tohoto principu mají sklon přehlížet. Zasloužená odplata jako trest přepokládá, že útočník je plně odpovědný za svůj čin. Proto je zarážející, jak mohli být ještě donedávna trestáni smrtí mladiství a duševně zaostalí.

4.4. Trest smrti v kontextu trestního justičního systému USA¹⁰⁴

Význam trestu smrti v rámci trestní justice Spojených států může být vyjádřen následující sestavou čísel.

¹⁰³ Bedau, Hugo Adam - Debating the Death Penalty, An Abolitionist's Survey of the Death Penalty in America Today, str. 47.

¹⁰⁴ Bedau, Hugo Adam - Debating the Death Penalty, An Abolitionist's Survey of the Death Penalty in America Today, str. 41-42.

1. 22 000
2. 15 000
3. 13 500
4. 10 000
5. 2 – 4 000
6. 300
7. 55

Každé z těchto čísel představuje průměrný roční odhad z dekády devadesátých let 20. století na území Spojených států amerických. První číslo vyjadřuje počet trestných činů spadajících do kategorie vražd a „ublíženích na zdraví s následkem smrti nikoliv z nedbalosti“, tak jak je zachytily statistiky policejních složek. Druhé číslo je počet zatčených osob z těchto trestných činů. Z těchto dvou čísel můžeme dovodit úspěšnost objasnění resp. zatčení kolem 65 %. Třetí číslo odhaduje množství osob skutečně trestně stíhaných. Je to kolem 90% zatčených. Čtvrté číslo ukazuje odhad osob odsouzených z těchto trestných činů. Je to kolem dvou třetin zatčených a skoro tři čtvrtin stíhaných osob. Páté číslo je hrubý odhad počtu osob odsouzených za vraždu prvního stupně, kterým hrozí trest smrti, protože jejich čin zahrnuje jednu nebo více přitěžujících okolností a u nichž může porota rozhodnout o smrti či odnětí svobody. Zde je úbytek značný – kolem 80%. Šesté číslo představuje průměr uložených trestů smrti za rok. Je to zhruba jedna desetina z předchozí kategorie. A poslední číslo představuje průměr vykonaných poprav za rok.

Tato čísla mohou být interpretována různě. Podle toho, jestli jimi argumentuje příznivec, nebo oponent trestu smrti.

Trest smrti však nikdy nebyl určen k potrestání všech zločinců, ale pouze těch „nejhorších“ a nejnebezpečnějších. Tato čísla a jejich sestupná tendence tak ukazují, že tento systém má oddělit takzvaně zrna od plev – tedy v tomto případě to špatné od toho nejhoršího. Většina zastánců trestu smrti tento pokles ovšem považuje za nepřekonatelnou překážku a známku špatného fungování soudnictví. Je na každém, jak se s těmito počty vypořádá.

4.5. Vady trestního řízení

Profesor James Liebman z Columbia University School of Law v rámci svého výzkumu studoval 23 let hrdelní případy a našel zvrátitelné vady v 7 z každých 10 trestních řízeních, ve kterých byl uložen trest smrti. Například ve státě Illinois byl poměr těchto závažných chyb v nejvyšších trestech 66 procent, tedy o něco nižší než celonrodní průměr 68 procent. Profesor Liebman dospěl k závěru, že vady v americkém systému trestu smrti dosáhly kritických rozměrů. Jak řekl: „*Systém kolabuje pod tíhou vlastních chyb*“.¹⁰⁵

Ke stejnému závěru dospělo i Centrum nespravedlivých odsouzení¹⁰⁶ při Northwestern University School of Law. Toto centrum sestavilo 8 základních důvodů, proč systém pravidelně selhává¹⁰⁷.

1. Právníci obhajoby nejsou dostatečně zkušené vést tyto případy. Často jsou špatně zaplacení a nejsou schopni připravit obhajobu tak, jak to vyžaduje jejich profese. Toto všechno ústí v neefektivní zastupování.
2. Státní zástupci, kteří ve své horlivost vyhrát případ potlačují, manipulují nebo lžou o důkazech, které by mohly pomoci obžalovanému. To proto, že jejich kariéra závisí na vyhraných případech a též tím, že touží bránit veřejnost za každou cenu. Tím ovšem neprokazují justici dobrou službu.
3. Špatná věda, která vytváří špatné důkazy. Až do poloviny 90tých let nebylo DNA testování spolehlivé. V dnešní době je sice spolehlivější, nicméně výsledky jsou příliš snadno zmanipulovatelné. Výjimečné nejsou ani tajné dohody mezi státními zástupci a laboratořemi zpracovávajícími výsledky vyšetřování.
4. Nespolehliví očití svědkové, kteří jsou tím méně spolehliví, když policie nedodrží předepsaný procesní postup.
5. Vězeňští informátoři, kteří často pod příslibem dobrého zacházení či zmírnění trestu mění své výpovědi tak, aby pomohly obžalobě.
6. Špatní soudci, kteří nejsou nestranní k obžalovanému a navádějí porotu směrem k odsouzení.
7. Vynucená přiznání získaná pochybnými policejními výslechovými metodami.

¹⁰⁵ James S. Liebman, Jeffrey Fagan, and Valerie West - A Broken System: Error Rates in Capital Cases. 1973-1995 New York, Columbia Law School, 2000.

¹⁰⁶ The Center on Wrongful Conviction

¹⁰⁷ Curtis, Bill - The Death Penalty on Trial: Crisis in American Justice, str. 14-15.

8. Nepřímé důkazy vedoucí k sériím předpokladů vytvářené na základě neúplných důkazů.

Američan Ray Krone byl shledán vinným z vraždy prvního stupně v srpnu 1992. V cele smrti strávil 3 roky. V roce 1996 mu byl při přezkumném řízení u Nejvyššího Arizonského soudu změněn trest na doživotí. Ve vězení nakonec pobyl celých 10 let. Psal se duben roku 2002, když skončila jeho strašlivá odysea. Ray Krone se stal stým vězněm propuštěným na svobodu z cely smrti od roku 1973 a 12., u kterého hrála analýza DNA podstatnou roli.

Je to jeden z mnoha případů, jež naplňuje statistiky profesora Liebmana. Jeden z těch 68 procent případů, kde se stala chyba.

5. Zákaz trestu smrti v mezinárodním právu

5.1. Úvod

Dalo by se říct, že tuto kapitolu nebylo možné napsat před 55 lety, a to z jednoho prostého důvodu: tento předmět neexistoval. Mezinárodní normy stanovící omezení či zrušení trestu smrti jsou v zásadě fenoménem vzniklým po druhé světové válce.¹⁰⁸

Abolice trestu smrti byla podporovaná vyspělými státy v návrzích Všeobecné deklarace lidských práv v roce 1948. Nicméně nakonec byla zakotvena implicitně v článku chránícím právo na život. V této době, kdy ještě doznávaly následky brutální války, která měla na svědomí stovky milióny životů, téměř všechny státy trvaly na trestu smrti, pouze hrstka z nich byt' jen zvažovala jeho zrušení.

Když například Uruguay protestovala proti zahrnutí absolutního trestu do Charty Norimberského tribunálu, byla obviněna ze sympatií k nacistům. Norský soud zase v roce 1946 rozhodl, že trest smrti byl vlastně obyčejovou normou uznávanou mezinárodním společenstvím, a tudíž mohl být legitimně uložen navzdory skutečnosti, že nebyl aplikovatelný na základě vnitrostátního trestního práva.

Myšlenka zrušení trestu smrti však postupně získávala na síle v průběhu následujících desetiletích. Na mezinárodním poli usilovali zákonodárci o omezení trestu smrti vyloučením z jeho dosahu například mladistvých, těhotných žen a osob vyššího věku a jeho omezením pouze na nejzávažnější trestné činy a dále zvýšením procesních záruk v případech, kde byl nejvyšší trest nadále požadován. Nakonec byly přijaty mezinárodní instrumenty, které prohlásily trest smrti za zrušený. Řada států je v současné době vázána těmito mezinárodními normami a jejich počet neustále stoupá. Šedesát let po Norimberských procesech mezinárodní společenství vyloučilo možnost použití trestu smrti při stíhání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.

5.2. Abolicionistické a retencionistické státy

Lidstvo během svého vývoje prošlo řadou etap, které se mimo jiné lišily způsoby postihů za porušení práva. Až díla velkých evropských myslitelů 18. století,

¹⁰⁸ Schabas, William A. - Abolition of the Death Penalty in International Law. str. 1.

Motesquieho, Voltaira a dalších, přinesla významnou změnu v pohledu na účel trestu. Caesar Beccaria, italský osvícenec a profesor práv na univerzitě v Miláně, ve svém eseji O zločinech a trestech (1767) snad poprvé zdůraznil, že stát nemá žádné oprávnění rozhodovat o životě či smrti člověka a navrhoval alternativu doživotního otroctví.

Trvalo však ještě dlouhou řadu let, než světové společenství započalo snahy o odstranění absolutního trestu z trestních zákonů jednotlivých států.

Hnutí za zrušení trestu smrti začalo narůstat zejména během 19. století. Michigan se stal prvním státem, který trvale zrušil tento druh trestu. Venezuela a Portugalsko ho následovaly v roce 1867. Dále se mezi abolicionistické státy zařadily Nizozemsko (1870), Kostarika (1882), Brazílie (1889) a Ekvádor (1897). Panama, která vznikla v roce 1903, nikdy trest smrti neuzákonila. Bohužel toto hnutí utrpělo porážku v prvních desetiletích 20. století. Částečně se tak stalo v důsledku vlivu kriminologických doktrín Garofala, Lombrosa a Ferriho, kteří argumentovali, že trest smrti je vědecky nezbytný jako společenské měřítko. Vzestup totalitarismu v Evropě po první světové válce byl také odpovědný za oživení trestu smrti. Po skončení druhé světové války se ovšem hnutí rozvinulo znovu, a to především v rámci zakotvení a ochrany práva na život.

Problematika trestu smrti nesouvisí jen s právem na život a jeho ochranu, jeho odpůrci se odvolávají taktéž na četná ustanovení, která zabraňují mučení, krutému či nelidskému zacházení a trestu.

K 30. září letošního roku je počet států, které zrušily trest smrti ve svých právních řádech *de iure* pro všechny trestné činy 88. Dále 11 států zrušilo trest smrti *de iure* pro téměř všechny trestné činy kromě výjimečných trestných činů např. válečných. A 30 států zrušilo trest smrti *de facto*, neboť i když trest smrti zachovávají ve svém právním řádu, za posledních 10 i více let nevykonaly žádnou popravu. V celkovém součtu 129 států tak zrušilo trest smrti zákonem nebo v praxi. Zatím poslední stát, který úplně zrušil trest smrti a doplnil tak řady abolicionistů, jsou Filipíny v červnu 2006. 68 států stále trest smrti zachovává ve svém právním řádu a aktivně ho používá.¹⁰⁹

¹⁰⁹ údaje jsou převzaty ze statistik Amnesty International. [online]. [cit. 30. 9. 2006]. dostupné na [www:<http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-countries-eng>](http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-countries-eng).

Každoročně od roku 1997 Komise OSN pro lidská práva schvaluje rezoluci vyzývající státy, které ještě nezrušily trest smrti, k vynesení moratoria na exekuce. Zatím poslední rezoluce přijatá v dubnu 2005 byla sponzorována 81 členskými státy OSN, což je vůbec nejvyšší počet v její historii.

Přibližně tedy už dvě třetiny všech států ve světě de iure nebo de facto zrušily trest smrti. Ty státy, které trest smrti nadále používají, jsou vystaveny vzrůstajícímu mezinárodnímu tlaku požadujícímu zrušení tohoto trestu. Zrušení trestu smrti je obecně považováno za důležitý prvek demokratického vývoje, zejména pro státy potýkající se s minulostí charakterizovanou terorem, bezprávím a represemi.

Den, kdy se zrušení trestu smrti stane všeobecnou normou, zakotvenou nejen mezinárodními smlouvami, ale také jako mezinárodní obyčej a kvalifikovanou jako kogentní norma, je nesporně dohlednou budoucností.

5.3. Mezinárodní úmluvy o lidských právech a trest smrti

5.3.1. Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata Valným shromážděním OSN 10.12. 1948. Jedná se o první instrument přijatý v rámci OSN, který je věnovaný výhradně lidským právům. Ačkoliv není právně závazná, sehrála důležitou roli pro vývoj ochrany lidských práv a slouží jako inspirace a směr pro všechny další mezinárodní či regionální instrumenty na poli lidských práv. Často je také považována, tedy alespoň její některé články, za kodifikaci obyčejového práva. Deklarace sice výslovně zákaz trestu smrti nezmiňuje, ale lze říci, že ho obsahuje implicitně. Můžeme to dovodit ze článku 3, který zakotvuje: „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“, následován článkem 5: „Nikdo nesmí být podroben mučení nebo krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu“. Tento závěr podporuje i následně schválený Pakt a Opční protokol.

5.3.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Pakt je významnou multilaterální mezinárodní smlouvou přijatou v roce 1966 na půdě OSN, která vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv (v platnost vstoupil dne 23.3.1976). Jedná se tedy o normu univerzálního dosahu. Na rozdíl od Všeobecné

deklarace již právně závaznou pro smluvní státy. Těch je (k září 2006) 156. Práva na život a trestu smrti se týkají zejména články 6 a 7, kdy v prvním odstavci čl.6 pakt opakuje nezczitelnost práva na život, pak se však v dalších odstavcích již konkrétně vyjadřuje o trestu smrti.

Čl.6

- 1. Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.*
- 2. V zemích, kde nebyl zrušen trest smrti, může být rozsudek trestu smrti vyhlášen pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán, a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Tento trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vyneseného příslušným soudem.*
- 3. Jestliže zbavení života znamená zločin genocidia, rozumí se, že nic v tomto článku neopravňuje kterýkoli stát, který je smluvní stranou Paktu, odchýlit se od kteréhokoli závazku, jenž byl převzat na základě ustanovení Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.*
- 4. Každý, kdo byl odsouzen k trestu smrti, má právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech.*
- 5. Rozsudek trestu smrti nebude ukládán za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a nebude vykonán na těhotných ženách.*
- 6. Tohoto článku se nelze dovolávat proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení trestu smrti bylo zdrženo kterýmkoli státem; účastníkem tohoto Paktu.*

Čl.7

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Zvláště nebude nikdo bez svého svobodného souhlasu podrobován lékařským nebo vědeckým pokusům.

5.3.3. Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech týkající se zrušení trestu smrti

Jedná se o multilaterální dohodu, která si klade za cíl zrušení trestu smrti. Protokol byl přijat rezolucí Valného shromáždění OSN 44/128 v prosinci 1989 a

vstoupil v platnost v červenci 1991. K dnešnímu datu (30. 9. 2006) je jím vázáno 57 států.

Protokol, odvolávající se na článek 3 Všeobecné deklarace a článek 6 Paktu, stanoví úplnou abolicí trestu smrti, ale umožňuje smluvním stranám zachovat absolutní trest v době války, pokud učiní výslovně takovou výhradu při ratifikaci nebo přístupu ke smlouvě. Stát, jež je smluvní stranou Paktu, se může stát smluvní stranou Protokolu.

*Smluvní státy tohoto Protokolu,
v důvěře, že odstranění trestu smrti přispěje k posílení lidské důstojnosti a k
pokrokovému rozvoji lidských práv,
s odkazem na článek 3 Všeobecné deklarace lidských práv přijaté 10. prosince 1948 a
na článek 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech přijatého 16.
prosince 1966,
se zřetelem k tomu, že se v článku 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických
právech poukazuje na odstranění trestu smrti způsobem, z něhož jednoznačně vyplývá,
že odstranění je žádoucí,
přesvědčeny, že všechna opatření k odstranění trestu smrti představují pokrok pro
zachování práva na život,
přejíce si přijmout mezinárodní závazek odstranit trest smrti,
dohodly se na následujícím:*

Čl. 1

- (1) Nikdo nesmí být podle jurisdikce státu, který je stranou tohoto Protokolu,
popraven.
- (2) Každý členský stát musí přijmout nutná opatření ke zrušení trestu smrti podle své
jurisdikce.

Čl. 2

- (1) Žádné výhrady nejsou přípustné k tomuto Protokolu, s výjimkou výhrady učiněné v
době ratifikace nebo přístupu, která umožní uložit trest smrti v době války ve shodě s
rozsudkem za nejtěžší vojenské trestné činy spáchané v době války.
- (2) Členský stát, který učiní takovou výhradu, musí zároveň s ratifikací nebo
přistoupením oznámit generálnímu tajemníkovi Spojených národů příslušná
ustanovení vnitrostátní zákonné úpravy platné pro válečnou dobu.

(3) Členský stát, který učinil takovou výhradu, musí oznámit generálnímu tajemníkovi Spojených národů každý začátek nebo konec válečného stavu na svém území.

5.3.4. Americká úmluva o lidských právech

Někdy také nazývána Pakt ze San Jose, přijatá v roce 1969 v rámci Organizace amerických států, v platnost vstoupila 1978. Tato úmluva je v podstatě abolicionistickým dokumentem nejenom proto, že zakotvuje právo na život (čl.4), ale také proto, že zabraňuje smluvním stranám, které zrušily trest smrti, aby ho znovu obnovily. Úmluva ve svých člancích obsahuje ustanovení velice podobná těm ve výše zmíněném Paktu.

5.3.5. Dodatkový protokol k Americké úmluvě o lidských právech týkající se zrušení trestu smrti

Protokol byl přijat v rámci Organizace amerických států v srpnu 1990 v Asuncionu, ale dosud nevstoupil v platnost. Prozatím má 8 smluvních stran. Podobně jako Opční protokol stanoví úplné zrušení trestu smrti, ale umožňuje státům výhradu, aby mohly trest smrti uplatnit v době války.

USA nejsou stranou ani Úmluvy, ani jejího dodatkového protokolu. Úmluvu pouze podepsaly, ale dosud neratifikovaly.

5.3.6. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva o lidských právech)

Jedná se o nejvýznamnější úmluvu o lidských právech přijatou v rámci Rady Evropy 4. 11. 1950 v Římě. V platnost smlouva vstoupila 3. 9. 1953. Do dnešního dne ji ratifikovalo 46 členských států Rady Evropy. Evropský systém ochrany práv je nejvíce rozvinutý v porovnání s ostatními regionálními či mezinárodním systémem. Jeho výjimečným znakem je především mechanismus, který se vytvořil kolem Evropského soudu pro lidská práva.

Ve smlouvě bych chtěla v souvislosti s trestem smrti vyzdvihnout především články 2 a 3.

Čl. 2

Právo na život

1. *Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonným soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*
2. *Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:*
 - a) *obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;*
 - b) *provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;*
 - c) *zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.*

Čl. 3

Zákaz mučení

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Evropská úmluva je jediným instrumentem, který se pokusil vytvořit vyčerpávající seznam výjimek do práva na život. OSN i americký systém zvolily jiný přístup. Místo výčtu výjimek pouze deklarují, že života nesmí být nikdo zbaven „svévolně“ a ponechávají stanovení rozsahu výjimek na interpretaci daných článků.

Z původního znění těchto článků vyplývá, že ačkoli je právo na život nezczitelné a vlastní každému jedinci, má stát zároveň oprávnění udělit trest smrti podle platných zákonů a takový rozsudek nebude posuzován jako rozporný s principy zákazu nelidského zacházení a trestu. Trest smrti tak byl chápán jako výjimka z jinak nedotknutelného práva na život, s jeho abolicí se nepočítalo. Nicméně od konce 50. let se situace začala měnit a mnoho evropských států bylo na dobré cestě ke zrušení trestu smrti ve svém vnitrostátním právu. De facto abolicie se brzy stala pravidlem v celé západní Evropě. Na počátku 80. let 20. stol. už Rada Evropy pracovala na návrzích protokolu k Evropské úmluvě týkající se zrušení trestu smrti v době míru. Mělo jít vůbec o jeho první mezinárodněprávní zákaz.

5.3.7. *Protokol č. 6 k Evropské úmluvě o lidských právech týkající se zrušení trestu smrti*

Protokol byl přijat v roce 1983, v platnost vstoupil 1. 3. 1985. Evropa tak zrušila trest smrti o mnoho let dříve, než byly přijaty odpovídající dokumenty na úrovni OSN nebo v americkém systému. Stranami protokolu jsou dnes všechny členské státy Rady Evropy s výjimkou Ruska. Protokol se týká zrušení trestu smrti pouze v době míru. Rada Evropy vyžadovala, aby nově přistoupení členské státy ratifikovaly tento protokol, a tak každý stát, jež se hodlal stát smluvní stranou Úmluvy, musel nejprve uvést svůj právní řád do souladu s ustanoveními protokolu. Tato podmínka tak přispěla k postupnému rušení trestu smrti po celé Evropě.

Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě 4. listopadu 1950 (dále "Úmluva"),

berouce v úvahu, že vývoj, k němuž došlo v některých členských státech Rady Evropy, vyjadřuje všeobecnou tendenci ve prospěch zrušení trestu smrti, dohodly se na následujícím:

Čl. 1

Zákaz trestu smrti

Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.

Čl. 2

Trest smrti v době války

Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest bude uložen pouze v případech, které předvidá zákon a v souladu s jeho ustanoveními. Stát sdělí generálnímu tajemníkovi Rady Evropy příslušná ustanovení tohoto zákona.

Čl. 3

Zákaz odstoupení

Od ustanovení tohoto protokolu nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.

Čl. 4

Zákaz výhrad

K ustanovením tohoto protokolu není přípustná žádná výhrada podle článku 57 Úmluvy.

5.3.8. Protokol č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech týkající se zrušení trestu smrti za všech okolností

Tento protokol rozšiřuje ochranu před trestem smrti, na rozdíl od protokolu č.6, i na dobu války. Byl přijat v roce 2002 ve Vilniusu a v platnost vstoupil 1. 7. 2003. Již 36 členských států Rady Evropy tento dodatkový protokol ratifikovalo. Protokol zakazuje trest smrti nejen v době míru, ale také jej nelze uložit za trestné činy spáchané za války nebo bezprostřední hrozby války. Respektuje tak vývoj vnitrostátního i mezinárodního práva v této oblasti. Právo na život je chápáno jako nezczizitelné právo a jako nejvyšší hodnota v mezinárodní hierarchii lidských práv, ze kterého už není možná žádná výjimka v podobě trestu smrti. Od ustanoveních protokolu nelze, podobně jako u protokolu č.6, odstoupit, ani k nim není přípustná žádná výhrada.

Ustanovení tohoto protokolu je třeba vykládat ve spojitosti s čl.2 Úmluvy i protokolem č. 6. Druhá věta čl. 1 má za cíl zdůraznit, že se jedná o subjektivní individuální právo každého člověka.

Čl. 1

Zákaz trestu smrti

Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.

5.3.9. Případ Soering¹¹⁰

Příkladem významného rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva týkajícího se trestu smrti, zákazu nelidského zacházení a extradice je případ Soering v. Velká Británie a Německo.

Případem Soering se Evropský soud pro lidská práva zabýval v roce 1989. Jednotlivé smluvní strany Evropské úmluvy o lidských právech se svými podpisy zavázaly k naplnění jejich ustanovení. Podle tohoto rozhodnutí štrasburského soudu smluvní strany musí zabránit vydání osob do států, ve kterých by mohlo dojít k ohrožení jejich práv stanovených v Úmluvě.

¹¹⁰ Scheu, Harald – Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva, str. 54.

Jens Soering byl německým státním příslušníkem, který se ve svých 11 letech odstěhoval s rodiči do Spojených států amerických. V roce 1986 byl ve svých 31 letech obviněn, že v březnu 1985 zavraždil rodiče své přítelkyně v jejich domě ve státě Virginie v USA. V té době se Soering nalézal ve věznici ve Velké Británii. Vláda USA požádala v červenci 1986 o jeho vydání, v březnu 1987 pak o vydání pro týž trestný čin požádalo Německo. Trest smrti byl v Německu zrušen 1. 7. 1987.

Ve Spojených státech ve Virginii, měl být Soering souzen podle platných zákonů za trestný čin vraždy 1. stupně. Státní zástupce státu Virginie ujistil Velkou Británii, že pan Soering bude souzen pro trestný čin dokonané vraždy, zároveň potvrdil svůj záměr žádat v tomto případě pro obžalovaného trest smrti. Při řízení o vydání ve Velké Británii předložil pan Soering důkazy, že v době spáchání trestného činu trpěl vážnou duševní poruchou, soud však rozhodl, že v tomto případě existuje dostatek důvodů pro jeho vydání.

Po vyčerpání všech opravných prostředků ve Velké Británii se Jens Soering obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva. Ve svém návrhu se odvolával na porušení čl. 3 Evropské úmluvy o lidských právech, zákazu mučení a nelidského zacházení a trestu. Hovořil o nelidských podmínkách, které panují v nápravných zařízeních v USA, riziku extrémního stresu, psychického úpadku a možného zneužívání ze strany spoluvězňů. Komise, po zvážení této části návrhu, neshledala porušení ustanovení čl. 3 Úmluvy.

Žadatel dále namítal, že ustanovení čl. 3 nejen zakazuje smluvním stranám působit nelidské nebo ponižující jednání nebo tresty, ale že také zároveň obsahuje závazek smluvních stran nedostat osobu do pozice, ve které by jí porušení tohoto ustanovení hrozilo. Ze strany soudu bylo v této souvislosti namítnuto, že z Úmluvy žádné právo na „nevydání“ osoby nepramení. Zároveň se však soud vyjádřil v tom smyslu, že při výkladu Úmluvy musí být brán ohled na její specifický charakter jako smlouvy, jejímž cílem je kolektivní vynucení lidských práv a základních svobod, a že tudíž v případě extradice osoby do státu, ve kterém existuje reálné riziko, že daná osoba bude nucena čelit v Úmluvě zakázanému jednání, zakládá odpovědnost smluvního státu.

Soud ve svém rozhodnutí také vymezil pojem nelidského zacházení jakožto úmyslného, po delší dobu aplikovaného a způsobujícího fyzickou či alespoň psychickou nebo mentální újmu.

Dále soud prohlásil, že trest smrti již déle de facto neexistuje v žádné ze smluvních stran Evropské úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva tedy rozhodl ve prospěch žadatele, když stanovil, že rozhodnutí o vydání Jense Soeringa do Spojených států amerických, pokud by toto bylo provedeno, je porušením článku 3.

Soud tímto rozhodnutím podpořil odmítnutí vydávat stíhané osoby do států, kde trest smrti ještě existuje.

5.4. Mezinárodní trestní právo

5.4.1. Norimberský tribunál

Charta mezinárodního vojenského tribunálu opravňovala v čl.27 Norimberský soud uložit odsouzeným válečným zločincům „smrt nebo jiný takový trest, který je shledán spravedlivým“. K smrti byla takto odsouzena většina z 24 hlavních nacistických válečných zločinců druhé světové války, jejichž soud tvořil první a nejznámější část tzv. norimberských procesů z let 1945-1949. Pravomoc soudu se vztahovala podle čl.6 na trestné činy proti míru, válečné trestné činy a trestné činy proti lidskosti. Poprvé v historii tak byli odsouzení jako jednotlivci shledáni mezinárodněprávně odpovědnými za tyto trestné činy a oficiální postavení jako hlav států či členů vládních struktur je nemohlo této mezinárodní trestní odpovědnosti zbavit (čl.7). Vypočtené trestné činy byly tedy činy trestnými podle mezinárodního práva, a proto mohl mít mezinárodní tribunál nad nimi svoji pravomoc.

Podobně byl koncipován i Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ tzv. Tokijský tribunál.

5.4.2. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

V roce 1993 byl rezolucí Rady bezpečnosti č. 827 vytvořen ad hoc Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii. V podstatě se jedná o orgán OSN vytvořený pro stíhání válečných trestných činů spáchaných na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Sídli v nizozemském Haagu. Do jeho jurisdikce spadají následující zločiny: závažná porušení Ženevských konvencí, porušení válečného práva, genocida a zločiny proti lidskosti. Tribunál soudí pouze jednotlivce, nikoli organizace či vlády. Nejvyšší

trest, který může udělit, je doživotní vězení (implicitně je tak vyloučen trest smrti). Při stanovování podmínek uvěznění má soud brát v úvahu obecnou praxi týkající se ukládání trestu odnětí svobody u soudů v bývalé Jugoslávii (čl.24 Statutu).

Stejným způsobem byl ustaven Mezinárodní tribunál pro Rwandu – rezolucí Rady bezpečnosti č. 955 v roce 1994. Úkolem tohoto tribunálu je stíhat trestné činy spáchané na území Rwandy během genocidy v roce 1994. I zde je nejvyšším možným trestem doživotní odsouzení (čl. 23 Statutu).

5.4.3. *Mezinárodní trestní soud*

Mezinárodní trestní soud vznikl 1. 7. 2002 jako stálý soudní dvůr (čl.1) a zaplňuje tak mezeru v trestním soudnictví OSN. Pod jeho pravomoc náleží stíhat nejzávažnější trestné činy: válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, genocidium a zločin agrese (čl.5). Sídlo má v nizozemském Haagu (čl.3), stejně jako Mezinárodní soudní dvůr. Mezinárodní trestní soud vznikl jako reakce na údajnou nutnost ustanovit stálý trestní soud namísto ad hoc tribunálů jakými byly Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (1993) nebo Mezinárodní tribunál pro Rwandu (1994). Doposud zločiny na mezinárodní úrovni stíhaly pouze tribunály ustavované ad hoc a nebo mezinárodní společenství vynucovalo na jednotlivých státech, aby provinilce stíhaly (nebo je ke stíhání vydaly). Stíhání zločinců tak bývalo někdy dosti nepružné, a proto se mezinárodní společenství rozhodlo ustavit soud stálý, čímž by měla být naplněna důležitá zásada - zásada včasného stíhání narušitele práva.

Na popud OSN byl 17. června 1998 na mezinárodní konferenci v Itálii přijat Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Podmínkou vstupu v platnost byl požadovaný počet šedesáti ratifikací. Těch Statut dosáhl v roce 2002 a v platnost vstoupil 1. 7. 2002. K 1. lednu 2006 už počet ratifikací dosáhl 100. 1. červenec 2002 je také okamžik, od kterého se počítá časová působnost (čl.11), zločiny spáchané před tímto datem tedy na mezinárodní úrovni soudem nemohou být stíhány.

Svou soudní pravomoc vykonává soud nikoli nad státy, ale na základě individuální trestní odpovědnosti - nad občany smluvních stran nebo nad občany, kteří se protiprávního jednání dopustí na území některé smluvní strany. I stát, který není smluvní stranou, může z vlastního rozhodnutí přijmout pravomoc soudu nad konkrétním zločinem. Jinými slovy, soud nemá univerzální jurisdikci. Jednak má pravomoc pouze nad zločiny spáchanými jednotlivci, jednak může vykonávat svou

pravomoc pouze pokud je obviněný státním příslušníkem některého členského státu nebo státu, který jinak akceptoval pravomoc soudu, dále pouze pokud byl stíhaný trestný čin spáchaný na území členského státu nebo státu, který jinak akceptoval pravomoc soudu (čl.12). Dále může soud stíhat zločiny spáchané kýmkoli a kdekoli, požádá-li jej o to Rada bezpečnosti OSN(čl.13). Stíhání je však zahájeno teprve až poté, co daný stát není sám schopen nebo ochoten stíhat konkrétní osobu před svými národními soudy - tzv. princip komplementarity (čl.17). Soud sám tedy nebude stíhat například, pokud už případ bude vyšetřován nebo stíhán státem, který má pravomoc podle vnitrostátního práva nebo nebude čin dosahovat takové závažnosti, která by ospravedlnila, aby se jím mezinárodní trestní soud zabýval.

Tresty, které soud může uložit, jsou specifikovány v čl. 77. Statut vylučuje použití trestu smrti, když stanoví jako nejpřísnější trest odnětí svobody v maximální délce trvání 30 let nebo trest odnětí svobody na doživotí. To je možné uložit ovšem pouze v případě, že udělení tak přísného trestu ospravedlňuje mimořádná závažnost činu a individuální okolnosti obviněné osoby.

Vyloučení trestu smrti z Římského statutu je významný bod v nezpochybnitelném trendu směřujícím k celosvětovému zrušení absolutního trestu. Co bylo ještě před půl stoletím, kdy byly vytvořeny mezinárodní vojenské tribunály, přijímáno bez kontroverze a vykonáváno v podstatě s nadšením ze strany mezinárodní justice, prošlo dramatickým vývojem ústícím ve většinové odmítání tohoto trestu. Existuje již jen několik málo regionů, jako například islámské země, které se tomuto vývoji staví na odpor.

5.5. Mezinárodní humanitární právo

5.5.1. *Pojem*¹¹¹

Mezinárodní humanitární právo je soubor norem společně dohodnutých státy s cílem maximálně humanizovat válku a zmírnit její následky, dokud nebude možné válku vyloučit.

¹¹¹ Marek Jukl. Český červený kříž. Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly. Praha 2005. [online]. [cit. 18. 9. 2006]. dostupné také na [www: <http://www.cck-cr.cz/docs/mlhp/konvence.htm>](http://www.cck-cr.cz/docs/mlhp/konvence.htm).

Základním pramenem mezinárodního humanitárního práva jsou tzv. Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů a Dodatkové protokoly k těmto úmluvám. Jejich hlavní zásadou je, že v každé době musí být respektována důstojnost lidské bytosti a musí být bez diskriminace učiněno vše pro zmírnění utrpení těch, kteří nejsou na konfliktu přímo účastni, i těch, kteří byli z konfliktu vyřazeni v důsledku nemoci, zranění či zajetí.

Po 2. světové válce, v níž 50% obětí tvořily civilní osoby a která byla provázena mimořádnými zločiny Německa a Japonska, byly na Diplomatické konferenci v Ženevě nově formulovány čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (12. 8. 1949) ve znění dodnes platném. Jsou to:

1. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli,
2. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři,
3. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci,
4. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

Jejich smluvními stranami jsou k 1.9.2006 194 státy.

K posílení ochrany civilních osob a k rozšíření ochrany při konfliktech na území jedné země a vzhledem k nárůstu nových typů konfliktů (boj proti koloniální nadvládě, občanské války, dezintegrace států) a také novým způsobům vedení války (např. ekologická válka – Vietnam) byla svolána Diplomatická konference (1974-77), která na základě návrhu Mezinárodního výboru Červeného kříže přijala 8. 6. 1977 dva Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám:

- I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů,
- II. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter.

K 1.9.2006 mají protokoly 166 smluvních stran.

Zásady Ženevských úmluv i jejich Dodatkových protokolů se však považují za součást obyčejového práva zavazujícího všechny členy mezinárodního společenství.

Nyní bych se chtěla zaměřit na ustanovení konvencí týkajících se trestu smrti.

5.5.2. 3. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci

Podle této konvence *jsou váleční zajatci podrobeni zákonům, nařízením a všeobecným řádům platným v ozbrojených silách mocnosti, v jejíž moci jsou* (čl. 82). Veškerá trestní řízení se konají před vojenskými soudy, pokud existují (čl.84). Stíhání je ovšem možné pouze pro činy trestné podle zákonů mocnosti držící zajatce a mezinárodních norem. Váleční zajatci jsou podrobeni stejným trestům, jaké jsou ukládány příslušníkům ozbrojených sil mocnosti držící zajatce pro tytéž činy (čl.87, 102). U trestu smrti je toto obecné pravidlo zpřísněno povinností mocnosti držící válečné zajatce informovat zajatce a ochrannou mocnost, za jaké činy může být trest smrti uložen. *Poté nesmí být na žádný trestný čin stanoven trest smrti bez dohody s mocností, k níž přísluší zajatci* (čl.100). Trest smrti nelze vynést, nebyl-li soud výslovně upozorněn na to, že zajatec *není* k mocnosti držící válečné zajatce *vázán věrností a že je v její moci na základě okolností nezávislých na jeho vlastní vůli* (čl. 87, 100). Článek 101 dále stanoví 6 měsíční lhůtu, ve které je zakázán výkon trestu smrti – jinými slovy moratorium za účelem informování ochranné mocnosti o uloženém trestu smrti. Záměrné zbavení válečného zajatce práva na spravedlivý proces je závažným porušením Konvence a je uznáváno jako válečný zločin spadající pod pravomoc Mezinárodního trestního soudu.

5.5.3. 4. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války

Základním pravidlem této konvence je, že trestní zákonodárství a vlastně celý právní řád obsazeného území zůstává v průběhu okupace v platnosti. Změny jsou možné jen, jsou-li *nezbytné* pro účely okupace. Okupační mocnost tak může zrušit jen takové ustanovení, *ohrožuje-li její bezpečnost nebo je-li na překážku zachování úmluvy* (čl. 64). Trestní ustanovení vydaná okupační mocností musí být zveřejněna a nesmí mít zpětnou účinnost (čl. 65). Možnost okupační mocnosti změnit trestní normy je omezeno v případě trestu smrti ve dvou ohledech. Za prvé může okupační mocnost stanovit trest smrti pro chráněnou osobu jen pro trestné činy vyzvědačství, vážnou sabotáž na vojenském zařízení okupační mocnosti a pro úmyslné trestné činy, jež mají za následek smrt jedné nebo několika osob. A za druhé, i v případě těchto specifických trestných činů, může okupační mocnost vyhlásit normy ukládající trest smrti pouze pokud *zákonodárství obsazeného území, které bylo v účinnosti v době okupace,*

stanovilo na takové případy trest smrti(čl. 68 odst.2). Dále trest smrti může být vynesena proti chráněné osobě jen tehdy, byl-li soud upozorněn na to, že *obviněný není příslušníkem okupační moci a není tedy k ní poután žádným závazkem věrnosti* (čl. 68 odst. 3). Článek 68 odst.4 zakazuje uložit trest smrti chráněným osobám, kterým bylo v době spáchání trestného činu méně než 18 let.

5.5.4. I. Dodatkový protokol o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

V tomto protokolu je významné především opatření ve prospěch žen a dětí. Podle čl. 76 odst. 3 se zavazují *strany konfliktu, že se budou v nejvyšší možné míře snažit o to, aby nebyl vynesena trest smrti nad těhotnými ženami a matkami malých a na nich závislých dětí za trestný čin související s ozbrojeným konfliktem. Trest smrti za takové činy nebude na těchto ženách vykonán.* A čl. 77 odst. 5 týkající se ochrany dětí říká, že *trest smrti za trestný čin související s ozbrojeným konfliktem nebude vykonán na osobách, které nedosáhly věku 18 let v době, kdy byl tento čin spáchán.* Rozsah těchto ustanovení je širší než v původních Úmluvách, protože se vztahuje na všechny osoby, které se nacházejí v moci některé strany konfliktu, nikoli pouze na chráněné osoby. Podle tohoto protokolu je tak chráněn před exekucí během konfliktu mladistvý zajatec, kdežto 4. Úmluva poskytuje tuto ochranu pouze civilistům na obsazeném území.

5.5.5. II. Dodatkový protokol o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemající mezinárodní charakter

Protokol rozšiřuje ochranu před trestem smrti v době ozbrojeného konfliktu v čl. 6 odst. 4, když stanoví: *Trest smrti nebude vynesena nad osobami mladšími 18 let v době spáchání trestného činu a nebude vykonána na těhotných ženách a na matkách malých dětí.* A odst. 5: *Po skončení nepřátelských akcí se budou vládnoucí orgány snažit udělit amnestii v nejširší možné míře osobám, které se zúčastnily ozbrojeného konfliktu, nebo těm, které byly zbaveny svobody z důvodu souvisejících s ozbrojeným konfliktem, bez ohledu na to, zda byly internovány nebo zadrženy.* Původně autoři dodatkového protokolu navrhovali moratorium na exekuce až do konce konfliktu. Tento ambiciózní návrh však byl vyloučen kompromisem schváleným na poslední chvíli. Ustanovení o trestu smrti tak z konečného znění článku vypadla.

Závěr

Co se můžeme přiučit z této sondy do fenoménu trestu smrti ve světě a Spojených státech amerických zvláště? Tato práce si neklade za cíl vyčerpávajícím způsobem popsat trest smrti v USA či ve světě. Spíše se snaží upozornit na nezpochybnitelný vývoj, kterým se trest smrti v posledních 50 letech vydal. Tato práce se nesnaží obhajovat trest smrti. Naopak z kompozice práce je zřejmé, že její autor je odpůrcem tohoto nejvyššího a nezvratného trestu.

Změny vytvořené vývojem absolutního trestu v USA ukazují, že trest smrti v Americe dnes je už pouhým stínem toho, co byl dříve. A proto nás nepřekvapí, že abolitionisté doufají, že je už jen otázkou času, kdy bude trest smrti zrušen v Americe úplně. Ale je to vlastně pravda? Protože podíváme-li se na tento vývoj z jiného pohledu, můžeme dojít k závěru, že každá z těchto reforem v americkém právu zakotvila tím hlouběji to, co z trestu smrti ještě zbylo a tedy to, co zůstává, je tím spíše odolné úplnému zrušení. Například reformy v zákonodárství jednotlivých států USA spolu s dohledem Kongresu zajistily větší spravedlnost při ukládání tohoto trestu, pokud se tedy vůbec dá hovořit o spravedlnosti tam, kde výkonem trestu je člověk zbaven lidského života. Používání smrtící injekce pak udělalo tento trest téměř humánní, pokud tak lze nazvat činnost přičící se jakékoliv účtě k lidským právům. Podobně omezení absolutního trestu v podstatě jen na trestný čin vraždy prvního stupně. Že by zakotvení principu odplaty? Stejně tak omezení trestu smrti jen na trestné činy spáchané dospělými jedinci a jeho zrušení pro mladistvé a mentálně retardované pachatele, což je jistě vývoj správným směrem. Dále můžeme uvést diskreční pravomoc poroty složené z běžných amerických občanů, kdy pouze oni mají právo rozhodnout o životě či smrti, nikoliv soudce, jinými slovy smrt je v rukou lidu.

Toto všechno dokázalo do dnešních dnů vytvořit z nejvyššího trestu trest odolný vůči nejsilnější kritice či výtce. Proto bude snaha abolitionistů o celonárodní moratorium v USA těžší a těžší. Podobně jako moratorium vyhlášené soudně v letech 1967 až 1977 mělo jen malý vliv na společnost, aby změnila svůj názor na trest smrti směrem k jeho zrušení. Pouze čas ukáže, jestli příznivci nebo odpůrci trestu smrti budou spokojenější se způsobem, jak se hnutí za zrušení trestu vyvine.

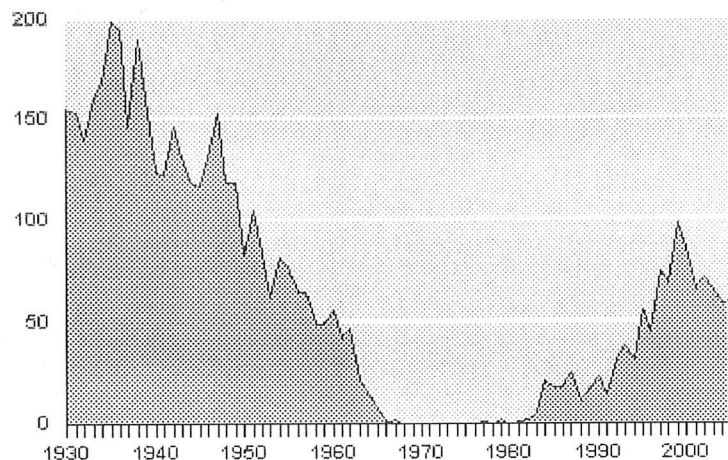
Příloha č. 1: Seznam států USA

STÁTY USA S TRESTNÍ SMRTÍ		
Alabama	Kentucky	Oregon
Arizona	Louisiana	Pensylvánie
Arkansas	Maryland	Severní Karolína
Colorado	Mississippi	Tennessee
Connecticut	Missouri	Texas
Delaware	Montana	Utah
Florida	Nebraska	Virginie
Georgie	Nevada	Washington
Idaho	New Hampshire	Wyoming
Indiana	New Jersey	Také
Illinois	New York *	- Federální vláda
Jižní Dakota	Nové Mexiko	- Armáda
Jižní Karolína	Ohio	
Kalifornie	Oklahoma	
* Ústavní soud státu New York prohlásil trest smrti za protiústavní v roce 2004.		
STÁTY USA BEZ TRESTNÍ SMRTI		
Aljaška	Michigan	Wisconsin
Havaj	Minnesota	Západní Virginie
Iowa	Rhode Island	Také
Maine	Severní Dakota	- District of Columbia
Massachusetts	Vermont	

zdroj: Death Penalty Information Center.
 [online]. [cit. 21. 9. 2006]. dostupný na www:
 <<http://www.deathpenaltyinfo.org/state/>>

Příloha č. 2: Statistiky trestu smrti v USA

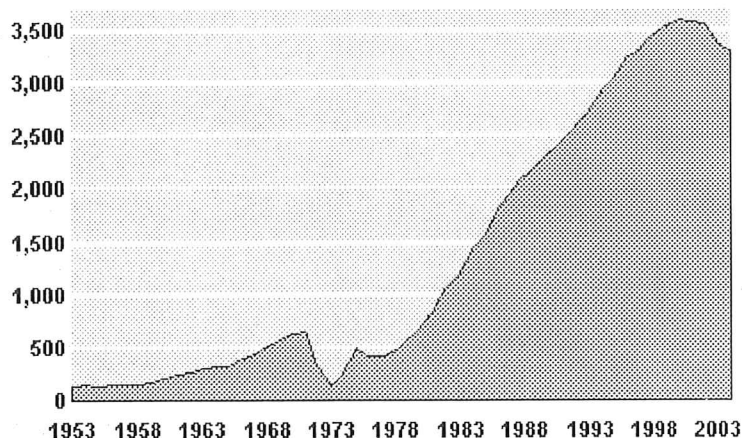
Executions, 1930-2005

Exekuce v USA letech 1930-2005

zdroj: Bureau of Justice Statistics [online]. [cit. 21. 9. 2006]. dostupný na [www: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/exe.htm>](http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/exe.htm)

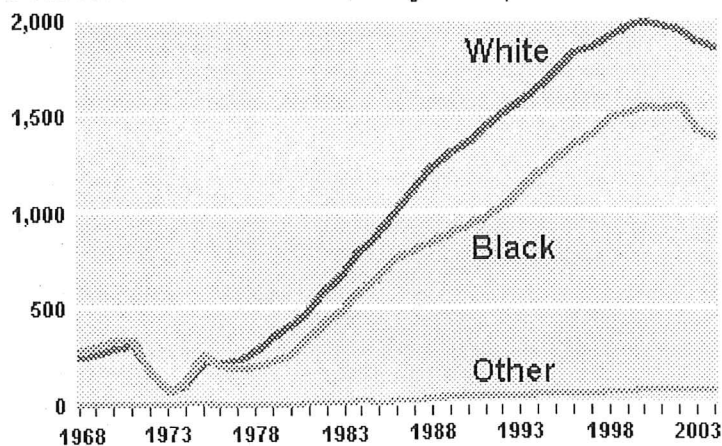
Prisoners on death row, 1953-2004

Počty vězňů čekajících v celách smrti v letech 1953-2004

zdroj: Bureau of Justice Statistics [online]. [cit. 21. 9. 2006]. dostupný na [www: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/dr.htm>](http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/dr.htm)

Prisoners on death row by race, 1968-2004

Vězni čekající v celách smrti podle rasy, statistika z let 1968-2004

zdroj: Bureau of Justice Statistics [online]. [cit. 21. 9. 2006]. dostupný na [www: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/drrace.htm>](http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/glance/drrace.htm)

Příloha č. 3: Seznam abolicionistických a retencionistických států

Abolicionistické státy de iure (v počtu 88)

Země	Datum (A)	Datum(AB)	Datum (posl. ex.)
ANDORA	1990		1943
ANGOLA	1992		
ARMÉNIE	2003		
AUSTRÁLIE	1985	1984	1967
ÁZERBAJDŽÁN	1998		1993
BELGIE	1996		1950
BHÚTÁN	2004		1964K
BOSNA-HERZEGOVINA	2001	1997	
BULHARSKO	1998		1989
ČERNÁ HORA	2002		
ČESKÁ REPUBLIKA	1990		
DÁNSKO	1978	1933	1950
DOMINIKÁNSKÁ REPUBLIKA	1966		
DŽIBUTI	1995		Ind.
EKVÁDOR	1906		
ESTONSKO	1998		1991
FILIPÍNY	2006 (1987)		1999
FINSKO	1972	1949	1944
FRANCIE	1981		1977
GRUZIE	1997		1994K
GUINEA-BISSAU	1993		1986K
HAITI	1987		1972K
HONDURAS	1956		1940
CHORVATSKO	1990		
IRSKO	1990		1954
ISLAND	1928		1830
ITALIE	1994	1947	1947
JIŽNÍ AFRIKA	1997	1995	1991
KAMBODŽA	1989		
KANADA	1998	1976	1962
KAPVERDY	1981		1835
KIRIBATI			Ind.

KOLUMBIE	1910		1909
KOSTARIKA	1877		
KYPR	2002	1983	1962
LIBÉRIE	2005		
LICHTENŠTEJNSKO	1987		1785
LITVA	1998		1995
LUCEMBURSKO	1979		1949
MAĎARSKO	1990		1988
MAKEDONIE	1991		
MALTA	2000	1971	1943
MARSHALLOVY OSTROVY			Ind.
MAURICIUS	1995		1987
MEXIKO	2005		1937
MIKRONÉSIE			Ind.
MOLDAVSKO	1995		
MONAKO	1962		1847
MOSAMBIK	1990		1986
NAMIBIE	1990		1988K
NĚMECKO	1987		
NEPÁL	1997	1990	1979
NIKARAGUA	1979		1930
NIUE			
NIZOZEMSKO	1982	1870	1952
NORSKO	1979	1905	1948
NOVÝ ZELAND	1989	1961	1957
PALAU			
PANAMA			1903K
PARAGUAY	1992		1928
POBŘEŽÍ SLONOVINY	2000		
POLSKO	1997		1988
PORTUGALSKO	1976	1867	1849K
RAKOUSKO	1968	1950	1950
RUMUNSKO	1989		1989
ŘECKO	2004	1993	1972
SAMOA	2004		Ind.
SAN MARINO	1865	1848	1468K
SENEGAL	2004		1967

SEYCHELY	1993		Ind.
SLOVENSKO	1990		
SLOVINSKO	1989		
			1992
SRBSKO	2002		
SVATÝ TOMÁŠ	1990		Ind.
ŠALAMOUNOVY OSTROVY		1966	Ind.
ŠPANELSKO	1995	1978	1975
ŠVEDSKO	1972	1921	1910
ŠVÝCARSKO	1992	1942	1944
TURECKO	2004	2002	1984
TURKMENISTÁN	1999		
TUVALU			Ind.
UKRAJINA	1999		
URUGUAY	1907		
VANUATU			Ind.
VATIKÁN	1969		
VELKÁ BRITÁNIE	1998	1973	1964
VENEZUELA	1863		
VÝCHODNÍ TIMOR	1999		

Abolicionistické státy de iure s výjimkou mimořádných trestných činů např. válečných
(v počtu 11)

Země	Datum (AB)	Datum (posl. ex.)
ALBÁNIE	2000	
ARGENTINA	1984	
BOLÍVIE	1997	1974
BRAZÍLIE	1979	1855
COOKOVY OSTROVY		
FIDŽI	1979	1964
CHILE	2001	1985
IZRAEL	1954	1962
LOTYŠSKO	1999	1996
PERU	1979	1979
SALVADOR	1983	1973K

Abolicionistické státy de facto

I když trest smrti zachovávají ve svém právním řádu, za posledních 10 i více let nevykonaly žádnou popravu. (v počtu 30)

Země	Datum (posl. ex.)
ALŽÍRSKO	1993
BAHRAJN	1996
BENIN	1987
BRUNEJ	1957K
BURKINA FASO	1988
GABON	
GAMBIA	1981
GHANA	1993
GRENADA	1978
KEŇA	1987
KONGO (Republika)	1982
KYRGYZSTÁN	1998
MADAGASKAR	1958K
MALAWI	1992
MALEDIVY	1952K
MALI	1980
MAROKO	1993
	1987
MAURITÁNIE	
MYANMAR	1993
NAURU	Ind.
NIGER	1976K
PAPUA NOVÁ GUINEA	1950
RUSKO	1999
SRÍ LANKA	1976
STŘEDOAFRICKÁ REPUBLIKA	1981
SURINAM	1982
SVAZIJSKO	1983
TOGO	1978
TONGO	1982
TUNISKO	1991

Retencionistické státy

Stále trest smrti ve svém právním řádu zachovávají a používají. (v počtu 68)

AFGHÁNISTÁN, ANTIGUA A BARBUDA, BAHAMY, BANGLADÉŠ, BARBADOS, BĚLORUSKO, BELIZE, BOTSWANA, BURUNDI, ČAD, ČÍNA, DOMINIKA, EGYPT, ERITREA, ETIOPIE, GUATEMALA, GUINEA, GUYANA, INDIE, INDONÉSIE, IRÁK, ÍRÁN, JAMAJKA, JAPONSKO, JEMEN, JIŽNÍ KOREA, JORDÁN, KAMERUN, KATAR, KAZACHSTÁN, KOMORY, KONGO (Demokratická Republika), KUBA, KUVAJT, LAOS, LESOTHO, LIBANON, LIBYE, MALAJSIIE, MONGOLSKO, NIGÉRIE, OMÁN, PÁKISTÁN, PALESTINA, ROVNÍKOVÁ GUINEA, RWANDA, SAUDSKÁ ARÁBIE, SEVERNÍ KOREA, SIERRA LEONE, SINGAPUR, SOMÁLSKO, SPOJENÉ ARABSKÉ EMIRÁTY, SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ, SÚDÁN, SVATÝ KRYŠTOF A NEVIS, SVATÁ LUCIE, SVATÝ VINCENT A GRENADINY, SÝRIE, TÁDŽIKISTÁN, TAIWAN, TANZANIE, THAJSKO, TRINIDAD A TOBAGO, UGANDA, UZBEKISTÁN, VIETNAM, ZAMBIE, ZIMBABWE

Zkratky: **Datum (A)** = datum abolicie pro všechny trestné činy: **Datum (AB)** = datum abolicie pro běžné trestné činy: **Datum(posl. ex.)** = datum poslední exekuce: **K** = datum poslední známé exekuce: **Ind.** = žádné exekuce od vzniku nezávislosti

zdroj: Amnesty International. Abolitionist and Retentionist Countries. [online]. [cit. 21. 9. 2006]. dostupné na [www: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-countries-eng>](http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-countries-eng).

Použitá literatura

monografie:

- BANNER, Stuart. *The Death Penalty: An American History*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002. 385 s. ISBN 0-6740-0751-4
- BEDAU, Hugo Adam. *Debating the Death Penalty. Should America have Capital Punishment? The experts on both sides make their case*. New York: Oxford University Press, 2004. xiii, 242 s. ISBN 0-19-516983-2
- BEDAU, Hugo Adam. *The Death Penalty in America: Current Controversies*. Oxford University Press, USA, 1997. 544 s. ISBN 0-19-512286-0
- CURTIS, Bill. *The Death Penalty on Trial: Crisis in American Justice*. New York: Public Affairs, 2005. 218 s. ISBN 15-8648-169-X
- DIXON, Martin; McCORQUODALE, Robert. *Cases and Materials on International Law*. New York: Oxford University Press, USA, 2003. xl, 628 s. ISBN 0-19-925999-2
- JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 621 s. ISBN 80-86432-58-0
- LATZER, Barry. *Death Penalty Cases: US Supreme Court Cases on Capital Punishment*. Boston, Mass: Butterworth – Heinemann, USA, 1998. xi, 260 s. ISBN 0-7506-9939-6
- NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, 2003. 436 s. ISBN 80-86395-73-1
- PALMER, Louis J., Jr. *The Death Penalty: An American Citizen's Guide to Understand Federal and State Laws*. Jefferson, N. C. London: McFarland, 1998. x, 285 s. ISBN 0-78640444-2
- POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 4. doplněné a rozšířené vydání. Praha: C.H. Beck, 2003. xxii, 460 s. ISBN 80-7179-801-0
- RIVKIND, Nina; SHATZ, Steven F. *Cases and Materials on The Death Penalty*. St. Paul, Minn.: West Group, 2001. xix, 849 s. ISBN 0-314-24081-0
- SCHABAS, William A.. *The Abolition of The Death Penalty in International Law*. 3. edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. xix, 459 s. ISBN 0-5218-1491-X

- SCHEU, Harald; DANOVÁ, Eva; URBANOVÁ, Veronika. *Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002. 142 s. ISBN 80-246-0075-7
- TINDALL, George B.; SHI, David E.. *Dějiny států. USA*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. 897 s. ISBN 80-7106-088-7

internetové zdroje:

- Amnesty International. Kampaň za zrušení trestu smrti. [online]. dostupné na [www: <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-index-eng>](http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-index-eng)
- Blue Cat. Popravy ve světě. [online]. dostupné na [www: <http://cat.rulez.cz/v-pop.htm>](http://cat.rulez.cz/v-pop.htm)
- Bureau of Justice Statistics. U.S. Department of Justice. Oficiální stránky Statistického úřadu pro soudnictví v USA. [online]. Dostupné na [www: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/>](http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/)
- Cornell Law School. Legal Information Institute. Právní informační institut právnické fakulty Cornellovy univerzity. [online]. Dostupné na [www: <http://www.law.cornell.edu/>](http://www.law.cornell.edu/)
- Council of Europe. Oficiální stránky Rady Evropy. [online]. Dostupné na [www: <http://www.coe.int/>](http://www.coe.int/)
- Český červený kříž. Oficiální stránky. [online]. Dostupné na [www: <http://www.cck-cr.cz/cz.php?id=uvod>](http://www.cck-cr.cz/cz.php?id=uvod)
- Český helsinský výbor. Člen Mezinárodní helsinské federace. Oficiální stránky. [online]. Dostupné na [www: <http://www.helcom.cz/>](http://www.helcom.cz/)
- Death Penalty Information Center. Informační centrum o trestu smrti. [online]. Dostupné na [www: <http://www.deathpenaltyinfo.org/>](http://www.deathpenaltyinfo.org/)
- Department of International Legal Affairs. Organization of American States. Office of International Law. Oficiální stránky Organizace Amerických Států. [online]. Dostupné na [www: <http://www.oas.org/DIL/departement_of_international_legal_affairs.htm>](http://www.oas.org/DIL/departement_of_international_legal_affairs.htm)
- HANN, Robert, G. Deterrence and the Death Penalty: A critical Review of the Econometric Literature. 1976. [online]. Dostupné také na [www: <http://www.mindspring.com/~phporter/econ.html>](http://www.mindspring.com/~phporter/econ.html).
- International Court of Justice. Oficiální stránky Mezinárodního soudního dvora. [online]. Dostupné na [www: <http://www.icj-cij.org/icjwww/icjhome.htm>](http://www.icj-cij.org/icjwww/icjhome.htm)

- International Criminal Court. Oficiální stránky Mezinárodního trestního soudu. [online]. Dostupné na www: <<http://www.icc-cpi.int/home.html&l=en>>
- Justice For All. A Criminal Justice Reform Organization. Spravedlnost pro všechny. Organizace pro reformu trestního soudnictví. [online]. Dostupné na www: <<http://www.jfa.net/>>
- LIEBMAN, James. A Broken System, Part II, Why There Is So Much Error in Capital Cases, and What Can Be Done About It. [online]. Updated May 13, 2002. Dostupný na www: <<http://www2.law.columbia.edu/brokensystem2/>>
- McFEELY, William S. Trial and Error: Capital Punishment in U.S. History. January 2001. [online]. Dostupné na www: <<http://historymatters.gmu.edu/d/5420>>
- National Coalition to Abolish the Death Penalty. Národní koalice za zrušení trestu smrti. [online]. Dostupné na www: <<http://www.ncadp.org/>>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Oficiální stránky Vysokého komisaře OSN pro lidská práva. [online]. Dostupné na www: <<http://www.ohchr.org/english/>>
- Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. [online]. Dostupné na www: <<http://www.psp.cz/>>
- Portál veřejné správy ČR. Ministerstvo Informatiky. [online]. Dostupné na www: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/place>
- Pro Death Penalty Webpage. Stránky na podporu trestu smrti. [online]. Dostupné na www: <<http://www.wesleylowe.com/cp.html#contents>>
- TINDALL, George B. Dějiny států / USA, NLN s.r.o., 1994. ISBN 80-7106-088-7, str. 792 – 804 translation © Alena Faltýsková, Alena Komárková, Markéta Macháčková, Svatava Raková, Ivo Šmoldas, Ivan Vomáčka, Eva Zajíčková, 1994. Ústava Spojených Států Amerických. Dostupné také na www: <<http://members.tripod.com/~Klempera/usustava.htm>>
- The Death Penalty – A Defence. Stránky na obranu trestu smrti. [online]. Dostupné na www: <<http://www.yesdeathpenalty.com/deathpenalty.htm>>
- The EU's Human rights & Democratisation Policy. EU Action against the Death Penalty. Činnost EU zaměřená proti trestu smrti. [online]. Dostupné na www: <http://ec.europa.eu/comm/external_relations/human_rights/adp/index.htm>
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. [online]. anglická verze dostupná na www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page> . česká verze dostupná na www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>